

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ**

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2006 ГОДИНА**

НАРАЧАТЕЛ: МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: ЦЕЛИЛ БАЈРАМИ

ИЗВРШИТЕЛ: АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ДИРЕКТОР: ОГНЕН АПОСТОЛСКИ

СКОПЈЕ, 2007

РАБОТЕН ТИМ:

Раководител: Соња Манасова, дипл.ек.

М-р Душица Трпчевска, дипл.инж. арх.

М-р Соња Дединова, дипл.град. инж.

Благоја Јанков, дипл.ел. инж.

Звонко Бошев, дипл. геогр.

Јадвига Митровска Цветковска, дипл.инж. арх.

Петар Манев, дипл. инж. арх.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

Цветанка Маркушоска, дипл. инж. арх.

Никола Гаџовски, дипл.маш. инж.

Содржина

1. Вовед.....	1
2. Методолошки пристап.....	3
3. Услови за планирање на просторот	7
4. Евидентирани промени во просторот јануари - декември 2006 година	13
4.1. Просторен економски развој	13
4.1.1. Економски основи на просторниот развој	13
4.1.2. Развој и разместеност на индустријата.....	15
4.1.3. Развој на туризмот и организација на туристичките простори	17
4.1.4. Услови и појави за просторен развој на стопанските дејности.....	18
4.2. Користење на земјиштето.....	27
4.3. Урбанизација и систем на населби.....	29
4.4. Домување	35
4.5. Јавни функции	46
4.6. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи.....	50
4.6.1. Сообраќајна инфраструктура	50
4.6.2. Комуникациски и доставни системи	62
4.7. Енергетика и енергетска инфраструктура.....	68
4.8. Водостопанство и водостопанска инфраструктура.....	74
4.9. Заштита на животната средина	100
4.10. Заштита на природното наследство	108
4.11. Заштита на културното наследство.....	114
4.12. Заштита од воени загрозувања.....	119
4.12.1. Основ за изградба на засолништа	120
5. Европска рамка за планирање на просторот	124
6. Картографски прилози.....	133

1. ВОВЕД

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2006" е изготвен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04).

Спроведувањето на Просторниот план на Република Македонија го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Р. Македонија се спроведува со изготвување и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 51/05).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување ("Сл. весник на РМ" бр. 42/05 и бр. 111/06).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2006 година (текстуален и графички дел) е концепиран како сеопфатен документ, со кој Владата на Р. Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Р. Македонија во текот на една календарска година, со анализа на основните просторни структури (користење на земјиште, урбанизација, инфраструктура, просторен стопански развој, јавни функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина итн.), потоа анализа на проблемите, интересите и конфликтите и согласно методолошкиот пристап на изработка, оценка на реализацијата и разработата на планските поставки дефинирани во пооделните области релевантни за просторниот развој на Државата.

Процесот на следење на спроведувањето на Просторниот план на Р. Македонија претставува комплекс на неопходни активности за следење на развојот на секој сегмент на просторниот систем, кој по својата природа треба да биде флексибилен и прилагодлив на состојбите и промените заради што Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2006 год. е изработен врз основа на дополнување на методологијата и содржината на информативните листови на извештајните единици.

Владата на Република Македонија, согласно член 3 од Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, донесува Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалку две години.

Годишниот Извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2006 год. е изработен врз основа на доставени Информативни листови од извештајните единици за периодот од месец јануари до декември 2006 година.

Годишниот извештај е составен од 5 (пет) поглавија.

2. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на Годишниот извештајот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, се заснива врз следните основни начела:

- јавен интерес на Просторниот план на Република Македонија;
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на Просторниот план на Република Македонија, со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, при изработката на Годишниот извештај се пристапува кон оценка на имплементацијата на поставените плански концепции во повеќе релевантни области утврдени со Просторниот план, што претставува една од најважните алки во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на Просторниот план на Републиката до 2020 година. Годишниот извештај за промените во просторот е дел од тој системот на просторен развој со кој се воспоставува политика на планирање и организирање на развојот на просторот која се карактеризира со информативност, кооперативност и транспарентност. Овој систем обезбедува поголема флексибилност на Просторниот план на Државата преку негово прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план претставува комплексен проект во кој се согледуваат повеќе аспекти на одржливиот економски, урбанистички, просторен и културолошки развој во 2006 година во поделните домени опфатени со Просторниот план на Р. Македонија: користење на земјиштето, стопанство, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство, културно-историско наследство, природните богатства, заштита на животната средина и заштита од воени разурнувања.

Ваков документ бара темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски аналитички труд во повеќе сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на сите активности неопходни за изработка на Извештајот во спрега со соодветните извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот-Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресори (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, заштита на природата и биодиверзитетот, стопанскиот развој, просторниот развој) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05 и бр. 111/06), утврдена е постапката и начинот на изготвување, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изготвуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец декември 2006 година достави допис до сите релевантни извештајни единици и дистрибуира вкупно 135 информативни листови со Упатство за изготвување на Информативниот лист. Податоците и информациите содржани во Информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2006 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови до извештајните единици, на 115 или 85,2% беа одговорени што претставува добар одзив во однос на претходните два годишни извештаи кога процентот на доставени одговори се движеше од 30% за 2004 и околу 61% за 2005 година. Овој процент на опфатност иако е нецелосен, сепак обезбедува доволна основа за објективно согледување на реалните промени во просторот на Републиката во анализираниот период, што се надополнува со богатата информационо-документациона база со која располага Агенцијата за планирање на просторот како изработувач на Годишниот извештај. Врз основа на својата востановена методологија за обезбедување на информативно-документарната основа во планерскиот процес и врз основа на обемната база на податоци во својот просторно-информативен систем,

Агенцијата поседува релевантни информации за пореално презентирање на појавите и промените во просторот на Републиката во текот на 2006 година.

Врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени во форма на Информативен лист и постојната истражувачка, планска и друга документација што ги опфаќа сите досега донесени документи на разни нивои и ресори значајни за Извештајот (разни студии, статистички публикации, програми, извештаи и други информации), членовите на Работниот тим пристапија кон анализа и обработка на целокупната информационо-документациона база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексивност врз состојбите и промените во просторот преку ex post планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Методологијата за изработка на Извештајот подразбира и соодветна организација и синхронизација на целокупните поединечни сегменти и фази на работа со примена на синтезниот пристап во процесот на финализирање на текстот, од кој, врз основа на стручната оценка и согледување на реализацијата на определбите утврдени со Просторниот план може да произлезат препораки за непосредно спроведување и имплементација на планските поставки преку изработка на Програма за спроведување на Просторниот план за период од најмалку две години (член 3 од Закон за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија). Со Програмата се одредуваат мерки и активности од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности.

Методскиот пристап на изработка на Годишниот извештај базира на транспарентност на постапката и вклучување на голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, Сектор за просторно планирање. Високиот степен на компјутеризираност во Агенцијата за планирање на просторот овозможи информатички приод во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информационо-документациона база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтезна презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Постапката на оживотворување на Просторниот план е условена со активности на трајно и континуирано следење на реализацијата на Планот, на развојот и промените во поделните области, согледување на пречките, ограничувањата, но и на новите можности и услови во реализацијата на определбите. Извештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информационо-документациона база за согледување и оценка на постојните плански решенија и изнаоѓање и предлагање на подобри просторни решенија во разработката на Просторниот план преку Програмата за сеопфатно и интегрално спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Следењето на реализацијата на Планот за подолг временски период е сложена активност во која учесниците мора добро да ги познаваат појавите, меѓусебните односи, пореметувањата, предностите и друго, врз основа на што се подготвува база за нови предлози и избор на нови плански определби и решенија. Пратењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите

на управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во просторното планирање не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност со три својства:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и
- просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и универзална вредност во однос потесното и пошироко меѓународно опкружување.

Со оглед на тоа што Просторниот план како развоен стратешки документ се сместува во пошироки рамки, надвор од националните граници, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско опкружување.

Процесот на европска интеграција уште повеќе го актуелизира овој приостап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и опримена на сите релевантни документи и настани значајни во доменот на планирање на просторот.

Следењето на реализација на Просторниот план на Р. Македонија е прилагодено на актуелната територијална организација на локалната самоуправа според која се утврдени 84 единици на локалната самоуправа, односно 85 со Градот Скопје. Графичката презентација на промените во просторот во поделни области е претставена во размер 1:1 200 000.

3. УСЛОВИ ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Просторниот план на Р. Македонија со временска рамка на плански опфат до 2020 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија ("Службен весник на Р. Македонија" бр. 39/04) се спроведува со изготвување и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

За изработување и донесување на наведените планови, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот содржат општи и посебно одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој претставува извод од планот.

Согласно Законот, за изработка на ваков документ надлежна е Агенцијата за планирање на просторот која во текот на 2006 година изработи вкупно 179 Услови за планирање и според законската постапка, истите ги доставува до Министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графичките прилози, издава Услови за планирање на просторот. Од вкупниот број изработени Услови за планирање на просторот, околу 54% или 96 се наменети за изградба на Базни станици на АД Т-Мобиле, АД Космофон и МРД.

Условите за планирање претставуваат значаен документ во процесот на организација, уредување и управување со просторот. Тие се првата алка во постапката на отпочнување на промените во просторт со која секоја инвестиција започнува да се реализира. Со нив се обезбедува следење и насочување на сите промени во просторот согласно усвоените концепции и стратегии за развој на релевантните области и заштита на јавниот интерес во користењето и уредувањето на просторот на Р. Македонија.

Условите за планирање на просторот што беа изработени во текот на 2006 година беа наменети за изработка на неколку видови урбанистички планови:

- Генерален урбанистички план (измена и дополна)
- Урбанистички план за село
- Урбанистички план вон населено место
 - Стопански комплекс
 - Туристички комплекс
 - Бензинска пумпа
 - Базна станица
- Урбанистички проект
 - Далновод и трафостаница
 - Сообраќајна делница
 - Брана и хидроелектрана
 - Оптички кабел

Просторната структура на изработени Услови за планирање на просторот во текот на 2006 година, според територијалната организација на единиците на локалната самоуправа, е следна:

1. Град Скопје-еден
 - Базна станица
2. Бутел-еден
 - Базна станица
3. Гази Баба-еден
 - Базна станица
4. Ѓорче Петров- еден
 - Базна станица
5. Карпош-еден
 - Бензинска пумпа
6. Кисела Вода-три
 - Туристички комплекс
 - Бензинска пумпа
 - Базна станица
7. Сарај-шест
 - Стопански комплекс
 - Бензинска пумпа
 - 3 Базна станица
 - Урбанистички проект
8. Арачиново-еден
 - Базна станица
9. Берово-седум
 - Генерален урбанистички план (измена и дополна)
 - Урбанистички план вон населено место
 - 2 Туристички комплекс
 - 4 Базна станица
10. Битола-шест
 - 4 Стопански комплекс
 - Информативен центар-Туризам
 - 1 Базна станица
11. Богданци-еден
 - Базна станица
12. Боговиње-три
 - 1 Стопански комплекс
 - 2 Базна станица
13. Босилово-четири
 - 1 Стопански комплекс
 - 3 Базна станица
14. Брвеница-два
 - Стопански комплекс
15. Валандово-еден

- Базна станица
- 16. Василево
 - Урбанистички план за село Василево (измена и дополна)
- 17. Велес-три
 - Урбанистички план вон населено место
 - Стопански комплекс
 - Базна станица
 - Урбанистички проект
- 18. Винаца-три
 - Туристички комплекс
 - Базна станица
- 19. Вранештица-еден
 - Стопански комплекс
- 20. Врапчиште-еден
 - Базна станица
- 21. Гевгелија-три
 - Здравствено-туристички објект
 - 2 Базни станици
- 22. Гостивар
 - 3 Базни станици
- 23. Дебар
 - Стопански комплекс
- 24. Дебарца-шест
 - Урбанистички план за село Мешеишта (измена и дополна)
 - Урбанистички план вон населено место
 - Туристички комплекс
 - 4 Базни станици
- 25. Делчево
 - Туристички комплекс
 - Урбанистички проект
- 26. Демир Капија
 - 1 Базна станица
- 27. Демир Хисар
 - Стопански комплекс
- 28. Дојран
 - Базна станица
- 29. Долнени-два
 - Стопански комплекс
 - Базна станица
- 30. Другово
 - Базна станица
- 31. Зрновци
 - Стопански комплекс
- 32. Илинден
 - Стопански комплекс

33. Кавадарци
 - 4 Базни станици
34. Конче
 - Базна станица
35. Кочани-три
 - Стопански комплекс
 - 2 Базни станици
36. Кратово
 - 2 Базни станици
37. Крива Паланка
 - 2 Базни станици
38. Кривогаштани
 - Базна станица
39. Крушево
 - Базна станица
40. Куманово
 - 4 Стопански комплекс
 - 2 Базни станици
41. Липково
 - 1 Стопански комплекс
42. Маврово и Ростуша
 - 10 Базни станици
43. М.Брод
 - 3 Базни станици
44. Новаци
 - 2 Базни станици
45. Ново Село
 - 2 Стопански комплекс
 - 2 Туристички комплекс
 - 1 Бензинска пумпа
 - 3 Базни станици
46. Осломеј
 - 1 Базна станица
 - Урбанистички проект-изместување на регулирано корито на р. Темница
47. Охрид
 - Генерален урбанистички план (измена и дополна)
 - 4 Базни станици
48. Петровец
 - Спортско-рекреативен туристички комплекс
49. Пласница
 - 1 Базна станица
50. Прилеп
 - Генерален урбанистички план (измена и дополна)

- 3 Стопански комплекс
- 1 Базна станица
- 51. Пробиштип
 - 2 Базни станици
- 52. Радовиш
 - 2 Стопански комплекс
- 53. Ранковце
 - 2 Базни станици
- 54. Ресен
 - Урбанистички план за село Стење
- 55. Свети Николе
 - 2 Стопански комплекс
 - Бензинска пумпа
 - 1 Базна станица
- 56. Сопиште
 - Урбанистички план за село Сопиште (измена и дополна)
- 57. Старо Нагоричане
 - 1 Стопански комплекс
- 58. Струга
 - 3 Стопански комплекс
 - 3 Базни станици
- 59. Струмица
 - Стопански комплекс-зона
- 60. Студеничани
 - 1 Бензинска пумпа
 - 2 Базни станици
- 61. Теарце
 - 3 Урбанистички планови за селата: Лешок, Доброште и Нераште
 - Урбанистички план вон населено место
 - 2 Стопански комплекс
 - Трафостаница
 - 1 Базна станица
- 62. Тетово
 - 2 Базни станици
- 63. Чашка
 - Урбанистички план за село Чашка
 - 4 Базни станици
- 64. Чучер Сандево
 - 1 Базна станица
- 65. Штип
 - Генерален урбанистички план (измена и дополна)
 - Трафостаница
 - 1 Базна станица
- 66. Далноводи-три
 - Штип-Македонско-Грчка граница;

- Битола-граница Р. Грција и
- Тетово-Вруток

67. Оптички кабел-Неотел

68. Сообраќајни делници

- Коњско-Кожув;
- Кривени-Боиште

69. Урбанистички проект

- Брана Кнежево
- Хидроелектрана на р. Тополка

Горенаведените услови за планирање на просторот кои се изработени за вкупно 65 единици на локалната самоуправа, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на алокацијата на домашните и странски инвестиции со долгорочните цели и развојните определби утврдени со Просторниот план на Р. Македонија и со усвоените регионални планови: "Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак", "Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рашче" и Просторниот план на регионот на сливот на река Треска".

4. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2006 ГОДИНА

4.1. Просторен економски развој

Економските перформанси и текови во 2006 година во Република Македонија носат обележја и атрибути на одржлива макроекономска стабилност, пораст на индустриското производство, сè уште висока невработеност, мал обем и динамика на директните странски инвестиции. Реформските процеси продолжија, со превземање мерки и активности за поттикнување и развој на претприемништвото, особено малото и средно претприемништво, привлекување странски инвестиции и подобрување на бизнис климата во македонската економија. Но реалните економски резултати сè уште незадоволуваат: стопанските субјекти се соочуваат со проблемот на недостиг на сопствен капитал, недоволни инвестициите, застарување на технологијата, ниско ниво на вработеност, работно-интензивно производство и одлив на квалификуваната работна сила. Недоволното користење на расположивите ресурси и неработењето на одделни стопански капацитети негативно влијаеше на стапката на развој¹ и динамика на вкупната економија во Републиката, а со тоа и незадоволителна просторна структура и економска развиеност на поделните општини.

4.1.1. Економски основи на проспорниот развој

Развојната политика и амбиентот на стопанисување во македонското стопанство во 2006 година влијаеше на задржување на постојната стопанска структура и просторна разместеност на стопанските дејности.

Стопанската структура се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени кон зголемување на учеството и значењето на терцијарните дејности, особено секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето согласно определбите на Просторниот план на Р. Македонија се врши на два начина:

- спонтано, со лоцирање на одделни фирми, претпријатија, капацитети, погони, според одлуките на одделните сопственици или менаџери;
- програмирано, со изградба според предвидувањата и одлуките на општодржавните органи или на органите во локалната самоуправа.

Двете методи заедно ја изразуваат просторната организација на стопанството.

Со овие две методи на одлучување, просторната организација се остварува, со текот на времето, како дисперзија во просторот и како концентрација на стопанството на одделни места. Но, во разместувањето има законитости кои не можат да се запостават за да се постигне замислената рамномерност.

¹ Според "Макроекономската политика на Р. Македонија во 2007 год.", оценето е дека бруто домашниот производ во 2006 год. ќе оствари реален пораст од 4%.

Во сегашниот период, при доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, уште помалку може да се реализира поставената цел на рамномерноста. Вистинското решение се наоѓа во комбинацијата на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на стопанските капацитети.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и разместувањето на стопанските дејности се остварува по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за стопанска намена или во просторот утврден со урбанистички планови вон населени места со стопанска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за отворање на комплементарни дејности.

Во изминатите децении на спонтано разместување на стопанските капацитети и со агломирањето на населението во просторот, се формираа центри-полови на развојот, но исто така и оски на развојот како поврзани единици во некаква "линија".

Половите на развој се сконцентрирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа определени општинските центри, а според последниот Закон за територијална организација на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година, претставуваат градски населби. Анализата покажува дека и денес нема промени во однос на гравитационите влијанија на постојните гореспоменати полови на развој, но присутни се сознанијата за различниот интензитет на влијанија врз околниот урбан и рурален простор кои што го вршат објективно големите и средно големите градови: Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово и др.

Овие полови на развој поврзани во некакава линија ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, географските белези, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Оските на развојот ги повлекуваат линиите на инфраструктурните, посебно на сообраќајните системи, кои потоа, меѓусебно крстосувани, ја формираат целата мрежа.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: "Источна", "Јужна", "Оска Север-југ", "Северна" и "Западна развојна оска".

Дефинираните развојни оски со Просторниот план го задржаа истиот интензитет и влијание врз просторот. Со поголем интензитет се издвојува оската која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е т.н. "Северна развојна оска". Формирана е по Втората светска војна во северниот

и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија.

Останатите развојни оски со текот на времето и развојот ќе го потврдуваат своето значење со што ќе се зголемува нивниот интензитет и влијанија врз целиот протор на Државата, делувајќи на остварување порамномерен економски и инфраструктурен развој.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

Основните цели за формирање на специфични стопански целини, слободни економски зони, односно технолошки индустриски развојни зони се:

- барањето на нови институционални, развојни форми коишто ќе бидат во функција на заживувањето на економскиот циклус;
- создавање на претпоставки за подобрување на просторната рамнотежа во развојот;
- стимулирање на директните инвестиции од странство;
- зголемување на конкурентноста на малите и средните претпријатија;
- запазување на дефинираните еколошки стандарди.

Специфичните просторни целини (слободни зони) треба да поддржат неколку тенденции: поттикнување на интеграционите врски во балканскиот и поширокиот регион; врамнотежување на развојот на урбаната арматура преку зајакнување на развојот на другите градови (освен Скопје); поттикнување на ревитализацијата на економскиот циклус и промени во стопанската структура. Реализацијата на таквите цели треба да биде поткрепена со инструментите на економската политика на државата.

За формирање на слободните економски зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарџик" и "Фени". Во текот на 2006 година отпочнаа активности за ефектуирање на зоната во "Бунарџик" со подготовка и уредување на земјиштето за изградба на стопански капацитети на еден од најпознатите светски брендови во областа на електронската индустрија. Економското активирање на Зоната ќе даде значаен придонес во поттикнување на економијата како на локалната заедница така и на националната економија во иднина.

4.1.2. Развој и размесеност на индустријата

Економската активност на деловните субјекти во индустријата во текот на 2006 година беше насочена кон рационално користење на расположивите потенцијали: природните услови, земјиштето и шумите, рудните богатства, населението и работната сила.

Во просторната развојна структура на Државата индустријата е клучен двигател на развојот, со големи потенцијали за поттикнување на развојот на комплементарни дејности. Развојот и просторната размесеност на индустријата и понатаму претставува значаен фактор за развојот и модернизација на вкупното стопанство и другите функции во просторот на локално и национално ниво.

Структурата на индустриското производство се карактеризира со ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство не задоволува. Тоа сè уште има базно-суровински белег, со доминантно учество на производи од трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сè уште се присутни базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила. Предност треба да имаат оние индустрии со компаративни предности на поделните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето .

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на уште една определба од Просторниот план за планска организација на намената и функциите во просторот на Државата.

Еден од забележителните ефекти од аспект на просторната разместеност на стопанските дејности е активирањето на Слободната економска зона, односно Технолошката индустриска развојна зона "Бунарџик", со отпочнувањето на инвестиционите активности за изградба на стопански објект на еден од најпрофитабилните и развојно потврдени стопански субјекти "Johnson Controls". Активирањето и уредувањето на просторот за лоцирање и изградба на стопански капацитет на светски познатиот произведен брен во областа на електрониката "Johnson Controls", ќе даде поттик за нови инвестиции и привлекување нов капитал на овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата и просторните и урбанистички решенија што ги нуди.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за загрозеност на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за доток на капитал, надополнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

4.1.3. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс кој се карактеризира со својата сè уште поволна структура во однос на поттикнување на развојот на оваа профитабилна дејност која што кај нас сè уште не бележи задоволителен развој во согласност со можностите и потенцијалите што ги поседува. Во однос на инфраструктурните системи како еден од основните предуслови и фактори за подинамичен и перспективен развој на туризмот, состојбата е сè уште незадоволителна. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Расположивите податоци укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија учествува со многу мал процент од 1,6%.²

Во рамки на политиката за поттикнување на развојот на туризмот во 2006 год. активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, учество на меѓународни манифестации, посета на странски туроператори со цел презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

Со реализирањето на предвидените активности за 2006 година индикаторите за развој на туризмот во Република Македонија покажуваат остварен пораст на девизниот прилив во однос на претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали. Според разместеност на капацитетите и натаму доминираат езерските места, потоа следи градот Скопје со поголемите хотелски објекти, планинските места, бањите и останатите туристички места.

Според просторниот распоред на ниво на општини, доминира градот Охрид, потоа Струга, Ресен и Скопје како заедница на општини.

Во однос на сместувачките капацитети според бројот на леглата најзастапени се: приватните соби, останати објекти, хотелите и слични објекти и на крај леглата по камповите³.

² Структурните проценти се однесуваат на 2005 година. Реално, се очекува слично структурно учество и во 2006 година со оглед на малата динамика на промени во оваа стопанска област.

³ Оценката е направена врз основа на податоците за 2005 год. со оглед на тоа што постојната методологија на обработка и објавување на овие податоци не е прилагодена на временскиот рок за изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2006 год. Но заради малата динамика на промени во оваа област, презентираниите квалитативни оценки кореспондираат со реалните состојби во 2006 година.

4.1.4. Услови и појави за проспорен развој на стопански дејности

Мерките и активностите за поттикнување на претприемништвото, развојот на мали и средни претпријатија, инвестиционата и кредитна политика и политиката за развој на недоволно развиени подрачја, обезбедуваат услови за поттикнување на развојот и просторната разместеност на сите стопански дејности.

Воведувањето на пазарниот механизам, сопственичката трансформација и реструктурирањето на претпријатијата услови развој на приватната иницијатива и претприемништво што се потврдува со големиот број деловните субјекти во локалната самоуправа, а со тоа и на ниво на Републиката. Носители на рапидното зголемување на бројот на стопанските субјекти се приватните фирми за чие формирање и работење погодуваат новите системски решенија.

Според податоците од Централниот регистар на Р. Македонија, во структурата на деловни субјекти по дејности⁴ најзастапени се субјектите во терцијарните дејности: трговијата и деловните услуги.

Општа тенденција во структурните промени на стопанството е зголемување на терцијарниот сектор на дејности што е резултат на јакнење на малото и средно претприемништво и гаснење и сопственичка трансформација на некогаш големите претпријатија во Републиката.

Според формата на сопственост, деловните субјекти во приватна сопственост учествуваат со над 90% во вкупниот број евидентирани деловни субјекти. Со останатите проценти се опфатени субјектите со недефинирана, општествена, мешовита и државна сопственост.

Структурата на деловните субјекти според Националната класификација на дејности, покажува дека најголемо структурно учество од околу 50% е регистрирано кај деловните субјекти во дејноста на трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата, потоа во секторот преработувачка индустрија 15%, во секторот сообраќај, складирање и врски 11%, во секторот градежништво околу 7%, во секторот хотели и ресторани 6% итн.

Постојниот просторен распоред (разместеност) на деловните субјекти е изразито нерамномерен, во смисла на поларизација помеѓу подрачјата на градовите и општините. Од вкупно евидентираниите деловни субјекти во Република Македонија, над 90% се лоцирани на подрачјето на општините со седиште во градовите.

Уште поголема е просторната нерамномерност присутна во разместеноста на капацитетите од преработувачката индустрија. Над 93% од овие капацитети се концентрирани во подрачјето на општините со седиште во градовите, претежно во стопанските зони дефинирани со генералните урбанистички планови. Големите индустриски зони воглавно се дел од урбаниот опфат на градските населби, меѓутоа со ширењето на изградбата, особено во поголемите урбани центри тие останале вткаени во градското ткиво. Во поголем број индустриски капацитети застапени се дејностите со долгогодишна традиција (прехранбена, текстилна, хемиска, дрвна, градежни материјали, металопреработувачка и др.).

⁴ Добиени податоци од Централниот регистар, согласно "Правилникот за изменување на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување" Сл. Весник на РМ бр. 111", од 27 Октомври 2006 година.

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на стопанските капацитети останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, стопанството се потпира исклучиво на земјоделството и сè уште не се донесени урбанистички планови како предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Основа за дисперзија на стопанските содржини според поставките на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот на Државата е создавање на просторни услови за нивно лоцирање и градба. Со изработка на урбанистичка документација се создава институционална основа за формирање на стопански зони во сите населби, како предуслов за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со постојната урбанистичка документација за стопански комплекси вон населени места се создава мрежа на дисперзираните мали работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на развојот на Републиката.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа и инвеститорите соочени се со проблемот на недостиг на адекватен простор за лоцирање на стопански капацитети. Се прават напори оваа пречка да се отстрани, на начин со кој важечката (но и застарена) просторно планска документација да се измени и дополни, но тоа е сложен и долготраен процес. Во тек се измени и дополнувања на просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопански зони во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2006 год. донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во следните единици на локалната самоуправа:

1. Кисела Вода

□ Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД

- зони за мало стопанство
- ДУП Цветан Димов-Славија 1,6ха
- ДУП Усје 1,8ха
- Урбанистички план вон населено место Пинтија-Драчево-Зона 1
- Урбанистички план вон населено место Три Круши

2. Шуто Оризари

□ Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД

- зона за мало стопанство
- ДУП "Тенеќе мало", површина 8 ха;

3. Битола

□ Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД

- услужна дејност површина 0,5 ха, Урбан блок 2, со ГУП на градот
- УП за спортско-рекреативен комплекс вон населено место Крклино

4. Василево

□ Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД

- индустриска зона
- вон н.м. Градошорци, површина 36 ха

5. Вранештица

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- зона за мало стопанство
- Урбанистички план вон населено место, КО Карбуница, површина 0,3 ха

6. Дебар

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- ДУП за локалитет "Кнауф-Радика" површина 14,83 ха

7. Дојран

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- индустриски зони
- Душановац, вон населено место, површина 20 ха

8. Зрновци

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- индустриски зони (с. Зрновци, површина 5 ха)
- зони за мало стопанство (с. Мородвис, површина 2,465 ха)
- стопански комплекс
- УПВНМ с. Мородвис, површина 3,8 ха

9. Крива Паланка

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- зони за мало стопанство
- вон н.м. с. Мождивњак-16,20 ха
- вон н.м. с. Конопница-32,40 ха
- вон н.м. -4,82 ха
- вон н.м. , мв Калин Камен-1,80 ха
- стопански комплекс
- Туристичко рекреативен центар м.в. "Калин Камен-16 ха

10. Липково

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- индустриски зони-6,2 ха
- сервосни зони
- УП вон населено место Матејче за бензинска пумпа и стопанско-угостителски објект, површина 4 ха

11. Могила

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- Зона за мало стопанство, вон населено место, површина 18 ха

12. Неготино

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
- индустриска зона во Неготино, ДУП-УБ1, површина 9,74 ха
- стопански комплекс
- Урбанистички план вон населно место "Вергина 1", површина 1,28 ха;
- Урбанистички план вон населно место "Вергина 2", површина 1,47 ха;

13. Охрид

- Планирани површини за сивојанска намена според усвоена УД
(ГУП за град Охрид)
- индустриски зони-планирана површина околу 41 ха;
- зони за мало стопанство- планирана површина околу 36 ха;

14. Петровец

- Планирани површини за ситојанска намена според усвоена УД
- Мултифункционална зона н.м. Којлија -203 ха-во тек на донесување

15. Радовиш

- Планирани површини за ситојанска намена според усвоена УД
- стопански комплекс-површина 7ха

16. Свети Николе

- Планирани површини за ситојанска намена според усвоена УД
- зони за мало стопанство
- во нм Свети Николе, ДУП -4,45 ха

17. Струмица

- Планирани површини за ситојанска намена според усвоена УД (со ГУП на град Струмица,)
- планирана површина за индустриска зона 91,96 ха;
- планирана површина за мало стопанство 59,2 ха

18. Теарце

- Планирани површини за ситојанска намена според усвоена УД
- ГУП за с. Теарце
- УП за с. Лешок

Со изработката на планската урбанистичка документација се отвора процес за надминување на постојната нерамнотежа во разместеноста на стопанските капацитети, како еден од важечките сегменти на вкупниот развој.

Со Просторниот план и со урбанистичките планови се овозможува разместување на стопанските капацитети според моделот на концентрирана дисперзија во просторот: проширување на стопански зони во самите урбани простори, основање на нови стопански зони издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни стопански комплекси надвор од населбите. Постои определбата индустријата, малото стопанство и претприемништвото приоритетно да се сместуваат во зоните утврдени со урбанистичките планови во градежните подрачја на населбите со настојување кон подобро искористување на постојните индустриски и стопански зони наменети за овие дејности со цел потполно да се искористи просторот и инфраструктурата и да се спречи неоправданото завземање на нови површини.

Просторна разместеност на производните капацитети се темели на врамнотежување на развојот со воспоставување на широка мрежа на мали и разновидни производни единици и понатамошно уредување на веќе формираните големи и сложени стопански целини од посебно значење за стопанството на Државата.

Стопанските зони во просторот се лоцирани на два начина:

- зони во состав на населбата и
- зони надвор од населбата.

Во некои урбани простори стопанските капацитети се лоцирани и во рамки на станбените зони согласно прописите за заштита на животната средина.

Промени во просторниот

Во текот на 2006 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени стопански објекти или објекти кои се во градба, во следните општини:

1. Гази Баба

□ Нови сивојански објекти

- друг деловен објект-трговија
 - 1) Деловни објекти-трговија
 - 1) с. Сингелиќ,
 - 2) с. Стајковци,
 - 3) с. Трубарево (три објекти),
 - 4) надвор и во с. Идризово,
 - 5) во Источна индустриска зона, салон за автомобили во нас. Автокоманда
- производство и преработка на мед-
 - 6) с. Раштак (два објекти)

2. Центар

□ Нови сивојански објекти

- туристичко-угостителски објекти
 - 7) Тасино Чешмиче-6500 м²
- друг деловен објект
 - 8) Дебар Маало 2 4500м²
 - 9) Буњаковец 2 5350м²

3. Арачиново

□ Нови сивојански објекти

- 10) приватна живинарска фарма, с. Мојанци, капацитет 12000, површина 7660 м²

4. Берово

□ Нови сивојански објекти

- Рибник
 - 11) м.в. Блато, капацитет 2000 кг, 0,20 ха

5. Битола

□ Нови сивојански објекти

- друг деловен објект
 - 12) Хала, локалитет Буковски ливади, Магацин (старолавчанска),
- туристичко-угостителски објекти
 - 13) Ресторан-локалитети: Кожара, с. Крклино

6. Брвеница

□ Нови сивојански објекти

- 14) с. Брвеница, објект за конфекција, 230 вработени, површина 979м²
- 15) с. Челопек, произведен објект во изградба, површина 972 м²;
- 16) сточарска фарма
- 17) с. Челопек, фарма за крави-во изградба, површина 257 м²;

7. Вевчани

□ Нови сивојански објекти

- 18) туристичко-угостителски објект, с. Вевчани, со 4 вработени, површина 221м²

8. Велес

□ Нови сивојански објекти

- индустриски објекти
 - 19) Алевадо-с. Сујаклари, производство на клинци, 6150 м²
 - 20) Алевадо-КО Башино село, производство на клинци, 1991 м²

- 21) Текстилна работилница -КО Башино село, 1566 м²
- друг деловен објект
 - 22) Монтенегро-деловен трговски објект, КО башино село, 270 м²
 - 23) Деловен трговски објект, -800м², објект 91 м²;
- сточарски фарми
 - 24) Свињарска фарма КО Башино село, близина на индустриска зона-2346 м², број на грла 650;
 - 25) Свињарска фарма КО Башино село, близина на индустриска зона-3346 м², број на грла 650;
- 9. Винаца**
 - Нови сѐојански објекти
 - 26) Котлара, Сушара и Парилница, површина 296 м², преработка на дрво, со 25 вработени
- 10. Градско**
 - Нови сѐојански објекти
 - индустриски објекти
 - 27) Нас. Градско, површина 1000м²
 - сточарски фарми
 - 28) Свињарска фарма 16 000 грла, Долно Чичево
 - 29) Трло за овци и Млекара Милком, с Ногаевци, 1000 грла
- 11. Дебарца**
 - Нови сѐојански објекти
 - индустриски објекти
 - 30) с. Белчишта, мв " Сини Вирој ", вработување на околу 200 лица, површина на локација 10000 м², повеќе дејности
- 12. Делчево**
 - Нови сѐојански објекти
 - индустриски објекти
 - 31) во индустриска зона, текстилна индустрија, површина 670 м²
 - 32) дрвна индустрија (производство на фурнир), површина 0,99 ха с. Град, стопански комплекс "Пилана" во изградба
- 13. Демир Капија**
 - Нови сѐојански објекти
 - друг деловен објект
 - 33) Винарија, 2 вработени, површина 0,2 ха
- 14. Другово**
 - Нови сѐојански објекти
 - 34) Рибник, Малкоец, во изградба
- 15. Желино**
 - Нови сѐојански објекти
 - 35) " Делфо комерц ", погон за преработка на камен, мермер гранит, 15 вработени, с. Желино;
 - 36) " Либерта КОМ ", с. Стримница, производна хала за производство на ПВЦ -стопарија, 19 вработени, површина 800 м²;
 - туристичко-угостителски објекти (три објекти)
 - 37) " Два фазана ", с. Желино;
- 16. Зрновци**
 - Нови сѐојански објекти

38) сточарска фарма-во изградба, с. Мородвис

17. Илинден

□ Нови сивојански објекти

- индустриски објекти

39) Макпетрол АД-производна хала за биодизел со придружни објекти -3900 м²

40) Клин Фуд Груп -млекарница-6651 м²

- друг деловен објект

41) Нелт-дистрибутивенцентар-3240м²

- сточарски фарми

- СЕЗ- СЕЗ "Бунарџик" (објект на "Johnson Controls")

18. Јегуновце

□ Нови сивојански објекти

42) Пекара, површина 200 м², со 6 вработени;

19. Кавадарци

□ Нови сивојански објекти

- индустриски објекти во Индустриска зона во Кавадарци

43) Пилана, Магацински простор, Машинска работилница, магацински простор и администрација,

44) Автосервис, Работилница и административен простор,

45) Хала со магацин и административен простор)

- туристичко-угостителски објект

46) Мотел во с. Марена, површина 860 м²;

20. Крива Паланка

□ Нови сивојански објекти

- туристичко-угостителски објекти

47) мотел с. Кркља, 20 вработени, површина 0,255 ха

21. Липково

□ Нови сивојански објекти

- туристичко-угостителски објекти (три објекти)

22. Маврово и Ростуша

□ Нови сивојански објекти

- туристичко-угостителски објекти

48) хотелски капацитет (во изградба), с. Ростуше

23. Неготино

□ Нови сивојански објекти

- туристичко-угостителски објекти

49) комплекс на отворен базен

24. Осломеј

□ Нови сивојански објекти

- индустриски објекти

50) с. Стрелци, производство на бекатон плочки, 10 вработени, површина 1,0 ха

- туристичко-угостителски објекти

51) с. Гуин, ресторан, 2 вработени, 250 м²

52) с. Арангел, ресторан, 2 вработени, 0,5 ха

53) с. Црквивци, ресторан 5 вработени, 0,5 ха

25. Охрид

□ Нови сивојански објекти или во градба

- туристичко-угостителски објекти
 - 54) доградба, х. "Милениум"
 - 55) доградба, х. "Белведере, ресторан "Белведере"
 - 56) хотел, Втора УЕ
 - 57) Апартаменти, површина 406 м²
 - 58) Доизградба х. "Тино", површина 78 м²
- друг деловен објект
 - 59) изградба на магацин
 - 60) Изградба на салон за мебел, површина 255 м²
 - 61) Во градба хала "Слобода", површина 450 м².

26. Прилеп

□ Нови ситиански објекти

- туристичко-угостителски објект
 - 62) Туристички комплекс "Ореовец"-2,0 ха

27. Ресен

□ Нови ситиански објекти

- 63) Нов погон на Агроплод, површина 2000 м²;

28. Сопиште

□ Нови ситиански објекти

- сточарска фарма
 - 64) с. Јаболци, површина 2 ха, 4000 грла овци

29. Струмица

□ Нови ситиански објекти

- 65) во Струмица 6 објекти; Добрејци 2 објекти; Муртино еден објект; Дабиља-два објекта;

30. Студеничани

□ Нови ситиански објекти

- друг деловен објект
 - 66) Работилница, с. Маркова Сушица, 4 вработени
 - 67) Авто механичарски сервис, с. Морани, 4 вработени

31. Теарце

□ Нови ситиански објекти

- индустриски објекти
 - 68) Погон за обработка на алуминиум во с. Лешок
 - 69) Погон за производство на керамика во с. Пршовце-1440 м²
 - 70) Погон за производство на играчки во с. Теарце-1200 м²

32. Чашка

□ Нови ситиански објекти

- 71) свињарска фарма во с. Голозинци

33. Чешиново-Облешево

□ Нови ситиански објекти

- 72) Млин за брашно со магацин, површина 416 м²;
- 73) Фабрика за ориз со магацин, површина 625 м², со 10 вработени

Наведените промени во просторот укажуваат за напорот и тежнението на единиците на локалната самоуправа како носители на стопанскиот развој за своите подрачја активно да се вклучат во пазарното стопанство и развојот на вкупната економија, со што се очекува и пораст на вработената работна сила на населението. Со тоа се постигнува одреден степен на дисперзија на стопанските

содржини и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен на земјоделство.

Според презентираниите податоци, најголем дел од новоизградените стопанските капацитети се од областа на производните дејности, но истотака значаен е бројот на објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството евидентирани во општините: Охрид, Прилеп, Центар, Битола, Вевчани, Желино, Кавадарци, Маврово и Ростуше Крива Паланка, Липково, Неготино и Осломеј.

Финални согледувања

Определбата за порамномерна и рационална организираност на стопанските простори се остварува преку изработката на регионалните просторни планови и урбанистички планови кои се во тек на изработка или во фаза на усвојување.

Развојот на индустријата продолжува во правец на поголемо искористување на постојните ревитализирани капацитети, изградба на нови помали производни објекти, рационална алокација врз принципите на објективност и расположивост на развојните фактори, преку користење на локационите предности: употреба на ресурсите во просторот, постојната инфраструктурна опременост, пазарот и расположивата работна сила.

Постојните индустриски зони сè уште не се доволно рационално искористени, потребни се дополнителни вложувања за дооформување и нивно инфраструктурно и функционално доопремување, со отварање на комплементарни производни и дејности од терцијарниот сектор: трговски, транспортни, царински, шпедитерски и сличен магацински и складишен простор.

Како приоритет се поставува понатамошна реструктурирање на стопанските субјекти според пазарните критериуми (промен и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на стопанските капацитети приоритено да се користат постојните активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постен простор да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

Од аспект на просторниот развој на економијата се издвојува значењето на отпочнувањето на производството во стопанските капацитети во технолошки индустриската развојна зона "Бунарџик" со што се очекуват позитивни ефекти врз извозот, платниот биланс, вработувањата, примањата и стандардот на населението како во локалната заедница така и во националната економија.

Во однос на просторната локација на стопанските дејности, значајно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување за подрачјата со слабо развиена економија.

Развојот на туризмот на просторот на Државата во кој што се вреднувани туристички подрачја од меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Р. Македонија за активирање на оние локалитети кои носат атрибути за развој на туризмот.

Останува потребата за интензивирање и активирање на сите сегменти во Држават кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната

економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни фактори кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во нашата економија.

Статусот на земја кандидат и продлабочувањето на релациите помеѓу Македонија и Европската Унија, како и цврстата определба на Владата за имплементација на неопходните структурни реформи, објективно е да се очекува дека ќе дадат позитивен импект за економски пораст среднорочно, што ќе се рефлектира врз стапката на развој во наредните години. Од производен аспект, главен контрибутер за реализација на поголема стапка на развој би била индустријата и сервисите, додека од аспект на потрошувачката, порастот би произлегол од доменот на извозот и инвестициите.

4.2. Користење на земјиштето

Определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96.000 ха земјоделско земјиште, кои денес претставуваат необработени и напуштени ораници и бавчи од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да изнесуваат 2.335.000 ха или зголемување во однос на сегашните површини за 94.000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголеми површини ќе завзема земјоделското земјиште со 1.196.000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини, а шумите и шумското земјиште ќе завземаат 1.140.000 ха или 48,8% од продуктивното земјиште.

Површините под шуми и шумско земјиште ќе се зголемат од сегашните 997.000 ха на 1.140.000 ха или зголемување за 14%, а со тоа во вкупната површина на Републиката ќе учествуваат со 44,3%. Во контекст на зголемувањето на површините под шуми до 2010 год. се планира да се пошумат 79.220 ха, а до 2020 год. 70.780 ха или вкупно шумите да се прошират со 150.000 ха новопошумени површини. Вкупното шумско земјиште обраснато со шуми во 2020 год. ќе изнесува 1.039.560 ха, односно шумовитоста ќе изнесува 40,4% или зголемување во однос на 2001 год. за 4%. Планираното намалување на земјоделското земјиште од сегашните 1.244.000 ха на 1.195.000 ха во 2020 год. произлегува од претходно споменатата пренамена на дел од површините под угари и необработено земјиште со слаби производни квалитети (ниска бонитетна вредност, неповолност за примена на механизација и развиени ерозивни процеси) во шумско земјиште. Квалитативни промени се предвидени во структурата на користењето на обработливото земјиште. Површините под пасишта со незначително намалување од 5.000 ха се задржуваат на 625.000 ха, со што во вкупната површина на Републиката ќе учествуваат со 24,3%, а во вкупната земјоделска површина (1.195.000 ха) со 52,3%. Обработливите површини се намалуваат од 612.000 ха во 2001 год. на 570.000 ха во 2020 година или за 42.000 ха. Освен кај ораниците и

бавчите, кај останатите култури е предвидено зголемување на површините до 2020 год., односно кај овошните насади за 76%, кај лозовите насади за 30% и кај ливадите за 10%. Реално намалување на површините под ораници и бавчи, всушност, не постои, бидејќи 35% од нив не беа засеани (по повеќе основи). Во структурата на ораниците и понатаму површините под жита ќе имаат доминантно учество (53%) со незначително зголемување од 11.000 ха, површините под индустриски култури ќе се зголемат од 38.000 ха на 70.000 ха, површините под градинарски култури од 61.000 ха на 70.000 ха и фуражните култури ќе се зголемат од 37.000 ха на 65.000 ха.

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2006 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следново:

1. Податоци обезбедени од единиците на локалната самоуправа
 - пренамена на непродуктивните површини е извршена во три општини: Ресен (30 ха), Чашка (КО Владиволци 10-12 ха), Демир Капија (Беровски рид 40 ха, Ечмениште 2 ха, Јованова Лака 3 ха, Колниш 2 ха, с, Дрен 2 ха);
 - пошумување е извршено во 27 општини и тоа: Лозово (Дорфулија 30ха), Кавадарци (Глишички рид 12ха), Неготино (Вешје-Бесвица 40ха), Ресен (65ха), Вевчани (Скала 20ха), Маврово и Ростуше (40ха), Желино (с. Желино 2ха), Чучер Сандево (10ха), Чашка (КО Лисиче 12ха, КО Дреново 15ха, КО Извор 58ха), С. Нагоричне (10ха), Винаца (Оградени Ниви 22,57ха), Берово (индивидуално земјиште 4ха, Државно земјиште 6ха), Градско (Стоби 5ха), Зајас (Лигата 0,3ха), Осломеј (25ха), Дебарца (м.в. Пералио 20ха, Илинска црква 15ха, м.в. Равен 5ха), Зрновци (м.в.Терански компири 20ха), Македонски Брод (Могилец 20ха), Конче (Локаслен пат Габревци-Мантово 1 ха), Град Скопје (Водно 10ха, Гази Баба 40 м², Булеварско зеленило 16,5ха), Кисела Вода (Три Круши 0,2ха, Теферич 0,25ха), Теарце (Доброшка р. 1,1ха Мелово 0,5ха), Петровец (Трње 3,1ха, Гробишта 10,2ха), Ранковце (Ветуница 1ха), Велес (Гроот 23ха, Гроот 107ха), Пробиштип (Јаловиште 0,40ха, Спомен Парк 0,40ха, ОУ Никола Карев 0,25ха, Крст 0,50, Дворни места (приватни лица) 0,3ха)
2. Податоци доставени од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство:
 - Пошумување на голини во шумско стопански единици: Битола (81ха), Македонски Брод (34,41ха), Велес (141ха), Винаца (20,40ха), Гостивар (15,50ха), Гевгелија (34ха), Делчево (28,50ха), Д. Капија (9ха), Д.Хисар (16ха), Кавадарци (123,13ха), Кичево (20,60ха), Кочани (45ха), Охрид (5ха), Прилеп (1ха), Радовиш (2,40ха), Скопје (29,50ха), Тетово (23,05ха)
 - Пошумување на голини вон шумско стопански единици: Велес (130ха), Д. Капија (40ха), Д.Хисар (30ха), К. Паланка (60ха), Куманово (129,30ха), Ресен (40ха), Св Николе (151ха), Скопје (22ха), Штип (150ха).

Иако наведените податоци се нецелосни, сепак може да се заклучи дека регистрираните промени во користењето на земјиште се индикатор на

интенциите на локалната самоуправа и соодветните ресори за позитивни промени и во доменот на користењето на земјиштето.

4.3. Урбанизација и систем на населби

Процесот на урбанизација во Република Македонија има значајно влијание врз општествено-економскиот развој, кое во услови на транзиција и пазарна ориентација на вкупното стопанство добива и една нова димензија.

Влијанието на овој исклучително комплексен процес се манифестира во две насоки. Основните детерминанти на урбанизацијата согледани како индикатори и атрибути на социо-економскиот развој, ја формираат рамката во која се одвива развојот на населените места. Идентификацијата на основните параметри и индикатори на урбанизацијата го детерминираат нивото на развиеност на населбите, кој директно се одразува врз степенот на урбанизираност на државата.

И покрај појавата на иницијативи за урбанизација на сè повеќе рурални подрачја во државата, кои се манифестираат преку инвестирање и развој првенствено во малото стопанство, сепак сè уште е евидентен процесот на силно влијание на градските населби врз непосредното опкружување, пропорционално на големината, степенот на економски развој и местото и улогата во рамките на системот на населби во државата. Поради тоа, и за овој период е релевантна оценката за непостоење на усогласеност помеѓу брзиот пораст на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, позитивен влијателен фактор на вкупниот развој.

Значајните структурни општествени промени кои го следат актуелниот период на транзиција имаат евидентно влијание врз процесот на урбанизацијата како комплексен општествен процес со своите основни компоненти: демографска, функционална и просторно-физичка.

Карактерот и интензитетот на настанатите промени имаат непосредно влијание врз целокупната структура на населените места. Всушност најзначајните промени во доменот на урбанизацијата сè уште најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација и функционална и инфраструктурна екипираност.

Следните индикатори укажуваат на актуелното достигнато ниво на животниот стандард во 2005 год:

- стапка на наталитет - 11.0 ‰;
- стапка на морталитет - 9.04 ‰;
- стапка на природен прираст - 2.0 ‰;
- стапка на неписменост 3.1%;
- здравствен стандард 2,17 лекари/1000 жители;
- станбена површина по жител (2006 год.)- 24, 79 м²

Компарацијата на овие индикатори со соодветните за 2004, односно 2003 година, укажуваат на континуирано опаѓање на стапката на наталитет, а пораст на стапката на морталитет, што следствено резултира со опаѓање на природниот

прираст. Евидентно е и благо опаѓање на здравствениот стандард. Позитивен тренд е забележителен само во делот на станбениот стандард.

Гравитационите зони на големите и средно големите градови уште поцврсто просторно-физички се поврзуваат со руралните окружувања во форма на радијални проширувања и создавање на компактни простори и линеарни поврзувања долж комуникациите. Во окружувањата на големите и средно големите градови (Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово) и понатаму се евидентираат појави од двата типа, за разлика од малите градови каде се појавува ограничен број на радијални проширувања, кои често имаат и карактер на нелегална изградба. Линеарните проширувања и поврзувања се сè поинтензивни особено долж коридорите на магистралната инфраструктура. Ваквите трендови се најизразени во западниот дел на Државата на просторот на предвидениот трансбалкански коридор VIII, веќе се јасно видливи и долж предвидената траса на коридор X, како и по останатите магистрални и регионални патни правци.

И покрај евидентните промени во економските трендови и правци на ориентација и развој сепак сè уште е валидна констатацијата за директната меѓусебна поврзаност и условеност на економската развиеност и степенот на урбанизираност. Промените во методологијата на следење, анализирање и објавување на потребните податоци кои ги карактеризираат овие појави и процеси кај релевантните официјални институции, не даваат можност за согледување на трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Во секој случај, актуелните движења и промени во процесот на индустријализација и индустриски развој и динамиката на вкупниот стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период сè уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација и урбан развој. Поради тоа, се наметнува потреба од вклучување на одделни нови дополнителни индикатори за урбаниот развој во насока на согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Еден од можните индикатори е интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација која е неопходен предуслов за урбанизација на еден простор, без оглед на неговиот карактер (урбан, рурален) и идната намена на истиот (населен простор, стопански комплекс и сл.).

Во услови на веќе актуелни промени во стопанскиот и вкупниот општествен развој кои настапија со процесот на транзиција, новите пазарни ориентации, продорот на странски инвестиции и се посилна афирмација на приватниот капитал и иницијатива, процесот на индустриска поларизација постепено се трансформира кон процес на умерена дисперзија насочена кон помалите и послабо развиените градови и, посебно, кон периурбаните зони. Ваквите трендови се пропратени со дневни миграции па дури и трајни исселувања во обратна насока, кон руралните простори, кои нудат можности за инвестирање во разни стопански и нестопански активности. Инвестирањето во мало стопанство на овие простори повлекува и развој на неопходна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Така, сè поактуелен станува процесот на урбанизација на рурални простори, надвор од урбаните населби, односно надвор од подрачјата опфатени со просторно-планска документација. Во таа смисла, сè побитен и поактуелен е податокот за постоење на планска документација за ваквите простори, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и особено усогласеноста на истата со документација од повисоко ниво.

Процесот на децентрализација, доведе до значајни промени во овој сегмент, особено од аспект на зголемување на одговорностите и надлежностите на локалната самоуправа како најодговорен субјект за планирање и реализација на вкупниот развој. За успешно менаџирање, неопходно е креирање и донесување на издржани, квалитетни годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на просторниот и економскиот развој. Во тој смисол, одредени тешкотии веќе се евидентни особено кај помалите и понеразвиените општини и оние кои се соочуваат со суфицит на техничка и кадровска екипираност. Обемот и динамиката на изработка и усвојување, а особено имплементирање на планската документација е директна и конкретна одговорност на локалната самоуправа, така да интензитетот и квалитетот на овој процес во голема мера зависи од локалните програми за развој, расположивиот буџет на општините и особено можноста за привлекување на локални и надворешни инвестиции.

Врз основа на податоците од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, усвојување и имплементирање на планската документација, во текот на 2006 година може да се систематизираат низ прегледот кој следува:

Табела: Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2006 год.

бр.	Вид на урбанистички план/документација																		
	општина	ГУП	површина (ха)	ГУП - измена и дополна	површина (ха)	ГУП-усогласување со Закон за пуп	површина (ха)	ДУП	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП за село	површина (ха)	УП за село - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	Општ акт - усогласување со Закон за пуп	површина (ха)
1	Битола		2	9,84			4	9,26							1	1,6			
2	Боговиње												2						
3	Василево														2	70,05			
4	Виница	1	486,00																
5	Демир Капија		1	7,05															
6	Велес	1					2												
7	Дебар						1	14,83											
8	Долнени														1	4,5			
9	Горче Петров						2	54,8											
10	Зрновци														1	9,0			
11	Илинден										1								
12	Карпош						17	177,11					1	148,9					
13	Кисела Вода						2												
14	Кочани						1	9,11											
15	Неготино								1	9,74					2	2,75			
16	К.Паланка										3	669,13			2	16,29			
17	Кривопаштани				1													7	

18	Охрид	1																		
19	Прилеп						12							1						
20	Ранковце				2									1	6,8					
21	Сопиште													1	145					
22	Струмица			1	165,00															
23	Гевгели	1																	1	
24	Чаир																			2
ВКУПНО:			4486,00	41886,03	3	44265,11	19,74	4669,13	1148,9	13255,99	7									

Имајќи ја предвид определбата на Просторниот план на Р. Македонија во делот кој се однесува на дефинирање на насоки и елементи за изработка на планови од пониско ниво, дека површините за сите урбани функции треба да се бараат исклучиво во рамките на постојните урбани опфати, односно градежни реони, и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи, а врз основа на податоците добиени од извештајните единици, може да се констатираат зафаќања на неизградено земјиште, кои се доста поголеми од оние во текот на 2005 година, што може да се проследи низ податоците презентирани во Табелата која следи:

Табела: Новоурбанизираните површини во текот на 2006 год.

Проширување на урбаните опфати на населените места					
р.бр.	општина	во градски населби и општински центри (ха)	бонитет на земјиште (класа)	во селски населби (ха)	бонитет на земјиште (класа)
1	Боговиње			6,0	
2	Брвеница			21,0	
3	Виница	151,00	1 до 4		
4	Илинден	90,0	3 и 4	8,38	6
5	Василево			68,46	1 до 6
6	Зрновци			1,0	
7	Петровец	0,1		0,06	
8	Ранковце			6,8	2 до 4
9	Крива Паланка			547,44	3 до 7
10	Сопиште			145,00	
11	Струмица	165,00	2 до 4		
ВКУПНО:		406,1		804,14	

Во текот на 2006 год. зафаќањето на нови површини за градба е уште поинтензивно, особено на руралните простори, што е потврда на констатацијата за интензивните иницијативи за изградба на објекти за стопанска и друга намена. Трендот на зафаќање на нови површини кој во однос на 2005 година е околу четири пати поголем, укажува на потребата од посериозен и постудиозен пристап во дефинирање на реалните потреби од зафаќање на нови (особено висококвалитетни обработливи површини), кој пред сè треба да биде задача на единиците на локалната самоуправа, како значајни и одговорни субјекти во креирање на локалните политики на развој, во согласност со националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

Табела: Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување

Вид на урбанистички план/документација - во процедура																	
бр.	општина	ГУП	површина (ха)	ГУП - измена и дополна	површина (ха)	ГУП - усогласување со Законот за пуп	површина (ха)	ДУП	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП за село	површина (ха)	УП за село - измена и дополна	површина (ха)	УП во населено место	површина (ха)
1	Битола		1	3,12			33	92,87								2	3,25
2	Боговиње											2					
3	Брвеница										1						
4	Велес						7										
5	Валандово															1	17,0
6	Вранештица															1	0,3
7	Виница															1	2,97
8	Дебар						2	16,45									
9	Дебарца				1												
10	Демир Капија								2	9,05						1	30,0
11	Делчево						1	13,33	1							1	
12	Горче Петров						7	170,1	1	6,0							
13	Желино										2					1	21,0
14	Зрновци								1								
15	Илинден												2			2	
16	Кавадарци								8	42,39							
17	Карпош						23	214,24					1				
18	Кисела Вода						15									2	
19	Кривогаштани												1				
20	Крушево						1										
21	Кочани															1	
22	Липково															2	
23	Лозово															2	18,0
24	Македонски Брод								1	60,0							
25	Неготино								3		1						
26	Петровец															1	203,0
27	Пласница										2						
28	Прилеп		1				12									5	
29	Пробиштип		1	10,52							2	7,0					
30	Ранковце															1	5,0
31	Св. Николе						1									3	
32	Тетово										2						
33	Чаир						8										
34	Чашка										1		1				
35	Чешиново-Облешево												1	8,0			
36	Штип		1	2,8													
ВКУПНО:			4	16,44	1		110	414,12	17	117,44	13	7,0	6	8,0	27	417,96	

Врз основа на презентираните податоци од извештајните листови на ЕЛС, може да се констатира дека најголем интензитет на активностите се одвива на

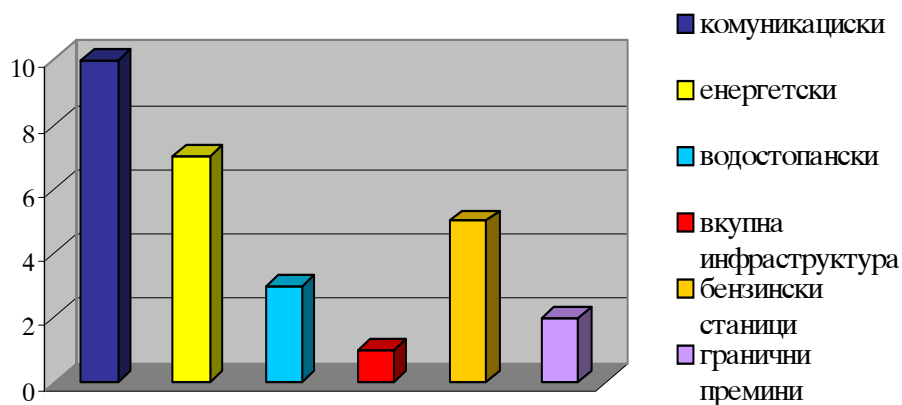
ниво на деталното планирање, што е објективно и очекувано поради значењето и улогата на деталните планови во хиерархијата на вкупната документација и нивната неопходност за реализација на инвестиционите активности во просторот. Веднаш по деталното планирање, следуваат плановите надвор од населените места, како потребен инструмент за реализација на иницијативите на ЕЛС и домашни и странски инвеститори. Поради сè поинтензивната ориентација на националното и локалното стопанство кон мали и средни бизниси и локални и странски инвестиции, се очекува ваквите трендови и во периодот кој следува да се движат во позитивна насока.

Податоците добиени од Министерството за транспорт и врски, укажуваат на активности околу изработка на Урбанистички проекти за различни видови на инвестициони објекти кои, согласно Законот за градење (Сл. весник на РМ 51/05) и Правилникот за поблиско определување на градби по одделни категории на градби (Сл. весник на РМ 107/05), се категоризирани како објекти од значење за Државата. Иницијатори за изградба на вакви објекти се државата, ЕЛС, како и правни и физички лица. Со оглед на значењето на овие објекти, вкупната постапка околу нивното донесување се одвива во Министерството за транспорт и врски. Следниот приказ се однесува на видот и бројот на донесени урбанистички проекти во текот на 2006 година.

Табела: Урбанистички проекти донесени во 2006 год.

број	Вид на објекти за кои се изработени УП						Вк.
	комуникациски	енергетски	водостопански	вкупна инфраструктура	бензински станици	гранични премини	
	10	7	3	1	5	2	28

Графикон: Донесени урбанистички проекти во 2006 год.

Финални согледувања

Согледаните објективни ограничувања за реални анализи на трендовите, правците и динамиката на урбанизацијата и урбаниот развој во 2006 год., поради некомплетност на соодветни економски индикатори, промените кои резултираат од измена на административно-територијалната организација, како и непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели, се однесуваат и за 2006 година. Меѓутоа, тоа што со сигурност може да се констатира е дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан

развој. Во овој процес паралелно учествуваат и урбаните и руралните населби, а најдинамичните промени се случуваат во руралните и контактните простори на урбаните населби.

Динамиката и обемот на изработка на планска документација не укажува на значителни активности, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности. Но сепак, пројавувањето на иницијативи и обиди за привлекување на локални и странски инвеститори за изработка на планска документација за простори надвор од населбите, но и во рамките на урбаните простори, е значаен индикатор за јакнење на свеста на локалната самоуправа за нејзината улога како најзначаен и одговорен субјект за урбаниот развој во периодот на децентрализација и воедно гаранција за реално очекување за интензивирање на овие процеси и активности во периодот кој следува. Во тој контекст, урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарното стопанство ќе имаат уште позначајно место и насочувачка улога во дефинирањето на перспективниот долгорочен просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

4.4. Домување

Домувањето општо, а станбената изградба посебно, претставува важна компонента на социјалниот и општо-стопанскиот развој, организација и уредување на просторот и подигнување на животниот стандард на населението.

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот.

Согласно Просторниот план на Р. Македонија за утврдување на основните показатели на стандардот на домување, се тргнува од основниот услов за обезбедување квалитетен стандард на домување (одделување на дневниот бораок од спиењето во станот).

Проекцијата на потребниот станбен простор поаѓа од од стандардите 20-25 м² /жител во зависност од типот на населбата. Кај градските населби стандардот е повисок и се доближува до максимумот, а во селските е помал поради ангажираноста на значителни површини од населбите за земјоделска обработка, 40-80м²/стан (оптимална големина) и 100% опременост на станот со инсталации и потполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд.

За реализација на прогнозираните станбени потреби во Републиката се предвидува просечна корисна станбена површина од 16.355.700 м² и 3,4 члена просечен број на членови на едно домаќинство.

Основните цели на овој плански документ се во функција на оптимална проекција на станбениот простор, а се однесуваат на: обезбедување стан за секое домаќинство, подобрување на станбениот стандард, изградба на адекватна инфраструктура во функција на поквалитетен стандард на домување, асеизмичност во градбата, замена на субстандардниот станбен фонд и изнаоѓање модули и дефинирање на критериуми за надминување на појавата на бесправна изградба.

Станбената политика како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката.

Промените во политичко-економскиот систем неминовно доведуваат и до промени во политиката на станбената изградба и воведување на реформи во областа на домувањето.

Моменталната состојба во Република Македонија (во сферата на домувањето) е таква што има потреба од обединување на повеќе инструменти во обезбедување на позитивен резултат во областа на домувањето. Интенцијата за обединување на инструментите за постигнување на позитивен резултат во областа на домувањето е *Национална стратегија за домување* со која ќе се обезбеди правото на “соодветно домување”.

Согледувања во однос на реализацијата

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на **домувањето** на територијата на Република Македонија по општини и населени места за 2006 год .

1. Град Скопје:

Општина Аеродром: евидентирани се вкупно ново изградени (5) објекти без одобрение за градба во станбени куќи и тоа во с. Горно и Долно Лисиче.

Општина Гази Баба: евидентирани се вкупно ново изградени (131) објекти.

- со одобрение за градба (102) објекти и тоа:
 - во станбени згради (1), во Автокоманда со П+4+Пк .
 - во станбени куќи (101), во с.Сингелиќ (12), нас.Ченто (13), Хиподром(7), Маџари (3), Железара (6), Инџиково (5), с. Трубареве (16), с. Јурумлери (21), с. Стајковци (15), с. Идризово (2), нас. Гоце Делчев (1) со Н=7-10,20м.
 - без одобрение за градба евидентирани се (29) објекти:
 - во станбени згради (3), во Сингелиќ(1),и Автокоманда (2).
 - во станбени куќи (26), во с. Сингелиќ(1), нас. Сингелиќ(8), Керамидница (2), с. Инџиково(8), с. Хиподром(2), Маџари(3), с. Трубареве(2).

Горче Петров: евидентирани се вкупно ново изградени (78) објекти:

- со одобрение за градба (32) во станбени куќи.
- без одобрение за градба (46) доградби и надградби на станбени куќи.

Општина Карпош: евидентирани се вкупно ново изградени објекти без одобрение за градба во с. Бардовци, с. Злокуќани, с. Средно Нерези.

Општина Кисела Вода: евидентирани се вкупно ново изградени (19) објекти.

- со одобрение за градба (12) објекти:
 - во станбени згради (4),
 - во станбени куќи (8).
 - без одобрение за градба евидентирани се (7) објекти;
- во станбени згради (3) и тоа во Расадник (2) и Д.Х. Димов (1).

- во станбени куќи вкупно (4) објекти и тоа во Припор (1), Драчево (1).

Општина Сарај: евидентирани се вкупно ново изградени 44 објекти:

- со одобрение за градба вкупно (32):
- во станбени куќи и тоа во с.Сарај (13), во с.Кондово (6), с.Шишево (11), с. Глумово (2), с. Матка (3).
 - без одобрение за градба вкупно (12) објекти:
- во станбени куќи и тоа во с. Бојане (1), с. Кондово (2), с. Сарај (4), с. Крушопек (2), с.Рашче (1), с.Свиларе (2), со катност По+П+1и По+П+1+По.

Општина Ценир: евидентирани се вкупно ново изградени (55) објекти:

- во станбени згради (35) објекти со вкупна површина $P=34.034m^2$.
- во станбени куќи евидентирани се вкупно (20) објекти со вкупна површина од $4170 m^2$.

Од нив без одобрение за градба евидентирани се станбени згради со $P=1400m^2$ и станбени куќи $P=1200m^2$.

Општина Чаир: евидентирани се вкупно ново изградени (5) објекти со одобрение за градба.

2. **Општина Биџола:** евидентирани се вкупно ново изградени (100) објекти:

- со одобрение за градба (91) објекти:
- во станбени згради (3) во градот Битола.
- во станбени куќи (88) во Битола (81), с. Трново, с. Магарево (4), с. Горно Оризари (3).
 - без одобрение за градба евидентирани се (9)објекти;
- во станбени куќи во градот Битола.

3. **Општина Богданци:** евидентирани се вкупно ново изградени (8) објекти

- со одобрение за градба во Богданци (7), с. Стојаково (1).

4. **Општина Брвеница** евидентирани се вкупно ново изградени (56) објекти:

- со одобрение за градба (47) објекти:
- во станбени куќи с. Радиовце (5), с.Брвеница (16), с.Челопек (23), Теново(2), с. Милетино (1) со катност од П+1, П+1+Пк.
 - без одобрение за градба евидентирани се (9) објекти:
- во станбени куќи и тоа во с. Брвеница (2), с. Челопек (4), с. Теново (1), с. Милетино (1), с. Радиовце (1)

5. **Општина Боџовиње:** евидентирани се вкупно ново изградени (200) објекти во станбени куќи:

- од кои со одобрение (165) објекти.
- без одобрение (35) објекти.

6. **Општина Босилово:** евидентирани се вкупно ново изградени (19) објекти

- со одобрение за градба (19)
- во станбени куќи Босилово (4), с.Турново (2), с.Секирник (3), с.Бориево (1), с.Моноспитово (4), с.Штука (1), с.Иловица (2), с.Радово(2).

7. **Општина Берово:** евидентирани се вкупно ново изградени (20) објекти од кои со одобрение за градба (11), без одобрение за градба (9).

8. **Општина Валандово:** евидентирани се вкупно ново изградени (4) објекти во станбени куќи со одобрение за градба и тоа во Валандово (3) и с.Јосифово (1) со висина од П+1кат.
9. **Општина Велес:** евидентирани се вкупно ново изградени (28) објекти со одобрение за градба во станбени куќи со П+1, П+2, П+По и површина од 3880 м².
10. **Општина Вевчани:** евидентирани се вкупно ново изградени (6) објекти во станбени куќи
 - со одобрение за градба (4).
 - без одобрение за градба (2).
11. **Општина Василево:** евидентирани се вкупно ново изградени (35)објекти:
 - со одобрение за градба десет (10) објекти
 - во станбени куќи во с. Василево (1), с. Пиперево (3), с. Ангелци (1), с.Сушево (1), с.Требичино (2), с.Градошорци (2).
 - без одобрение за градба (25)
 - во станбени куќи во с. Василево (7), с. Пиперево (2), с. Ангелци (8), с. Градошорци (8).
12. **Општина Веница:** евидентирани се вкупно ново изградени (31) објект
 - со одобрение за градба (16) објекти
 - во станбени куќи и тоа во Веница (13), н.Јакимово (2), с.Градец (1)
 - без одобрение за градба се изградени вкупно (15) објекти
 - во станбена зграда со повеќе од три стана во Веница (1) со Н=17,6м и П= 669м².
 - во станбени куќи во градот Веница (14) и с. Јакимово (1).
13. **Општина Вранештица:** евидентирани се вкупно ново изградени (3) станбени куќи со одобрение за градба и тоа во Вранештица (1), с. Челопеци (2).
14. **Општина Градско:** евидентирани се вкупно ново изградени (3) објекти со одобрение за градба во станбени куќи во Градско .
15. **Општина Дебарца:** евидентирани се вкупно ново изградени (10) објекти без одобрение за градба во станбени куќи и тоа во с. Белчишта (1), с. Лешани (5), с. Велмеј (1), с. Мешеиште (2), с. Волино (1).
16. **Општина Другово:** евидентирани се вкупно ново изградени (4) објекти со одобрение за градба во Другово .
 - во станбена зграда (1)со Н=9,0м
 - во станбени куќи (3).
17. **Општина Дебар:** евидентирани се вкупно ново изградени (27)објекти:
 - со одобрение за градба (13) објекти
 - во станбени згради (3) во градот Дебар
 - во станбени куќи (10) во градот Дебар
 - без одобрение за градба (14) објекти
 - во станбени куќи во градот Дебар (12), с. Могорче (1), с. Д. Косоврасти (1),
18. **Општина Демир Хисар:** евидентирано е ново изграден (1) објект во семејна куќа со одобрение за градба во с. Жван .

19. **Општина Демир Капија:** евидентиран е вкупно (1) објект со одобрение за градба и тоа во Демир Капија (1), во приземје во станбена куќа.
20. **Општина Делчево:** евидентирани се вкупно ново изградени (112) објекти:
 - со одобрение за градба (10) објекти во станбени куќи во Делчево
 - без одобрение за градба евидентирани се (102) објекти
 - во станбени куќи во Делчево (45), с.Бигла (2), с.Вирче (4), с. Габрово (10), с.Град (5), с.Звегор (10), с.Очипала (1), с.Полето (6), с. Разловци (4), с.Стамер (3), с.Трабовиште (7), с.Турија (2), с.Чифлик (3).
21. **Општина Дојран:** евидентирани се вкупно ново изградени (2) објекти со одобрение за градба во викенд куќи и тоа во Нов Дојран (1) и Стар Дојран (1) со Н=5,5-6,0 м.
22. **Општина Долнени:** евидентирани се вкупно ново изградени (56) објекти
 - со одобрение за градба вкупно (7) објекти
 - во станбени куќи и тоа во с. Лажани (4) и с. Житоше (3).
 - без одобрение за градба вкупно (49) објекти
 - во станбени куќи во с. Дебреште (15), с. Лажани (10), с. Житоше (8), с. Црнилиште (9), с. Десово (3), с. Пешталеве (1), с. Костенци (1) и с. Секирци (2).
23. **Општина Зајас:** евидентирани се вкупно ново изградени (35) објекти:
 - со одобрение за градба вкупно (31) објекти
 - во станбени куќи и тоа во Зајас (16), с. Грешница (4), с. Колари (2), с. Д. Строгомишта (2), с. Колибари (6), с. Бачишта (1),
 - без одобрение за градба вкупно (4)
 - во станбени куќи с. Зајас (2), с. Длапкин Дол (1), с. Строгомиште (1).
24. **Општина Илинден:** евидентирани се вкупно ново изградени (76) објекти:
 - со одобрение за градба вкупно (68) објекти
 - во станбени куќи и тоа во с. Илинден, с. Марино, с. Кадино, с. Мралино, с. Бунарџик со површина од 27.385 м².
 - Без одобрение за градба (8)
 - во станбени куќи и тоа во Илинден и с.Кадино со П=626,5м².
25. **Општина Јеџуновце:** евидентирани се вкупно ново изградени (3) објекти со одобрение за градба во станбени куќи со П+1 кат во с. Вратница (1), с. Шемшево (1), с. Жилче (1).
26. **Општина Кавадарци:** евидентирани се вкупно ново изградени (53) објекти во станбени куќи и згради (32) објекти, (20) доградби и (1) подкровје:
 - со одобрение за градба (26) објекти
 - во станбени згради (2) во Кавадарци со П=2x1200 м² и Н=16м
 - во станбени куќи (14) во Кавадарци П=2100 м² и
 - 10 доградби со П=400 м² во Кавадарци
 - без одобрение за градба евидентирани се (27) објекти;
 - подкровје во станбена зграда (1) со П=200м²
 - во станбени куќи вкупно (16) објекти

- 10 дограби на станбени куќи со $P=400m^2$
27. **Општина Карбинци:** евидентирани се вкупно ново изградени (10) објекти без одобрение за градба и тоа во с.Карбинци (2), с.Радање (4), с.Таринци (2), с.Долни Балван (2).
28. **Општина Кривогаштани:** евидентирани се вкупно новоизградени (4) објекти со одобрение за градба и тоа во с. Кривогаштани (2), с.Крушани (1), с.Бела Црква (1).
29. **Општина Кочани:** евидентирани се вкупно ново изградени (10) објекти од кои со одобрение за градба (4), без одобрение (6) објекти сите во градско подрачје во станбени куќи.
30. **Општина Конче:** евидентирани се вкупно ново изградени (6) објекти без одобрение за градба и тоа во с. Конче (4), Долни Липовиќ (1), Ракитец(1).
31. **Општина Крушево:** евидентирани се вкупно ново изградени (4) објекти без одобрение за градба во градско подрачје.
32. **Општина Крива Паланка:** евидентирани се вкупно ново изградени (13) објекти
- со одобрение за градба (7) и тоа во Крива Паланка (5) со $H=9,5m$, с.Копаница (2) со $H=6m$.
 - без одобрение евидентирани се (6)
- станбени куќи и тоа во Крива Паланка (4), с. Мартиница (2).
33. **Општина Крайово:** евидентирани се вкупно ново изградени објекти (4)
- со одобрение за градба (3) и тоа во Кратово (1) во станбена зграда надградба, во станбена куќа (1) , с. Живалево (1).
 - без одобрение за градба евидентирана е (1) станбена куќа во Кратово.
34. **Општина Лозово:** евидентирани се вкупно ново изградени (7) објекти во станбени куќи, сите без одобрение за градба и тоа во с. Лозово (3), с. Дорфулија (2), с. Каратманово (2).
35. **Општина Македонска Каменица:** евидентирани се вкупно ново изградени (10) објекти сите со одобрение за градба со максимална висина од $H=7,2m$.
36. **Општина Маврово и Росиуша:** евидентирани се вкупно ново изградени (20) објекти сите со одобрение за градба. Од нив (5) се во викенд куќи, а останатите (15) се станбени куќи по селата.
37. **Општина Македонски Брод:** евидентирани се вкупно ново изградени (13) објекти сите со одобрение за градба во станбени куќи и тоа во с. Здуње (7), с. Близанско (6).
38. **Општина Могила:** евидентирани се вкупно ново изградени (1) објект со одобрение за градба во станбени куќи со $H=8,5m$.
39. **Општина Охрид:** евидентирани се вкупно ново изградени (64) објекти
- со одобрение за градба (63) објекти
 - во станбени згради (8) спратност $P+3$ и $P+4+Pk$, со $P=1860m^2$
 - во станбени куќи (55) спратност $P=1$ и $P=2+Pk$ со $P=6308m^2$
 - без одобрение за градба евидентиран е дел од (1) објект на ул: "Туристичка" во Охрид.
40. **Општина Осломеј:** евидентирани се вкупно ново изградени (18) објекти сите се одобрение за градба и тоа во с. Србица (5), с. Туин (5), с. Црвници (2), с.

Жубрино (3), Стрелци (1), Шутово (1), Арангел (1). Со максимална висина $H=10,2\text{м}$ во станбени куќи.

41. **Општина Пејровец:** вкупно ново изградени (50) објекти:

- со одобрение за градба (17) објекти
 - во станбени куќи и тоа во , с.Петровац(11), с.Бадар(1), Ржаничино(1), Катланово (3), Кожле (1).
 - без одобрение за градба (33) објекти
 - во станбени куќи и тоа во с. Катланово (7), Петровец (21), Долно Коњари (10), Којлија (1), Кожле (1), Дивле (1), Блаце (1).

42. **Општина Прилеп:** евидентирани се вкупно ново изградени (96) објекти сите со одобрение за градба во станбени куќи.

43. **Општина Пробиштип:** евидентирани се вкупно ново изградени вкупно (10) објекти.

- со одобрение за градба (8)
 - во станбени куќи во Пробиштип(1), Злетово(2)
 - во викенд куќи (5) во Пониква
 - без одобрение за градба (2)
 - станбени куќи (1) во Пробиштип со $H=7,0\text{м}$ и
 - во викенд куќа во Злетово (1) со $H=3,0\text{м}$.

44. **Општина Пласница:** евидентирани се вкупно ново изградени (13) станбени куќи

- со одобрение за градба (1)
- без одобрение за градба (12) и тоа во Пласница и Преглово.

45. **Општина Свети Николе:** евидентирани се вкупно ново изградени (7) станбени куќи со одобрение за градба во градско подрачје.

46. **Општина Ресен:** евидентирано

- без одобрение за градба евидентирано е :
 - во станбени згради $P=1515\text{м}^2$.
 - во станбени куќи $P=6000\text{м}^2$.

47. **Општина Ранковце:** евидентирани се вкупно ново изградени (33) објекти.

- со одобрение за градба вкупно (17) објекти
 - станбени куќи и тоа во с.Псача (3), с.Петралица (3), с.Гиновце (2), с.Опила (1), с.Љубинци (3), с.Ранковци (5).
 - без одобрение за градба евидентирани вкупно (16) објекти
 - станбени куќи и тоа во с. Ранковце (4) Иванковци (1), с.Гиновци (2), с. Петралица (2), с.Псача (1), с.Опила (1), с.Љубинци (5).

48. **Општина Радовиш:** евидентирани се вкупно ново изградени (160) објекти

- со одобрение за градба вкупно (50)
 - станбени куќи и тоа во градот Радовиш (33), во селските населби (17)
 - без одобрение за градба евидентирани се вкупно (110) објекти во станбени куќи .

49. **Ойштина Неготино:** евидентирани се вкупно ново изградени (14) објекти со одобрение за градба во станбени куќи во Неготино (10), с. Тимјаник (2), с. Криволак (1), с. Пепелиште (1).
50. **Ойштина Соопштинска:** евидентирани се вкупно ново изградени (120) објекти со одобрение за градба и тоа во с. Горно Соње (30) и во с. Соопштинска (90).
51. **Ойштина Струмица:** евидентирани се вкупно ново изградени (72) објекти.
- со одобрение за градба (32) објекти:
 - во станбени згради (2) во Струмица со П=727м².
 - во станбени куќи (30) во Струмица (24), с. Габрово (2) с. Добрејци (2), с. Дабиља (1), с. Муртино (1)
 - без одобрение за градба евидентирани се (40) објекти:
 - во станбени куќи во Струмица (28), с. Муртино (1), с. Дабиља (2), с. Просениково (2), с. Габрово (2), с. Вељуса (1), с. Сачево (2), с. Градско (Балдовци) (1), с. Огражден (1).
52. **Ойштина Сопуденичани:** евидентирани се вкупно ново изградени (7) објекти со одобрение за градба и тоа во с. Батинци (2), с. Маркова Сушица (2), с. Морани (3).
53. **Ойштина Теарце:** евидентирани се вкупно ново изградени (111) објекти, со одобрение за градба.
- во станбени куќи и тоа во с. Теарце (15), с. Слатино (19), с. Лешок (2), с. Непроштено (16), с. Пршовце (18), с. Глоѓи (5), с. Доброште (17), с. Нераште (11), с. Одри (8) со Н=10,30м.
54. **Ойштина Чешиново-Облешево:** евидентирани се вкупно ново изградени (6) објекти.
- со одобрение за градба (3) објекти
 - во станбени куќи и тоа во с. Облешево (1), с. Врбица (1), с. Спанчево (1).
 - Без одобрение за градба (3) објекти
 - во станбени куќи и тоа во с. Соколарци (2) и с. Врбица (1).
55. **Ойштина Штип:** евидентиран ново изграден (1) објект во станбена зграда со одобрение за градба со П=1040м² и Н=12,6м.
56. **Ойштина Зајас:** евидентирани се вкупно (35) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (31) објекти.
 - во станбени куќи во с. Зајас (16) с. Грешница (4), с. Колари (2), с. Долно Строгомиште (2), с. Колибари (6), Бачишта (1).
 - без одобрение за градба евидентирани се (4) објекти:
 - во станбени куќи во станбени куќи и тоа во с. Зајас (2), с. Длапкин Дол (1), с. Г. Строгомиште (1).
57. **Ойштина Зрновци:** евидентирани се вкупно (10) ново изградени објекти.
- со одобрение за градба (6) објекти во станбени куќи
 - без одобрение за градба евидентирани се вкупно (4) објекти во станбени куќи (доградби).
58. **Центар Жупа:** евидентирани се вкупно (9) ново изградени објекти со одобрение за градба и тоа во Центар Жупа (8), с. Житинени (1) со Н=10,2м.
59. **Ойштина Желино:** евидентирани се вкупно (100) ново изградени објекти.
- со одобрение за градба (78) објекти:

- во станбени куќи во с. Желино (25), с. Стримница (9), Групчин (10), Палатица (13), Озомиште (7), Требош (14)
 - без одобрение за градба (22) објекти :
 - во станбени куќи во с.Желино (12), с. Стримница (3), Палатица (2), Озомиште (2), Требош (3).

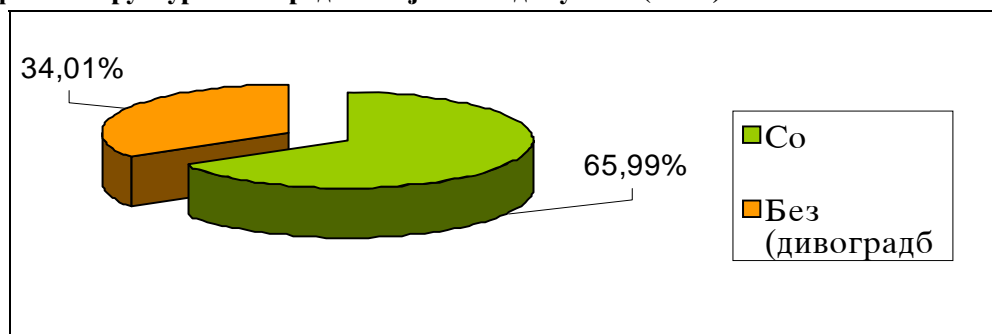
Табела: Динамика на изградени објекти за домување во период од 2006год по општин или населени места

Реден Број	Име на општина	Изградени објекти	Со одобрение	Без одобрение (дивоградби)
1	Град Скопје	332	238	94
	Гази Баба	131	102	29
	Ѓорче Петров	78	32	46
	Кисела Вода	19	12	7
	Сарај	44	32	12
	Чаир	5	5	*
	Центар	55	55	*
2	Битола	100	91	9
3	Богданци	8	8	*
4	Брвеница	56	47	9
5	Боговиње	200	165	35
6	Босилово	19	19	*
7	Берово	20	11	9
8	Валандово	4	4	*
9	Велес	28	28	*
10	Вевчани	6	4	2
11	Василево	35	10	25
12	Виница	31	16	15
13	Вранештица	3	3	*
14	Градско	3	3	*
15	Дебарца	10	*	10
16	Другово	4	4	*
17	Дебар	27	13	14
18	Демир Хисар	1	1	*
19	Демир Капија	1	1	*
20	Делчево	112	10	102
21	Дојран	2	*	*
22	Долнени	56	7	49
23	Зајас	35	31	4
24	Илинден	76	68	8
25	Јегуновце	3	3	*
26	Кавадарци	53	26	27
27	Карабинци	10	*	10
28	Кривогаштани	4	4	*
29	Кочани	10	4	6
30	Конче	6	4	2
31	Крушево	4	*	4
32	Крива Паланка	13	7	6
33	Кратово	4	3	1
34	Лозово	7	*	7
35	Македонска Каменица	10	10	*

36	Маврово-Ростуша	20	20	*
37	Македонски Брод	13	13	*
38	Могила	1	1	*
39	Охрид	64	63	1
40	Осломеј	18	18	*
41	Петровец	50	33	17
42	Прилеп	96	96	*
43	Пробиштип	10	8	2
44	Пласница	13	1	12
45	Свети Николе	7	7	*
46	Ранковце	33	17	16
47	Радовиш	160	50	110
48	Неготино	14	14	*
49	Сопиште	120	30	90
50	Струмица	72	32	40
51	Студеничани	7	7	*
52	Тearце	111	111	*
53	Чешиново Облешево	6	3	3
54	Штип	1	1	*
55	Зајас	35	31	4
56	Зрновци	10	6	4
57	Центар Жупа	9	9	*
58	Желино	100	78	22
	Вкупно	2261	1492	769

* нема евидентирано диво изградени објекти

Графикон: Структура на изградени објекти за домување (во %)

Финални согледувања

Според податоците од извештајните единици на локалната самоуправа во 2006 год. евидентирани се вкупно 2261 ново изградени објекти од кои со одобрение за градба вкупно 1492 објекти или 66% и 769 објекти без одобрение (дивоградби) односно 34%. Од нив во станбени згради (колективно домување) изградени се 3% додека во станбени куќи (индивидуално домување) изградени се 97%.

Според податоците од општините во 2006 год изградена е околу 156.693м² просечна корисна станбена површина или 1% од планираната просечна корисна станбена површина до 2020 год. (16.355.700м²) и тоа во:

- во станбени згради (колективно домување) просечно изградена површина 65.634 м².
- во станбени куќи (индивидуално домување)- просечно изградена површина 91.059 м².

Најголема просечна површина на изграденост има во општините на градот Скопје претежно во општините Кисела Вода и Центар и тоа во колективно домување околу (51.634м²), додека во (индивидуално домување) евидентирано е околу (20.223м²). Во останатите општини во Републиката евидентирана е градба во индивидуално домување со просечна површина на изграденост од 70.836м². Изградба на станбени згради односно колективно домување евидентирано е во градовите Битола, Дебар, Кавадарци, Струмица со просечна површина на изграденост од 14.000м².

Бесправната градба на објекти се манифестира преку изградба на објекти од страна на физички и правни лица без уредна документација и на територијата Република Македонија во периодот на 2006 година присутна е во скоро сите општини. Од табеларниот приказ може да се забележи дека најголем обем на бесправно изградени објекти има во општина Радовиш (110), општина Делчево (102), општина Сопиште (90), Горче Петров (46), Струмица (40), Зајас (49), Петровец (33), Желино (22) и тоа во индивидуално домување. Во колективно домување, најголем број на бесправно изградени објекти (според податоците од информативните листови на општините) евидентирано е во општините на Градот Скопје околу (94) и тоа во Кисела Вода, Гази Баба, додека за општина Центар не се доставени точни податоци. Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Зајкнување на мерките за санација на бесправната градба да се изврши со:

- легализација
- санација и легализација
- рушење
- раселување

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да се дефинираат:

- На ниво на Просторен план на Регион кој ги утврдува процесите на урбанизација, миграторни движења и диспропорции во регионалниот развој;
- На ниво на урбанистичко планирање кое по пат на регулација и парцелација треба да овозможи реализација на потребите на граѓаните за семејна изградба во рамките на реалните можности
- На ниво на општинските инспекциски служби кои неминовно бараат кадровско и организационо јакнење
- На ниво на земјоделската политика, во смисол на решавање на станбеното прашање на земјоделското население во зависност од основната дејност на тој простор (земјоделството)
- На ниво на катастарот со кој треба да се отежнува изградбата на објекти без соодветна документација.

4.5. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде усогласен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се рedefинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат, исто така, значајни за организирањето на јавните функции.

Согледувања во однос на реализацијата

Според податоците од извештајните единици направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на јавни функции на територијата на Република Македонија по општини и населени места за 2006 година и при тоа забележана е значително намалена инвестициона активност во Републиката.

Основно образование: Од областа на основно образование на територијата на Р. Македонија евидентирани се вкупно (16) објекти. Од нив во тек на градба се евидентирани (3) училишни згради, доградба (1), додека во фаза на реконструкција евидентирани се уште (3) училишни згради.

1. Град Скопје

Општина Аеродром: Доградба на ОУ” Гоце Делчев” во с. Долно Лисиче (1) со капацитет од 94 ученици.

Општина Чаир: Основно училиште ОУ”Даме Груев (1).

2. **Општина Босилово:** Во изградба основно училиште за ученици од I- VIII одд во с. Моноспитово (1).
3. **Општина Дебарца:** Основно училиште во с. Злести (1) со капацитет од 50 ученици во смена.
4. **Општина Долнени:** Основно училиште во с. Лажани (1) со капацитет за 297 ученици.
5. **Општина Зајас:** Во тек е изградба на основно училиште во с. Зајази со капацитет од 550 ученици.

6. **Општина Карбинци:** Основно училиште во с.Прналија(1) со капацитет за 30 ученици во смена.
7. **Општина Лишково:** Основно училиште во Никуштак (1)
8. **Општина Осломеј:** Во фаза на градење основно училиште од I- IVодд.во с. Туин (со вкупно 124 деца од кои 9 предучилишна возраст). Реконструкција на 3 Основни училишта од I- IVодд во с. Жубрино(1) , во с. Стрелци (1), с. Црвници(1).
9. **Општина Соопштинае :** Основно училиште I-VIII одд. во с. Ракотинци (1), со капацитет од 1068 ученици.
10. **Општина Чучер Сандево:** Основни училишта во с. Побожје(1), Горно и Долно Блаце (1), с. Малина (1), с. Танушевци (1)
11. **Општина Желино:** Основно училиште во с. Добраце со капацитет од 200 ученици.

Средно образование: Од објекти за средно образование евидентирани се (2) училишни згради изградени во следните општини:

1. **Општина Буџел :** Средно училиште со капацитет од 1000 ученици површина на објектот 5000м² и локација со П=16.000м².
2. **Општина Долнени :** Средно училиште во с. Житоше со капацитет од 250 ученици во смена.

Социјална заштита: Од објекти за социјалната заштита евидентиран е вкупно (1) објект кој е во тек на градба и тоа во следната општина:

1. **Општина Ѓорче Петров:** Детска градинка УЗ” Даме Груев”.

Здравство: Објекти од здравствената заштита евидентирани се вкупно (7) , од кои (1) доградба и тоа во следните општини:

1. **Општина Велес:** Доградба на нервно одделение во склоп на Болничка зграда во Велес со П=300м² и приватна амбуланта по општа медицина (1) во Велес со П=176м².
2. **Општина Соопштинае :** Здравствен Дом во с. Ракотинци (1).
3. **Општина Теарце:** Болница за белодробни заболувања во с. Лешок (1)
4. **Општина Чучер Сандево:** Амбуланти (3) од кои во приватна сопственост (2).

Култура: Од објекти на културата евидентирани се вкупно (2) и тоа во следните општини:

1. **Општина Чучер Сандево:** Дом на културата во с. Кучевиште(1) и Партизански дом во с. Сандево (1).
2. **Општина Центар Жуја:** Дом на Култура во с. Житинани П=300м².

Објекти за спорти и рекреација: Објекти од областа на физичка култура евидентирани се вкупно (2) и тоа во следните општини:

1. **Општина Сарај:** Игралиште за мал фудбал во с. Сарај димензии 37/21м без одобрение за градба.

Други објекти од областа на јавни функции: Евидентирани се вкупно (4) и тоа во следните општини:

1. **Општина Штип:** Административен објект (1) при Завод за заштита на споменици на културата и музеј со П=287м² и 15 вработени.
2. **Општина Пехчево:** Административен објект (1), со П =120м².

3. Општина Соопшине: Административен објект (1), со вкупно 18 вработени.
4. Општина Желино: Административен објект (1), со вкупно 20 вработени.

Табела: Изградени објекти од областа на јавни функции во 2006 год. по општини и населени места

Р. бр.	Општина	Образование	Социјална заштита.	Здравство		Култура	Спорт и рекреација	Други објект и од јавните функции
				Општествен сектор	Приватен сектор			
1	Скопје	*	*	*	*	*	*	*
	Аеродром	*	*	*	*	*	*	*
	с. Долно Лисиче	Доградба на Основно училиште	*	*	*	*	*	*
	Бушел	Средно училиште	*	*	*	*	*	*
	Ѓорче Петров	*	Детска градинка	*	*	*	*	*
	Сарај	*	*	*	*	*	Игралиште мал фудбал	*
2	Велес	*	*	Доградб. на нервно одд.	Амбуланта	*	*	*
3	Босилово	*	*	*	*	*	*	*
	с.Моноспитово	Основно училиште I-VIII одд	*	*	*	*	*	*
4	Дебарца	*	*	*	*	*	*	*
	с. Злести	Основно училиште I-VIII одд	*	*	*	*	*	*
5	Долени	Средно училиште	*	*	*	*	*	*
	с.Лажани	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
6	Зајас	*	*	*	*	*	*	*
	с.З ајаз	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
7	Карбинци	*	*	*	*	*	*	*
	с. Прналија	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
8	Липково	*	*	*	*	*	*	*
	с. Никуштак	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
9	Осломеј	*	*	*	*	*	*	*
	с. Туин	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
	с. Жубрино	Реконструкц	*	*	*	*	*	*

	с.Стрелци с. Црвци	ија основни училишта.						
10	<i>Пехчево</i>	*	*	*	*	*	*	Админ истрат ивен
11	<i>Сойшиште</i>	*	*	*	*	*	*	Админ истрат ивен објект
	с. Ракотинци	Основно училиште I-VIIIодд	*	Здравстве н дом	*	*	*	
12	<i>Тearце</i>	*	*	*	*	*	*	*
	<i>с. Лешок</i>	*		Болница за белодробн и забол.	*	*	*	*
13	<i>Чучер Сандево</i>	*	*	Амбулант	Амбулан	*	*	*
	с. Побожје с. Горно и Долно Балце с. Малина с. Танушевци с. Кучевиште	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
	с. Кучевиште с. Сандево	*	*	*	*	Дом на култура	*	*
14	<i>Чаир</i>	Основно училиште	*	*	*	*	*	*
15	<i>Жуѝа</i>	*	*	*	*	Дом на култура		
	с. Житинани	*	*	*	*	Дом на култура		
16	<i>Желино</i>	*	*	*	*	*	*	Админ истрат ивен објект
	с. Добарце	*	*	*	*	*	*	*
17	<i>Шѝиѝ</i>	*	*	*	*	*	*	Админ истрат ивен објект
	Вкупно	13	1	3	2	2	1	4

*нема евидентирано објекти

Заклучни согледувања

Според табеларниот преглед направен врз основа на податоците доставени од општините може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 17 општини или 0,2 % од вкупен број на општини што е показател на намалена активност во оваа област. Најголем број на објекти кои се изградени или реконструирани се од областа на образованието, здравството и други дејности од областа на јавни функции, додека од областа на социјалната заштита и спортот и рекреацијата тој број е незначителен.

4.6. Сообраќајна инфраструктура и комуникациски системи

4.6.1. Сообраќајна инфраструктура

Гео-стратешката и сообраќајната положба на Република Македонија е детерминирана како простор сместен во централната зона на Балканскиот Полуостров, низ кој поминуваат мошне значајни меѓународни сообраќајни коридори.

Централната позиција во однос на сето непосредно опкружување, претставува значајна погодност за интеграција на сообраќајните системи како можен генератор за развој на сообраќајот на локално-балканско ниво. Од особено значење е што Македонија се наоѓа на оската на еден од најзначајните меѓународни сообраќајни и комуникациски коридори, што меѓусебно ги поврзува земјите на т.н. развиен Север и недоволно развиениот Југ. Сето тоа се надополнува со природните погодности на Моравско-Вардарската долина, во која покрај постојните, има услови за изградба на нови капитални сообраќајни инфраструктурни системи (автопатишта, брзи железници, пловни патишта, телекомуникациски постројки и тн.).

Не помалку е значаен и коридорот Запад-Исток со силни потенцијали за поврзување на развиениот Запад, со недоволно развиените земји на Исток.

Централната положба и релативната близина на Република Македонија во однос на трите мориња (Јадранското, Егејското и Црното) е погодност, но истовремено претставува и недостаток поради фактот што Македонија нема непосреден излез на море. Овој недостаток може да се минимизира со изградба на пловниот пат Дунав-Морава-Вардар-Егејско море.

Присутноста на сообраќајната инфраструктура и интензитетот со кој таа е застапена се смета за прва претпоставка на развојот во дадениот простор, што за Република Македонија претставува предмет на посебен интерес и континуирана грижа на заедницата, особено во подрачјето на локалната мрежа на патишта и правци, посебно во ридско-планинските и пограничните подрачја, а потоа и на патната мрежа од повисок ред од просторно, стопанско и сообраќајно значење.

Организацијата на просторот на државата, помеѓу другото се темели и на развојот на комуникациската мрежа.

4.6.1.1. Патен сообраќај

Основата за планирање и развој на патната мрежа на Република Македонија, е во одредбите за категоризација на патиштата во Законот за јавни патишта, во досега изградената магистрална и регионална патна мрежа со "М" и "Р" ознаки, во стратешки дефинираните меѓународни коридори за патен сообраќај и во досега изградената европска патна мрежа - ТЕМ со "Е" ознака на патишта, како и во определбите од долгорочната стратегија за развој.

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Предвидено е дел од магистралните патишта во Република Македонија да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ):

- север-југ М-1 (Србија-Куманово-Велес-Гевгелија-ГР)
- исток-запад М-2 и М-4 (Бугарија-Крива Паланка Куманово-Скопје-Тетово-Струга-АЛ и крак Скопје-Србија)
- исток-запад М-5 (БГ-Делчево-Штип-Велес-Битола-Охрид-АЛ и крак Битола-граница со ГР)

На автопатската и магистралната патна мрежа се надоврзуваат регионалните патишта, што заедно со локалните категоризирани патишта ќе ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија.

Заради дооформување на магистралната патна мрежа со Просторниот план е предложена и прекатегоризација од регионални во магистрални на следните патни правци:

- Свети Николе-Кадрифаково..... 11,50 км;
- Струмица-Марвинци 32,00 км;
- Јажинце (граница со Србија)-Тетово..... 29,49 км;
- Блато (граница со Република Албанија)-Дебар-Другово..... 44,50 км;
- Кичево-Брод-Прилеп-Дреново-Кавадарци-Неготино 116,00 км;
- Вкупно:..... 233,49 км.

Динамиката за реализација на мрежата, што ќе овозможи целосно опслужување на Република Македонија, како што е предвидено со Просторниот план на Република Македонија, ќе биде во функција на сообраќајните потреби (очекуваниот обем на сообраќајот), потребите за интеграција во европскиот патен систем, како и економската моќ на државата, а трасите на меѓународните и магистралните патишта, задолжително ќе поминуваат надвор од населените места и се предлага да се решаваат со денивелирано вкрстосување со останатата патна мрежа. Концептот на патната мрежа до 2020 год. предвидува изградба на приближно 9.700 км патишта од кои 987 км магистрални и 3.100 км регионални.

На магистралните и регионалните сообраќајници се надоврзуваат локалните категоризирани сообраќајници и ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија. Идната сообраќајна мрежа (до 2020 год.) треба да ја сочинуваат над 5.600 км локални патишта.

Од локални во регионални до 2020год. треба да се прекатегоризираат следните патни правци:

Р.бр.	Опис на трасата	км
1.	Ничпур-гр. со Р. Србија	18,5
2.	Тетово-Лешница-граница со Р. Србија	29,9
3.	Волковија-Желино	18,0
4.	Сбиново-Растеш	24,6
5.	Јаболци-Патишка Река-Кадина Река-Драчево	73,3
6.	Сарај-Козјак	16,0
7.	Богомила-Јаболчиште-Кадина Река	38,2
8.	Радишани-Побожје	6,0
9.	Липково-ЗлоКукани (граница со Р. Србија)	11,8
10.	Ржаничино-Коњаре-Куманово	32,5
11.	Зелениково-Велес	41,2
12.	Долно Оризари-Згрополци-Лозово	41,0
13.	Павлешинци-Секулица-Пробиштип	26,3
14.	Кратово-Пониква	26,5

15.	Злетово-Лешки	16,4
16.	Крива Паланка-Пониква	32,2
17.	Делчево-Црн Камен (граница со Р. Бугарија)	11,0
18.	Голак-Трсино	11,5
19.	Аргулица-Зрновци-Виница	22,2
20.	Стари Град-Градско-Аофилари	58,0
21.	Тополчани-Новаци-Бач (граница со Р. Грција)	47,0
22.	Беранци-Бучин	15,8
23.	Кажани-Загориче	17,0
24.	Кривени-Жван	28,6
25.	Прентов Мост-Брежани	15,0
26.	Ботун-Глобочица	23,3
27.	Поврзување на М-10 со М-9 од Брештани до Локов	15,0
28.	Јабланица-Стеблева (Р. Албанија)	23,3
29.	Продолжение на М-421 од Туин до Манастирец	15,5
	в к у п н о:	755,55

Вкупната должина на овие сообраќајници изнесува 755,55км.

Целосната реализација на предвидената патна мрежа (по 2020 год.) ќе ангажира простор од околу 40.000 хектари за изградени над 11.250 км патишта, од кои 1.250км магистрални, 3.500км регионални и над 6.500 км локални патишта. Густината на покриеноста со патна мрежа до 2020год. ќе изнесува 37,7 км патишта на 100 км², а по нејзината целосна реализација по 2020 год. ќе изнесува 43,8 км патишта на 100 км² од територијата на Република Македонија.

Во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист од релевантните извештајни единици, за делот на нови сообраќајници реализирани (изградени) или во тек на реализација, како и прекатегоризација на истите, за 2006 год. добиени се следните податоци:

Табела: Реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници во 2006 година

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Арачиново									Орланци	0,95				
Брвеница									за н.м. Стенче	1,3				
Валандово									Валандово	0,23		0,068		
									Рабово	0,18		0,054		
									Јосифово	0,38		0,228		
									Удово	0,60		0,18		
Босилово								Босилово-спој со регионален пат Стр. Берово	0,4		0,2			
Велес					Оризари-Клуковец-Бањица-Чашка	12,426								
Виница								Блатец-Липец	1,32		0,51			
Вранештица										2,0		0,7		
									за с. Козичини	1,5				
Вевчани										0,2		0,07		
Врапчиште									за с. Ломница	0,4				
Боговиње		8,0				10,0			за с. Новаќе	17,0+1,05				
Василево										0,95		0,38		
Вратница										2,0		0,7		
Градско										2,0		1,0		
Гевгелија									за с. Хума	3,4				
Дебарца										3,0				
Долнени									Ропотово-Рилево	2,0				
Делчево									за с. Вирче	0,4				
Дебар					Бетон	0,24		0,168	за с. Могорче	3,5				
Демир Капија					Демир Капија-	1,0		0,35	Демир Капија-Дрен-Копришница	4,6				

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
					Корешница				Демир Капија-Чифлик-Дрен	0,7		0,25		
Демир Хисар									с.Радово	1,0		0,3		
Жупа										4,5		1,57		
Желино										10,0		35,0		
Зајас										1,0				
Кавадарци									с. Ресави-с. Бегниште	0,7		0,245		
									Ладно долче с. Књево	0,3		0,105		
									Брана Моклиште	0,3		0,15		
Кисела Вода								Драчево-Китка	3,0					
Куманово								с. Кокошиње						
Кочани					Р519 с. Лешки	1,1	0,385	с. Пантелеј - с. Рајчани	1,3		0,455			
Кратово								с. Куклице	4,35+0,46					
Конче									0,7					
Кичево								за с. Осој	1,33					
Крушево									0,6					
Карбинци								за с. Курфулија	1,5					
								с. Радње-с. Оцалија	1,51		0,9			
Липково								Рополце-Никуштак	3,8	5,5	2,9			
								Липково-Думановце	2,0	5,0				
Позово								Сарамзалино-Коселери	4,0		1,6			
								за с. Адибегово	1,5					
Маврово-Ростуше								за с. Врбјани	1,0					
Македонски Брод								за с. Бенче	1,0					
Македонска Каменица								за с. Косевица	0,85		0,255			

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Новаци									за с. Арматуш-Мегленци	2,6				
										1,0				
Осломеј						10,0		3,6		58,0		20,3		
Пехчево										2,0				
									за с. Панчарево	1,0				
Пласница													мост на л. пат за с. Пласница	
													мост на Голема Река на л. пат за с. Пласница	
Пробиштип									за с. Турско Рударис. Рајчани	1,8			мост на л. пат за с. Бунеш	
Радовиш	М-6 Радовиш-Струмица	4,56												
Ранковце									с. Опила	1,0	3,0			
									с. Псача	0,8	3,0			
Студеничани										3,55		1,06		
Струмица									за с. Попчево	0,9				
Свети Николе									за с. Алаксинце	3,1				
Сарај									Сарај-Љубин	1,0	5,0	0,525		
									Рашче-Копаница	1,1	3,5	0,385		
Старо Нагоричане										1,8		0,54		
Геоарце										2,5				

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Гетово													мост на р. Пена во с. Бордец	
Чешиново- Облешево									за с. Теранци	3,2				
Чучер Сандево									за с. Брест	2,0				
Чашка										2,0		0,7		
									за с. Војница	1,0				
Чаир	Обиколница Скопје	2,5												
Ѓорче Петров	Северна обиколница - пробиена	4,27												
Центар										0,72		0,43		
Шуто Оризари	северна обиколница	2,5												
Штип									за с. Шашаваралија	1,0				
ВКУПНО:		21,83								39,33				
														165,97

Табела: Во тек на реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници 2006/07 година

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Кратово										4,35				
Техчево									за с. Панчарево	1,0				
Сарај										5,0	0,631			
									Рашче-Копаница	0,11	3,5	0,385		
Тучер Сандево									за с. Брест	2,0				
ВКУПНО:										12,46				

Од Фонд за магистрални и регионални патишта добиени се податоци за реализација на предвидените Инвестиции за 2006 год. и тоа:

1. Обиколница на град Скопје со вкупна должина од 26,5км. Во 2006 год реализирано околу 10км од трасата, заедно со потребни мостови.
2. Делница Радовиш-Струмица, дел од магистралниот пат М-6. Во 2006 изведени се работи на делот Радовиш-Сурдулци од км 38+188 до км 42+750 на должина од 4,56км.

Надградба - модернизација на патни делници во рамките на инвестиционо одржување:

1. М-1 надгр. на коловоз Ранковци-Псача
2. М-3 надгр. Скопје-Блаце
3. М-4 надгр. делн. Скопје-Гостивар-Стража
4. М-5 надгр. делн. Охрид-Ресен (Јанковец)
5. М-5 надгр. делн. Делчево-гр. Бугарија
6. М-6 надгр. колов. дел. Штип-Радовиш
7. Р-101 надгр. транзитна низ Куманово
8. Р-101 надгр. колов. низ Арачиново
9. Р-102 модернизација Никуштак-Ропајце-Матејче
10. Р-102 надгр. делн. Куманово-Опаје-Липково
11. Р-104 санац.кол. врска Р-103-Маркова Сушица
12. Р-107 надгр. Кавадарци-Неготино-Пепелиште
13. Р-110 надгр. на делот Удово-Валандово
14. Р-111 надгр. на делот Гевгелија-Богданци
15. Р-112 модер. колов. конст. Коњско-Кожуф
16. Р-117 надгр. на делот Драчево-Зелениково
17. Р-122 надгр. колов. Корешница-Демир Капија
18. Р-201 надгр. колов. дел Куманово-Св. Николе
19. Р-206 надгр. Кратово-Пробиштип-Крупиште
20. Р-210 модерн. пат. Куково-Мечкуевци
21. Р-211 надгр. делн. Доброево-Пробиштип
22. Р-301 модер. на дел Рамно-Танушевци
23. Р-302 попр. колов. Припор-Соње-Говрлево
24. Р-405 надгр. колов. делница Тетово-Јажинце
25. Р-409 санац. и рек. Маврови Анови-Трница
26. Р-409 надгр. Бошков Мост-транз. ул. Дебар (ул. Бетон)
27. Р-421 хабилит. и попр. делн. Осломеј-Туин
28. Р-506 надгр. и попр. делница Дихово-Нижеполе

Извршени се и работи на пооделни патни правци на: санација на свечилишта и заштита на трупот на патот, решавани се црни точки и приклучоци, поставувани се обложни и оградни мрежи, обновување на хоризонтална и вертикална сигнализација, како и санација на штети од елементарни непогоди и сл.

Во текот на 2006год. изградени - обновени се и мостовите на регионалните патни правци:

- 80% извршена е реконструкција на мост на Пчиња на Р-202
- Започната е санација на мост на р. Вардар на Р-107 (Неготино-Пепелиште)
- Се врши санација на магистралниот пат М-1, од Катланово до Велес
- Извршена е санација на мостови на М-3, од Момин Поток до Блаце.

Податоците од Министерство за транспорт и врски и од Брото за стопански недоволно развиени подрачја се внесени во табелите со податоци за Општините.

Заклучок е дека во Република Македонија во 2006 година изградени се вкупно 227,13 км магистрални, регионални и локални сообраќајници, а 12,46 км се во тек на реализација. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и санирани.

Табела: Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2006 год.

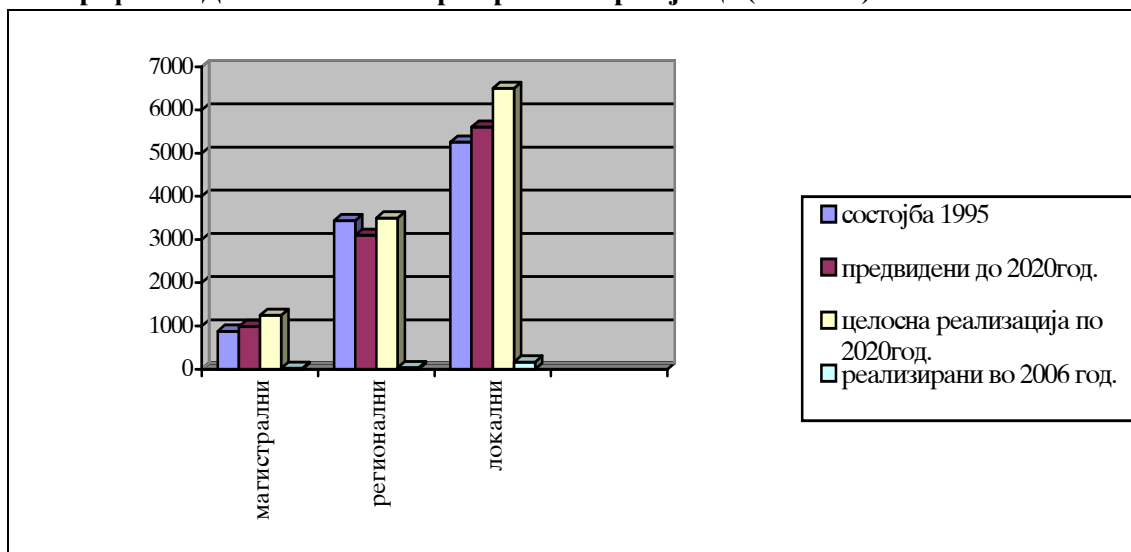
Сообраќајници	Реализирани во 2006 год.
магистрални	21,83
регионални	39,33
локални	165,97
вкупно:	227,13

Споредено со базната година 1995 год. и планскиот период од 2020 год. табеларно и графички би изгледало вака:

Табела: Должина на категоризирани сообраќајници (патишта) км

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год.	Реализирани патишта во 2005 год.	Реализирани патишта во 2006 год.
магистрални	879	987	1.250	29,23	21,83
регионални	3.438	3.100	3.500	9,75	39,33
локални	5.256	5.600	6.500	169,352	165,97
вкупно:	9.573	9.700	11.200	208,332	227,13

Графикон: Должина на категоризирани сообраќајници (патишта)

Изразено во проценти, реализирани патишта во 2006 год. во однос на предвидени до 2020 год.:

- магистрални 2,21%,

- регионални 1,27%
- локални 2,96%

Во Република Македонија со површина од 25.713км², густината на покриеноста со патна мрежа која е однос меѓу изградените км патишта и вкупната територија на Република Македонија изразена во км², е зголемена за 1,7% во однос на базната 1995 год. и 0,9% повеќе во однос на 2005 год. Густината на покриеноста со патна мрежа уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020 год, што може да се види од следната табела:

Табела: Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2005 год.	Состојба 2006 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,2	37,7	43,8	38,0	38,9
Вкупно патишта (км):	9.573	9.700	11.250	9.781	10.006,57

4.6.1.2. Железнички сообраќај

Концепцијата за развој на железничкиот систем базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со соодветните мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат:

1. Магистрални железнички линии од меѓународен карактер
2. Регионални линии
3. Локални линии

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат:

- во насока север-југ (коридор 10)
- во насока исток-запад (коридор 8)

Во планскиот период до 2020 год. се очекува:

- модернизација на коридорот Север-Југ, односно негово доопремување во техничко-технолошка смисла за задоволување на стандардите за магистрални правци по UIC;
- завршување, односно изградба на железничките правци Бељаковце-Ѓуешево и Кичево - Кафасан;
- поврзување на РЕК "Битола" со Рудникот "Живојно", како алтернативно решение за транспорт на јаглен, имајќи ги предвид потребите од јаглен на РЕК Битола во наредниот период;
- одржување на другите железнички правци во кондиција или пак нивна модернизација, ако тие инвестиции се оправдани;
- модернизација на алтернативниот правец 10А на коридорот 10, односно правецот Велес-Кременица;
- развој на интегралниот транспорт, односно техничко-технолошкото доопремување на Македонските железници за извршување на задачите и за вклучување во меѓународниот сообраќај, е во

согласност со стратегијата на развојот на железничкиот сообраќај и со реалните можности на Република Македонија.

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитивната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густината на покриеноста со железничка мрежа, во целната 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката.

Со реализација на дефинитивната железничка мрежа (по 2020 год.), ќе се ангажира простор од приближно 1.350 ха, потребен за над 1.100 км железнички линии и покриеност на Републиката од приближно 4,3 км на 100 км² површина. Наведената мрежа треба да се дополни со уште приближно 250 км станични колосеци и со приближно 200 км железнички колосеци за потребите на индустријата.

Општ заклучок е дека во 2006 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7 км на 100км².

Табела: Должина на железничка мрежа

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год.	Реализација во 2006 год.
железничка мрежа	700	820	1.100	0

Табела: Остварена густина на железничка мрежа

Железничка мрежа	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2006 год.
Густина вкупно км/100 км ²	2,7	3,18	4,3	2,7
Вкупно железници (км)	700	820	1.100	700

4.6.1.3. Воздушен сообраќај

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје да се оспособи за прием и отпрама на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Реконструкција на скопскиот аеродром или активирање на локација за изградба на нов аеродром, кој ќе може без ограничување целосно да ги опслужува сите видови на патнички авиони, е определба која ќе произлезе по изработката на Студијата за аеродроми.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремни спортски аеродроми и вкупно 15

аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Од сегашните 492 ха, инфраструктурата на воздушниот сообраќај вкупно ќе зафаќа над 1.000 ха.

Во 2006 година од областа на воздушниот сообраќај реализирани се следните проекти:

- Секундарен радар (MSSR Охрид)
 - реон на аеродром Охрид, на граница помеѓу општините Дебарца и Охрид, месност Гореничка Чука
 - површина на земјиште 1200м²
 - ограден простор 701,25м²
 - радарска зграда 100м²
 - радарска кула 46,24м², со h=43,5м

Заклучни сољедувања

Во Република Македонија во 2006 година изградени се вкупно 227,13 км од кои магистрални 21,83 км, регионални 39,33км, локални сообраќајници 165,97км. 12,46 км се во тек на реализација. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и санирани.

Густината на покриеноста со патна мрежа (однос меѓу вкупно изградени километри на 100 км² од територијата на Република Македонија 25.713км²) уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020год.

Во 2006 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км²

Во 2006 година од областа на воздушниот сообраќај реализиран е само Секундарен радар во реонот на аеродром Охрид.

4.6.2. Комуникациски и досјавни сисјеми

Телефонска мрежа

АД"Македонски Телекомуникации" за своите корисници обезбедува широк опсег на услуги како што се: говорни услуги (вклучувајќи услуги со додадена вредност), услуги за пренос на податоци, пристап до Интернет, мобилни електронски комуникациони услуги, јавни говорници. Електронско-комуникационите услуги се обезбедуваат врз основа на добро воспоставената комуникациска мрежа со примена на најсовремени технологии.

Табела: Број на инсталирани и активни телефонски приклучоци во 2006 год.

	PSTN	ISDN BRA	ISDN PRA	Вкупно тел.приклучоци	Густина на тел. прикл. на 100 жители
Инсталиран капацитет	652.868	18.296	675	671.839	33
Активен капацитет	471.730	15.197	457	487.384	24

Мрежата за пренос на податоци со комутација на пакети-МАКПАК на корисниците им нуди X.25 и X.28 пристап. Во 2006 год. бројот на активни корисници на МАКПАК мрежата изнесува 265.

Преку IP мрежата, која што е изградена на три нивоа: магистрално, дистрибутивно и пристапно ниво, може да се обезбедат повеќе видови на услуги:

1. Услуги за пристап до Интернет
 - Dial up access
 - Internet Direct Access
 - High speed Internet-ADSL
2. VPN
3. WEB услуги
4. Content oriented services
5. Video Streaming

Табела: Број на Интернет корисници во 2006 год.

Сервис	Бр. на корисници
Dial up	31.066
ADSL	14.014
IP VPN	557
IDA+ISA	142

За обезбедување на јавни телефонски услуги, АД Македонски Телекомуникации на територијата на Р. Македонија има инсталирано вкупно 2043 јавни говорници.

Во изведба е подземна мрежа со оптички кабел на делница од Деве Баир до Кафасан (проект на Kejbl Network Development), а инсталирани се нови телефонски центри во:

- Општина Прилеп (с. Зрзе и с. Полчиште)
- Општина Осломеј (с. Аранѓел и с. Стрелци)

Мрежа за мобилна телефонија

Мрежата за мобилна телефонија е изградена согласно GSM технологијата и дава голем број на современи услуги на база на GPRS пристапна технологија.

Во 2006 год. регистрирани се голем број на нови базни станици на двата мобилни оператори Т-Мобиле и Космофон.

Табела: Базни станици на Т-Мобиле поставени во 2006 год.

	Име на базна станица	Локација	Н (m)	φ	λ
1	ТЦ Бутел 1	Бутел	296.3	42°01'53.4069"	21°27'00.8060"
2	Песталоци	Ценар			
3	Стаклара	Кисела Вода			
4	Канал 5 ТВ	Карпош	273.13	42°00'47.6061"	21°23'20.5033"
5	Охрид МВР	Охрид	700.04	41°07'04.3915"	20°48'25.8439"
6	ф-ка Силика	Гостивар	570.74	41°29'03.6201"	22°05'13.6415"
7	Неготино Периферија	Неготино	184.5	42°01'53.4069"	42°01'53.4069"
8	ТВ Ирис Штип	Штип	311.14	41°44'15.9417"	22°12'01.5332"
9	Кочани Оризари	Кочани	378.117	41°55'40.3111"	22°27'09.1346"
10	Куманово Пазар	Куманово			

11	гр.Премин Табановце	Куманово	393.05	42°14'05.6662"	21°42'34.3362"
12	Зурче	Демир Хисар	999.1	42°40'26.7340"	21°13'15.4659"
13	Опеница	Охрид	851.35	41°10'38.1235"	20°52'24.4313"
14	Љубојно	Скопје			
15	Канино	Битола	750.63	40°56'51.7382"	21°21'11.2049"
16	Драгобраште	Виница	691.34	41°53'53.8742"	22°35'58.03457"
17	Трпејци (до Космофон)	Охрид			
18	Фурка	Дојран	431.27	41°13'46.8103"	22°37'14.4422"
19	Древеник	Демир Хисар	1335.2	41°10'56.2458"	21°18'31.3641"
20	Грушино	Куманово	532.12	42°04'10.3325"	21°38'10.3664"
21	Дебреште	Прилеп	759.85	41°27'40.5990"	21°18'26.6956"
22	Ново Село премин	Струмица	223.23	41°23'48.8959"	22°58'11.7106"
23	Костомар	Пробиштип	720.23	41°57'36.9802"	22°08'35.5706"
24	Ресева Тиквеш-МРД	Кавадарци	491	41°22'46.1322"	21°58'24.0128"
25	Кнежево	Кратово	1403.08	42°05'30.9932"	22°18'29.3292"
26	Зелезнец (Простриње)	Демир Хисар	1014.86	41°20'49.6240"	21°02'32.4563"
27	Зашле	Крушево	1371.01	41°22'56.7045"	21°09'55.4378"
28	Гоморос (Галичица) МРД	Ресен			
29	Јаболчиште (Г.Јаболчи)	Велес			
30	Лешница	Тетово	958.24	41°55'55.8008"	21°04'40.1856"
31	Сопиште	Скопје			
32	Марино	Скопје			
33	Колешино микро	Струмица			
34	Цветово	Скопје			
35	Селце	Тетово	929.15	42°01'54.8858"	20°57'14.2752"
36	Превалец	Велес	294.01	41°41'28.6074"	21°45'46.9687"
37	Студеничани	Студеничани	438.25	41°54'34.2696"	21°32'23.8008"
38	Страиште нова	Валандово	240.84	41°18'52.3234"	22°32'35.4508"
39	Петрово		394.81	41°17'46.4201"	22°23'03.4634"
40	Патетино		579.84	41°55'51.9473"	22°03'02.5355"
41	Тополница				
42	Конопиште		390.56	41°14'57.5719"	22°04'56.1780"
43	Рудник Фени				
44	Богојци				
45	Глобочица 1		708.31	41°23'39.1975"	20°35'33.6735"
46	Крани		1048.93	40°56'43.2182"	21°07'09.1861"
47	Слатина				
48	Дран				
49	Дебреште				
50	Турија		390.19	41°33'12.0562"	22°39'44.3244"

Во табелата, наведени податоци од корисничките компании со локациите на кои се изградени базните станици и со географски податоци за местоположбата.

Табела: Базни станици на Космофон изградени во 2006 год.

	Име на базна станица	Локација	Н (m)	φ	λ
1	Кјуби	Скопје	247.5	41°59'21.5045"	21°26'29.5045"
2	Козле	Скопје	255	41°59'46.4546"	21°24'44.3873"
3	Босилово	Босилово	216.43	41°26'15.0966"	22°43'49.6444"
4	Илинден-нова	Марино	254.11	41°59'23.0744"	21°35'57.2318"
5	Радуша	Радуша	373.71	42°04'57.4330"	21°13'50.9316"
6	Даб	Богданци	695.87	41°11'27.2118"	22°40'06.1779"
7	Зашле	Зашле	1371.11	41°22'56.5352"	21°09'56.3732"

8	Хума	Хума	887.16	41°09'06.7107"	22°20'29.0820"
9	Лазорополе	Лазорополе	382.89	42°07'26.0030"	21°43'59.5393"
10	Зивојно	Зивојно	1015.32	40°54'58.8620"	21°37'05.5833"
11	Пласница	Преглово	745.72	41°27'50.6717"	21°07'10.8243"
12	Норово нова	Норово	916.58	41°24'14.6945"	21°17'33.5850"
13	Мегленци	Мегленци	903.92	41°05'23.5222"	21°31'56.7797"
14	Катланово	Катланово	294.98	41°54'02.8212"	21°41'02.8212"
15	Козјак	Подржи коњ	1524.71	42°18'21.9376"	22°15'05.1770"
16	Дебар Мало	Скопје	247.5	42°00'01.3119"	21°25'38.9155"
17	Даме Груев	Скопје		42°01'16.3000"	21°20'43.1000"
18	Грндол	Скопје	323.93	41°59'20.9936"	21°24'24.0431"
19	Енебежица	Ратеве	1284.12	41°36'28.9362"	22°50'28.5815"
20	Ново Лисиче	Скопје	250	41°58'47.80"	21°28'31.10"
21	Руди Чајавец	Скопје	242	41°59'09.0392"	21°27'35.1928"
22	Мождивњак	Конопница	873.8	42°10'04.1834"	22°16'34.0517"
23	Студеничани	Студеничани	439.24	41°54'33.9548"	21°32'22.6398"
24	Порта Влае	Скопје	266	42°00'26.9897"	21°22'27.4689"
25	Гевгелија 2	Гевгелија		41°08'35.5000"	22°30'33.7000"
26	Велмеј	Леани	1061.41	41°16'57.0500"	20°53'42.0356"
27	Баир	Оризари	456.38	41°41'30.0440"	21°44'43.4844"
28	Кривогаштани	Кривогаштани	662.26	41°20'33.1587"	21°19'21.4420"
29	Пробиштип	Пробиштип	556	42°00'01.6085"	22°11'06.8594"
30	Октиси	Октиси	838	41°13'59"	20°36'28"
31	Теарце	Теарце	600.69	42°04'48.8439"	21°03'18.3028"
32	Башкими	Куманово	338.37	42°08'28.1631"	21°42'56.4598"
33	Универзална	Скопје	247	41°59'58.6209"	21°25'13.9062"
34	Лозово	Лозово	367.59	41°46'45.8318"	21°55'44.1654"
35	Маршал Тито	Скопје	249	41°59'39.4129"	21°26'11.4348"
36	Белви	Илинден	237	41°59'53.3000"	21°33'24.8000"
37	Кадино	Кадино	227.38	41°57'46.1541"	21°36'09.92095"
38	Дошница	Чифлик	308.4	41°22'31.9974"	22°13'27.6922"
39	Бохула	Бохула	970.98	41°16'40.2094"	22°09'18.3274"
40	Маздрача	Ново Село 2	133.11	41°55'40.3155"	20°51'36.9077"
41	Кочани Индустриска	Кочани	462.33	41°54'42.1601"	22°23'47.1227"
42	Мајчин Дом	Скопје	242.4	41°59'21.8728"	21°28'05.4305"
43	Амбасадор	Скопје	247.3	41°59'57.1322"	21°25'48.2215"
44	Марков Манастир	Маркова Сушица	407.19	41°54'13.3820"	21°24'59.0026"
45	Струга Запад	Струга		41°10'44.2000"	20°40'21.2000"
46	Слепче	Слепче	835.82	41°30'43.8725"	21°26'27.2028"
47	Железара 2	Скопје			
48	Велес оут	Велес	280	41°42'32"	21°47'50"
49	Железнец				
50	Градежен	Скопје	248.5	41°59'58.1531"	21°25'26.4963"

Т-Мобиле, со изградената GSM мрежа ја има покриено територијата на Р. Македонија со 98,5% и населението со 99,9%, додека Космофон во 2006 год. ја има покриено територијата на Р. Македонија со 95%, а населението со 99%.

Заклучни согледувања

Обемот на телефонскиот сообраќај има тенденција на намалување во последните години. Во 2006 год. бројот на активни телефонски корисници (24 тел.корисници на сто жители), е за 18,5% помал во однос на 2004 год. Бројот на

интернет корисници постојано расте и го надмина планираниот број од Просторниот план на Р. Македонија во 2020 год. Најголем дел од интернет корисниците се со дајл-ар пристап (68%), додека на ADSL се приклучени 31% од вкупниот број корисници. Според бројот на интернет корисници, Македонија заостанува зад Европските држави.

За разлика од фиксната телефонија, зголемен е сообраќајот во мобилната телефонија. Бројот на изградените базни станици на двата мобилни оператори Т-Мобиле и Космофон, придонесе за реализација на Просторниот план на Р. Македонија според кој до 2020 год. се предвидуваше покриеност од 98% од територијата и 100% на населението во Македонија. Се очекува натамошно зголемување на сообраќајот во мобилната телефонија.

Развојот на електронско комуникациската мрежа ќе ги следи најновите техничко-технолошки трендови во светот, согласно условите и потребите на пазарот. Се планира и натамошен развој на IP мрежата, но главен фокус во наредниот период ќе биде кон развој на широкопојасните услуги, развој на пристапна мрежа, инсталирање на оптички кабли и примена на нови технолошки решенија. Главен предизвик е преминот од комутација на кола, во мрежи на следна генерација NGN базирани на IP кои се основа за пренос на податоци со големи брзини, односно платформа за обезбедување на сите видови на услуги.

Р. Македонија треба во наредни години агресивно да го развиваат сектор на информатички и комуникациски технологии, кој ќе овозможи рапиден скок во стопанскиот и развојот на дигиталната економија.

Радио-дифузна мрежа

Во 2006 година има изградено два радио-дифузни објекти во Македонија (во општина Крива Паланка). Започната е реализација на нов дигитален систем, поделен во четири фази во текот на 4 години со кој ќе се опфати:

- изградба на нов дигитален преносен систем (СДХ)
- инсталација на опрема за обработка и пренос на слика во Скопје и девет регионални центри
- систем за надзор и управување на мрежата и квалитетот на пренос.

Прва фаза од реализација е изведена во текот на 2006 година со тестирање и пуштање во употреба на инсталација на потребната опрема во:

- предавателните центри: РТВ Дом, Црн Врв, Борула, Пелистер, Мали Влај и Коњско
- регионален центар - Охрид
- воспоставување на бидирекциона SDH, со капацитет од 155 Mbit/s STM-1 конфигурација

Втората фаза од проектот Медија е започната со реализација кон крајот на 2006 година. Ова фаза содржи четири нови микробранови дигитални врски кои се дел од основната мрежа, една микробранова дигитална врска која е дел од пристапната мрежа и контрола на пренос со што ќе биде овозможено дигитално поврзување на релациите:

- Црн Врв -Туртел
- Туртел-Голак
- Туртел-Боскија
- Скопје-Попова Шапка
- Попова Шапка-Тетово

Втората фаза ќе продолжи во 2007 година со поврзување на процесната опрема меѓу себе, поврзување со микробрановите врски, конфигурација на уредите и поврзување со уредите од првата фаза.

За потребите на Агенцијата за електронски комуникации-Скопје, започната е градба на Контролно-мерен центар во Штип.

Заклучни согледувања:

Со реализација на Новиот дигитален систем на Македонска радиодифузија (МРД) ќе се овозможи:

- пренос и емисија на 10-12 постојни и нови, аналогни и/или дигитални ТВ програми и приватни ТВ куќи од центарот во Скопје и регионалните центри до предавателните станици
- пренос и емисија на најмалку 24 аналогни и/или дигитални радио програми на МРТ и приватни радио станици од центарот во Скопје и регионалните центри до предавателните станици
- размена (програма во живо) на 3-4 високо квалитетни ТВ програми (со можност за едитирање) помеѓу студијата на ТВ куќите преку центрите на МРД
- размена (програма во живо) на 16 радио програми помеѓу студијата на регионалните радија преку центрите на МРД
- размена на видео и аудио материјали помеѓу радио и ТВ студија преку центрите на МРД
- меѓународна размена на ТВ програми (во живо или снимен материјал со можност за едитирање) помеѓу МРД и било која соседна земја
- пренос на податоци со можност за напредни сервиси (Premium Internet, VPN, VoIP)
- пренос на говор (телефонија) за потребите на МРД
- изнајмување на преносните капацитети на други заинтересирани страни
- воведување на DVD-T и T-DAB сервис

Според Просторниот план на Р. Македонија во 2020 год. се планира покриеност од 99% на населението на Република Македонија со радио и телевизиски програми со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми.

Поштенска мрежа

Во текот на 2006 год. АД за поштенски сообраќај "Македонска пошта" има отворено нови поштенски единици, затвори неколку непродуктивни единици и изврши трансформација во постојните единици на поштенска мрежа.

Табела: Евидентирани промени во Единици на поштенска мрежа на Македонска пошта во 2006 г.

Единица на поштенска мрежа-ЕПМ	Бр. на шалтери	Вид на ЕПМ	Отварање/Затварање	
1124	Скопје 24	1	шалтер	затворена
1142	Скопје 42	2	шалтер	отворена
1204	Слатино	1	шалтерско доставна	отворена

			пош.единица	
1230	Гостивар	1	шалтер	истурен шалтер
	Извор		писмоносна станица на Пошта 6261 Другово	трансформирана во писмоносна станица
1491	Гевгелија	2	шалтер	отворена
1490	Богородица	1	шалтер	затворена
2400	Струмица	1	шалтер	истурен шалтер на пошта Струмица
2413	Костурино	1	догов.пошта/шалтерско доставна пош.ед.	трансформирана во догов.пошта
1314	Облешево	1	догов.пошта/шалтерско доставна пош.ед.	трансформирана во догов.пошта
1317	Черкези	1	шалтер	отворена
1326	Лојане	1	шалтерско доставна пош.единица	отворена

Наведените промени во поштенската мрежа се реализирани врз основа на зацртаните определби и насоки на Годишниот план на инвестирање во АД "Македонска пошта" и согласно "Правилникот за утврдување на подрачјето на единиците на мрежата на основниот поштенски оператор за вршење на универзална поштенска услуга".

Заклучни соопредувања:

Со Просторниот план на Р. Македонија во 2020 год. се очекува вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424, при што густината ќе изнесува 4589 жители односно 61 км² на поштенска единица. Покрај зголемувањето на вкупниот број на поштенски единици во Македонија, се очекува подобрување на квалитетот и брзината на услугите во размена на меѓународни поштенски пратки (согласно стандардите на Европската Унија), обновување на поштенската технологија, како и на маркетинг активностите.

4.7. Енергетика и енергетска инфраструктура

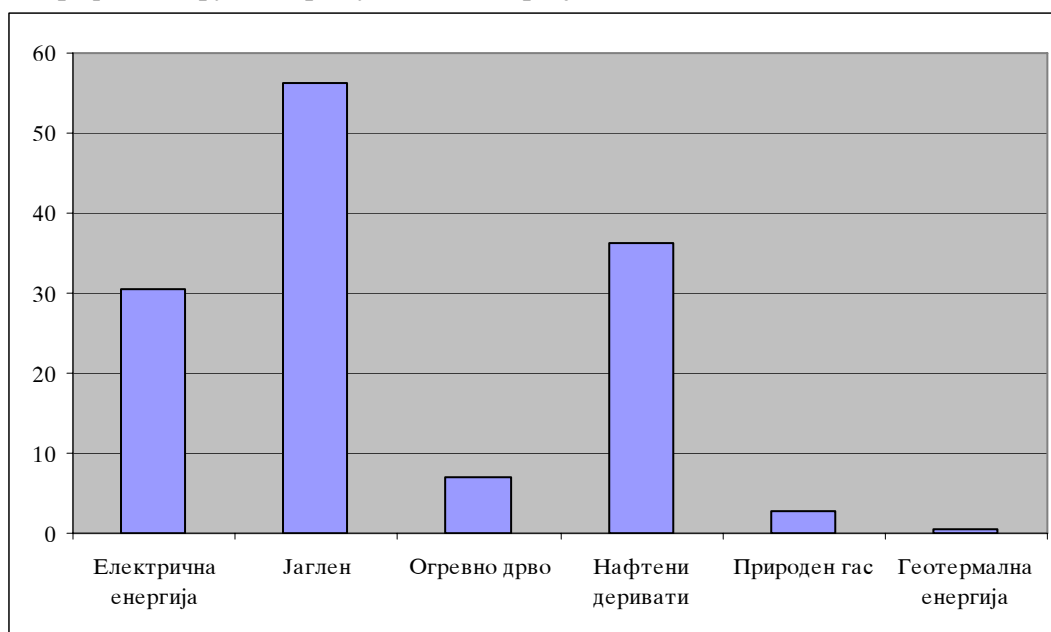
Потребите од енергија и од одделни видови енергија за стопанскиот и јавниот живот во Р. Македонија како и можностите за нивно задоволување со производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р. Македонија, кој што го изготвува Министерството за економија, а го донесува Владата на Р. Македонија, по претходно мислење од Регулаторната комисија за енергетика. Со Енергетскиот биланс на Р. Македонија во 2006 година, според видот на енергија, во бруто потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на јагленот и нафтените деривати, а најмало е учеството на геотермалната енергија и природниот гас.

Табела: Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 TJ) и нејзино учество (во%)

Вид на енергија	10 ³ TJ	%
Електрична енергија	30.62	22.9
Јаглен	56.35	42.2
Огревно дрво	7.08	5.3
Нафтени деривати	36.30	27.2

Природен гас	2.75	2.1
Геотермална енергија	0.42	0.3
Вкупно	132.25	100.0

Графикон: Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ)

Сопственото производство учествува со 56,95% во бруто потрошувачката на енергија додека увозот изнесува 43,05%. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

Потрошувачката на јаглен изнесува 7.058.506 тони од кои најголем дел (97,1%) му припаѓа на сопственото производство (6.856.159 тони лигнит од рудниците: Суводол, Осломеј, Брик и Дримкол Лигнит), а увезени се 2,9% различни видови на јаглен: кокс, камен и темен јаглен кои се неопходни за технолошкиот процес во индустријата а ги нема кај нас.

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) се планира потрошувачката на јаглен да изнесува 7.560.000 тони додека според високата варијанта на развој, до 2010 год. е планирано да се активира и рудникот Брод-Гнеотино. АД ЕЛЕМ во 2006 год. ги продолжи активностите за отварање на рудникот Брод-Гнеотино.

Потрошувачката на огревно дрво изнесуваше 650.000 м³ додека со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се планира оваа потрошувачка да изнесува 770.000 м³.

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија изнесува 824.352 тони, а Рафинеријата ОКТА преработи 1.001.384 тони нафтени деривати. Во 2006 година во составот на постојната процесна постројка Т-010, пуштена е во работа нова постројка за добивање на течен сулфур.

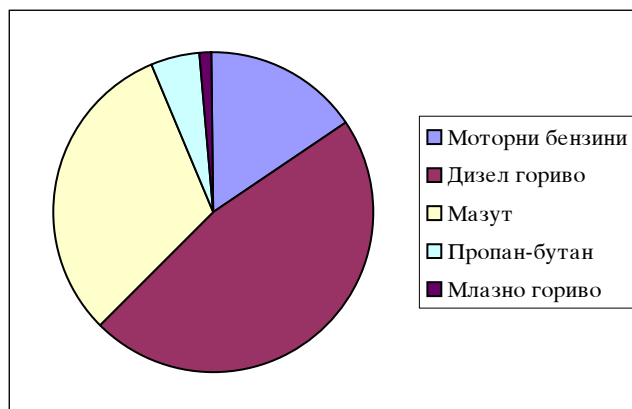
Табела: Потрошувачка на нафтени деривати во РМ и производство во Рафинерија ОКТА (тони)

Вид на дериват	Потрошувачка во РМ	Производство во ОКТА
Моторен бензин	131.102	202.874
Дизел гориво	381.576	440.267
ТНГ-(пропан-бутан)	40.245	24.122
Мазут	261.800	305.276

Млазно гориво	9.629	28.845
Вкупно	824.352	1.001.384

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се предвидува потрошувачката на сите видови течните горива да изнесува 685.500 тони, а на мазут 990.500 тони. По повеќе години неработа (т.н. "ладна резерва"), вклучена е ТЕЦ Неготино која што работи на мазут.

Графикон: Структура на потрошувачка на нафтени деривати во 2006 год. (во %)

Планираната количина на природен гас за 2010 год. (според Просторниот пан на Р. Македонија) ќе изнесува 1230×10^6 нормални m^3 , додека потрошувачата во 2006 година изнесуваше $82,22 \times 10^6$ нормални m^3 . Малата искористеност на капацитетот на гасоводот (7%) е резултат на застојот на гасификацијата во Р. Македонија. Во услови кога има сè поголем недостиг на енергенси, гасот е решение за просторно загревање, како и за постојано користење за топла вода. Најголеми потрошувачи на природен гас во 2006 год. се: Макстил, Митал стил, Челичана и АД ЕЛЕМ-Енергетика со учество од 63,2% во вкупната потрошувачка.

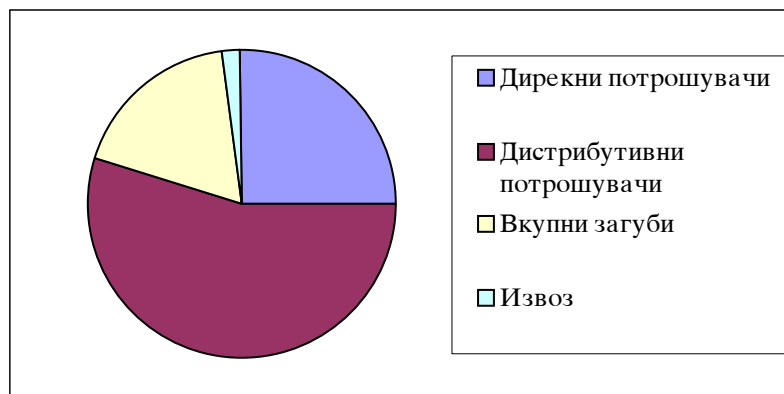
Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 2.266.590 m^3 односно 421.71 TJ. Со Просторниот план на Р. Македонија, до 2010 год. се планира да се искористи целокупниот експлоатационен потенцијал во Македонија кој има вредност од 1000 TJ. Оваа енергија е многу ветувачки ресурс во неколку региони во Македонија и дава можност за загревање на станови, оранжерии, затоплување на санитарна вода, сушење земјоделски производи и др.

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија изнесува 8.468 GWh. Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. според ниската варијанта, потрошувачката е планирана да изнесува 8.660 GWh додека според високата варијанта 10.950 GWh. По категории на потрошувачи, најголемо учество во 2006 година има дистрибутивната потрошувачка со 51%.

Табела: Потрошувачка на е.енергија (во GWh)

Дирекни потрошувачи	2133
Дистрибутивни потрошувачи	4628
Вкупни загуби	1544
Извоз	163
Вкупно	8468

Графикон: Структура на потрошувачка на електрична енергија

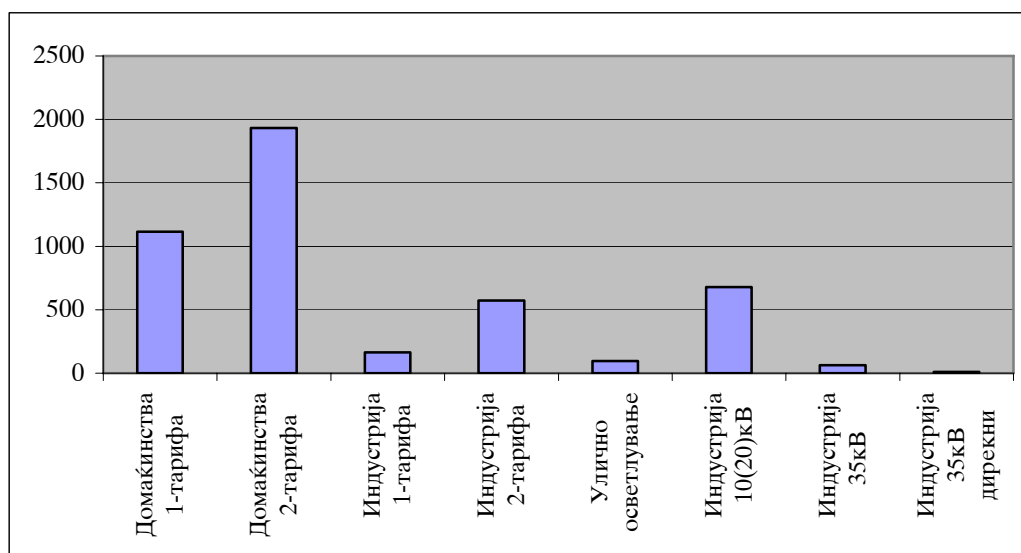

Во директните потрошувачи најголемо учество имаат големите потрошувачи: Фени (29%), Силмак (27%) и Енергетика (19%). Од Енергетика со електрична енергија се снабдуваат: АД "Макстил", "Ладна Валалница", "Скопски легури", "Валалница за ленти и други потрошувачи".

Табела: Дистрибутивна потрошувачка по категории (во GWh)

Домаќинства 1-тарифа	1115
Домаќинства 2-тарифа	1933
Индустија 1-тарифа	163
Индустија 2-тарифа	572
Улично осветлување	95
Индустија 10(20)kV	678
Индустија 35kV	63
Индустија 35kV директни	9
Вкупно	4628

Графикон: Дистрибутивна потрошувачка по категории (во GWh)

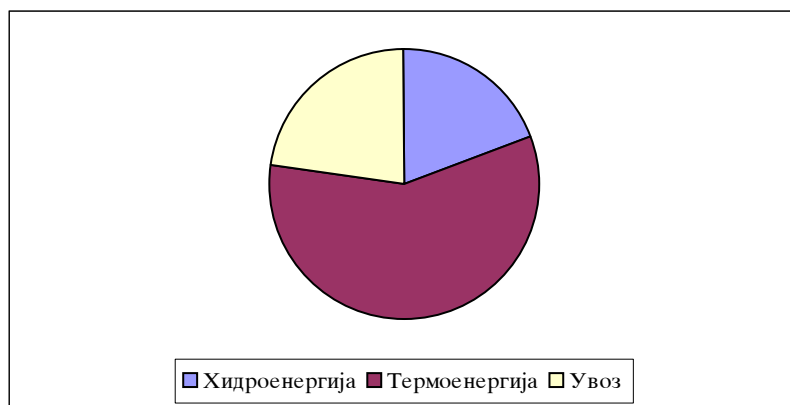
Во дистрибутивните потрошувачи доминираат домаќинствата со учество од 66%. Од вкупно предадената количина од МЕРСО од 5951 GWh, преку дистрибуцијата наплатени се 4628 GWh. Разликата од 1323 GWh или 28,6% се должи на техничките загуби како и на големиот процент на ненаплатена електрична енергија.

За обезбедување на потребните количини, покрај домашно производство, беа увезени значајни количини на ел.енергија (23%), кои го надминаа целокупното производство на хидроенергија во Македонија.

Табела: Обезбедување на електрична енергија во 2006 год. (GWh)

Хидроенергија	1646
Термоенергија	4911
Увоз	1923
Вкупно	8480

Графикон: Структура на обезбедување електрична енергија во 2006 год.

За увезената електрична енергија потрошени се значајни девизни средства. Бидејќи во земјите од нашето опкружување има дефицит на електрична енергија, цената на купен MWh постојано расте и од 35 евра во 2005 година, порасна на 45 евра во 2006 год., а на почетокот од 2007 година достигна вредност од 70 евра. Просечната цена на произведен MWh од сопствените постројки за производство на електрична енергија изнесува 25 евра.

Електиродистрибутивна мрежа

За постигнување поголем квалитет во напојувањето со електрична енергија ЕСМ-EVN Македонија инсталира нови трафостаници и водови во дистрибутивната мрежа. Со зголемување на бројот на трафостаници се подобрува доверливоста во работата и се намалуваат техничките загуби во мрежата.

Табела: Изградени трафостаници, водови (35; 10 и 0,4 kV во километри) во ЕСМ-EVN

	Подружница	TS 35/10 kV	35 kV водови	TS 10/0,4 kV	10 kV водови	0,4 kV водови
1	Тетово	0	3	0	2.35	0.94
2	Велес	0	1	0	1.56	0
3	Неготино	0	1	0	0.40	0
4	Кавадарци	0	7	0	19.23	0
5	Валандово	0	1	0	4.50	3.2
6	Делчево	0	0	0	0	2
7	Виница	0	0	0	0.00	0
8	Кратово	0	0	0	5.50	2.3
9	Македонски Брод	0	10	0	15.50	0
10	Пробиштип	0	1	0	6.00	1
11	Куманово	0	13	0	5.25	0.8
12	Свети Николе	0	1	0	16.30	2
13	Струга	0	12	0	4.32	5.579
14	Охрид	0	4	14	7.70	8.2

15	Ресен	0	4	0	0.96	0
16	Кочани	0	0	0	0.65	0.6
17	Радовиќ	0	3	0	0.80	1.5
18	Струмица	0	7	0	1.50	1.746
19	Штип	1	3	1.45	7.60	3.38
20	Гостивар	0	8	0	1.45	1.5
21	Кичево	0	5	0	4.39	5.06
22	Берово	0	2	0	0.35	2.15
23	Гевгелија	0	3	0	3.10	1.3
24	Крива Паланка	1	0	0	2	3
25	Дебар	0	0	0	4.00	0
26	Битола	0	5	0	1.95	1.9
27	Прилеп	0	6	0	1.50	2
28	Скопје	0	21	8.844	13.66	16.593
	Вкупно	2	121	24.294	130.95	66.748

Во однос на претходната, во 2006 година изградени се шест пати поголем број 10/0,4 kV трафостаници и 25% подолга 10 kV мрежа, додека во однос на 35 kV водови изградена е 7,7 пати помала должина од овие водови, а за 50% е намалена должината на изградените 0,4 kV водови.

Преносни и конективни водови

Последниве години Македонија е увозник на електрична енергија, а и во наредниот период се очекува увоз на значителни количини. Тоа ја потенцира важноста на меѓусистемските водови кон соседните електроенергетски системи.

Во 2006 год. започната е реализација на повеќе водови. Така за 400 kV водови, **Штип-македонско-бугарска граница** и **Битола2-македонско-грчка граница**, завршени се дел од земјени работи, а направена е техничка документација за двостраниот 110 kV вод **Вруток-Полог-Тетово** и 400 kV трафостаницата (проширување) **Скопје-5**, направени се еколошки планови за влијанието врз животната средина. Започната е градба на две 110 kV трансформаторски постројки, во Веница и Теарце.

Алтернативни извори на енергија:

Освен искористувањето на геотермалната енергија за потребите на неколку корисници во кочанско, струмичко и виничко, во Кочани реализиран е "Пилот проект за искористување на обновливите енергии во регионот на Кочанска котлина" во рамките на проект-студијата "Утврдување на потенцијалните можности за искористување на обновливите енергии во регионот на Кочанската котлина". Направена е ветерница-генератор и соларни модули со помош на кои е извршена трансформација на неконвенционалните и обновливи извори на енергија (ветер и сонце) во електрична енергија која што ќе се употребува во локалната заедница.

Заклучни согледувања

Македонија во голем процент е зависна од увозот на електрична енергија, потребите растат од година во година, а не се градат нови енергетски капацитети. Сè уште не е на повидок реализација на проектот за гасификација, поради што најголем дел од домаќинствата струјата ја користат за затоплување. Секоја година се трошат стотици милиони евра за увоз на енергенси, а истовремено

недоволно се користат сопствените потенцијали. Неопходно е позабрзано да се реализираат проекти за користење на таканаречените алтернативни енергии, не запоставувајќи ги класичните: јаглен, гас, водените потенцијали и нуклеарната енергија.

Анализите покажуваат дека се искористени скромни 27% од хидропотенцијалот на Македонија, што е речиси двојно помалку од просекот во развиените земји (минимум 50%). Со Студијата за можни мали и мини хидроелектрани во Р. Македонија, согледани се можности за изградба на 406 објекти со вкупна инсталирана моќност од 258 MW и вкупно средно годишно производство од 1094 GWh. Министерството за економија објави повик за доделување концесии за изградба на 60 мали хидроелектрани. Со овој повик и со најава за други конкурси, се врши придвижување во позитивна насока.

Членките на Европската Унија донесоа Директива со која земјите членки до 2020 год. треба за 20% да го намалат испуштањето на јаглероден диоксид во воздух од нивото во 1990 год. и ќе го зголемат производството на струја од обновливи извори на енергија. За да се доближиме до барањата на директивата, во Македонија треба да инвестира во искористувањето на обновливите извори на енергија бидејќи има поволни можности за користење на сончевата и енергијата на ветер. Со користење сончева енергија може да се заштеди и до 80% од потрошувачката на електрична енергија во домаќинствата. Владата на Р. Македонија треба да дефинира економски инструменти за поддршка, фондови и начини на имплементација.

Европската Унија веќе одамна ја практикува енергетската ефикасност, односно рационално и наменско трошење на енергијата, а штедењето енергија е регулирано со директива. Ефикасното користење на енергенсите може да се поттикнува со нивната цена и со кредитните линии со многу поволни услови. Со замена на старите светилки во домовите и по улиците со нови енергетски ефикасни, може да се заштеди многу струја, истотака треба да се применува термичката изолација на домовите и др.

Македонија мора да инвестира во енергетскиот сектор бидејќи во блиска иднина ќе има голем дефицит на пазарот на електрична енергија, заради што се потенцираат се повеќе потребите за инсталирање на нови енергетски капацитети. Во областа на енергетиката не треба да постојат национални граници и прашањето на енергија и стратемскиот развој на оваа област треба да се темели на регионално, меѓудржавно ниво. За реализација на инвестициите во овој сектор потребни се време, пари, пратечка инфраструктура, како и стабилна политичка и економска состојба. Потребно е континуирано инвестирање во енергетиката, градба и модернизација на производните, преносните и дистрибутивните капацитети.

4.8. Водостопанство и водостопанска инфраструктура

Концептот на одржлив развој на една земја е условен од нејзините природни ресурси и од нивното рационално користење. Посебен акцент треба да се даде на водите, можностите за производство на храна и можностите за производство на енергија. Колку водите во одреден простор може да се сметаат за "ресурс" зависи од можностите за реализација на одредени водостопански решенија. Водата како "ресурс" ја има многу помалку од "присутните води". Во плановите за користење на водите треба да се има секогаш во предвид дека во

идниот период потребите од вода само ќе се зголемуваат, со што "присутните" води кои ќе може да се користат како "ресурс" за реализација на одредени водостопански решенија само ќе се намалуваат.

Во текот на 2006 год. започна поинтензивна изградба на два значајни водостопански објекти за Р. Македонија: повеќенаменскиот хидросистем "Злетовица" и браната "Св. Петка" на реката Треска.

Во завршна фаза на градба е браната "Лисиче", иако се очекуваше дека во втората половина од 2006 год. акумулацијата ќе почне да се полни и во текот на 2007 год. да биде ставена во функција.

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија. Реализацијата е започната во 2004 год. Со изградбата на ХС "Злетовица" ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ kWh.

ХС "Злетовица" се состои од:

- брана и акумулација "Кнежево";
- алиментационен довод од р. Крушевичка;
- алиментационен довод од реките Емиричка и Венечка;
- зафати и главни доводи за водоснабдување на населението во општините Кратово, Пробиштип, Штип, Св. Николе, Карбинци и Лозово;
- зафати и главни доводи со мрежа за наводнување на 3.100 ха;
- зафати, доводи, цевководи и останати објекти за енергетските објекти: ХЕЦ "Злетово I", "Злетово II" и "Злетово III".

Браната "Кнежево" ќе се изгради на река Злетовица во близина на селото Кнежево, а 19,5 км возводно од населеното место Злетово. Браната е со височина од 75,5 м. Корисниот волумен на акумулацијата изнесува $23,5 \times 10^6$ м³.

Со посебни алиментациони доводи водите од реките Кучешка, Емиричка и Венечка ќе се доведуваат до акумулацијата "Кнежево". Енергетскиот потенцијал на водите од реките Емиричка и Венечка пред да се испуштат во акумулацијата ќе се искористат преку ХЕЦ "Злетово I". Втората централа ХЕЦ "Злетово II" се надоврзува на првата централа, користејќи ги испуштените води од ХЕЦ "Злетово I" и зафатените протечни води од меѓуслив. Третата централа ХЕЦ "Злетово III" е во продолжение на втората централа користејќи ги испуштените води од ХЕЦ "Злетово II", водите зафатени од меѓусливот и водите зафатени од реката Злетовица.

Реализацијата на системот се предвидува да се одвива во три организациони целини или т.н. "пакети".

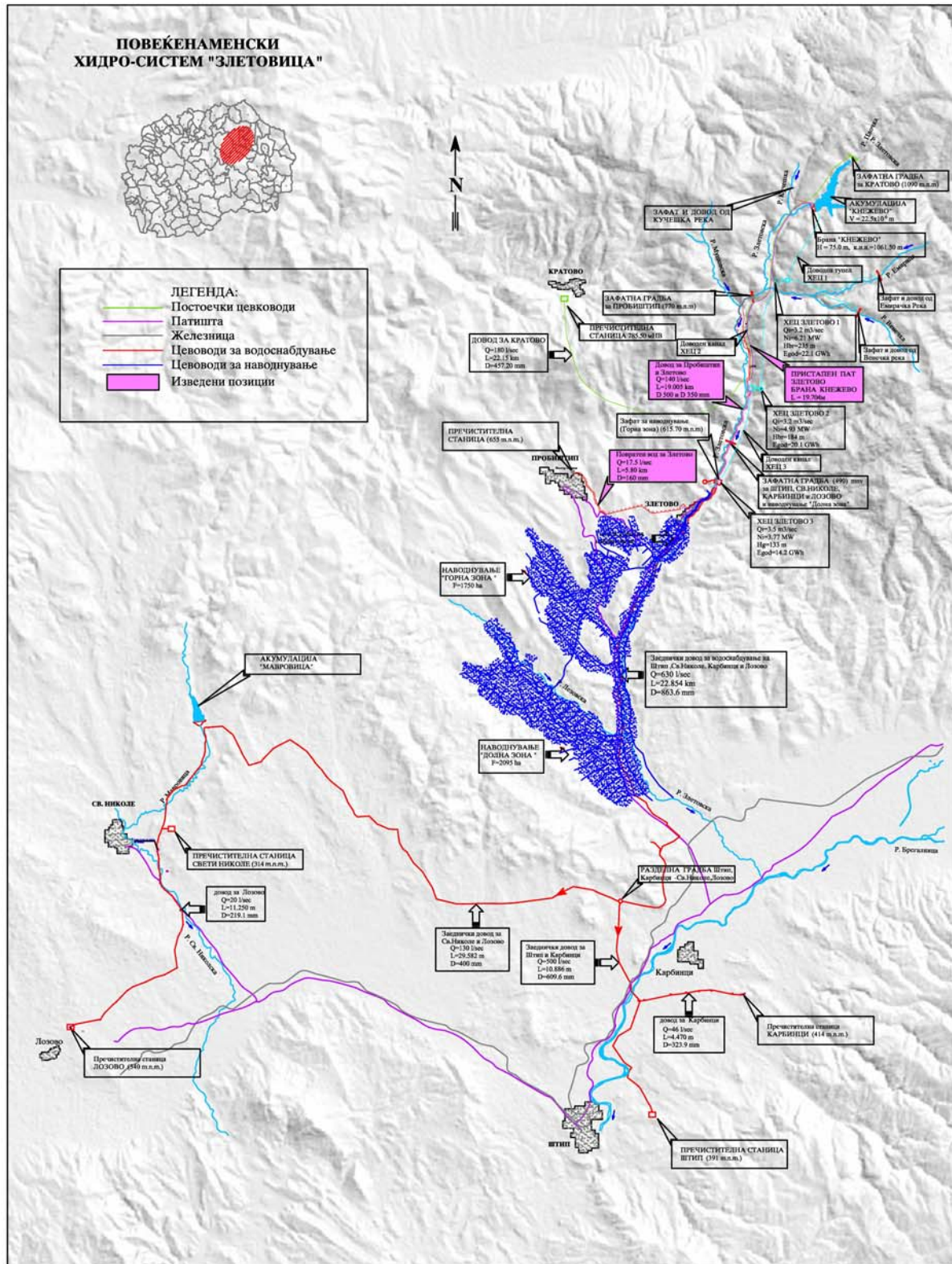
Првиот "пакет" што значи изградба на пристапен пат од Злетово до браната во должина од 20,0 км, е скоро реализиран.

Вториот "пакет" што подразбира изградба на браната Кнежево со придружните објекти, како највитален објект од ХС, се очекува да отпочне во најскоро време и да биде завршен за 33 месеци.

Третиот "пакет" е изградба на доводните цевководи за водоснабдување на Штип и Свети Николе со должина од 57 км. И нивната изградба се очекува да почне во најскоро време и да биде завршена во рок од 24 месеци.

Во текот на 2006 год. реализирани се следните активности:

- Изграден е пристапниот пат од Злетово до браната во должина од 20,0 км. Асфалтирани се 18,0 км, а останатите 2,0 км ќе се завршат во 2007 год.;
- Изградени се двата моста преку Емиричка и Злетовска Река;
- Завршена е изведбата на доводниот цевовод за водоснабдување на Пробиштип и Злетово во должина од 19,0 км;
- Изградена е лимниграфска станица за хидролошки мерење на реката Злетовица. Преостанува набавка и монтажа на потребната опрема;
- На позајмиштето за камен за изградба на браната, од безбедносни причини извршено е преместување на 10 kV далекувод на безбедна далечина од 400 м;
- Извршено е преместување на ниско напонската линија која би се наоѓала над водното огледало на идната акумулација Кнежево во должина од 250,0 м;
- За комуникациско поврзување се поставува заштитно црево за поставување на оптички кабел. Од вкупната должина од 20 км поставени се околу 13,0 км;

Во фаза на градба е браната "Св. Петка" на реката Треска. Намената на акумулацијата е израмнување на водите од ХЕЦ "Козјак", за производство на електрична енергија, обезбедување вода за наводнување на Скопско Поле и за индустријата во градот Скопје.

Во текот на 2006 год. изграден е пристапниот пат до браната во должина од 10,5 км и изградени се објектите на евакуационите органи:

- Шахтен преливник и преливен тунел. Преливникот е со капацитет од 1200 м³/сек, преливниот тунел е со должина од 285,0 м и дијаметар од 9,4 м;
- Темелниот испуст со капацитет од 158 м³/сек се гради;
- Опточен тунел со капацитет од 100 м³/сек и должина од 30,95 м.

Браната Лисиче е во завршна фаза на градба. Нејзината градба е почната во 1991 год. и реализацијата на градежните работи се одвиваше во зависност од расположивите средства. Изградбата на земјено насипаната брана со придружните објекти е завршено, се довршува инсталирањето на хидромеханичката опрема. Изграден е и цевоводот во должина од 1,2 км кој ги поврзува објектите на браната со изградениот 20 км цевовод кон градот Велес. Основна намена на водите од акумулацијата е обезбедување вода за населението и индустријата во Велес и осум населени места и наводнување на обработливите површини.

Во развојниот период до 2020 год. со Просторниот план на Македонија предвидено е сите населени места да имаат изградено водоснабдителни системи, односно секој жител да има пристап до квалитетна вода за пиење. Планирањето на развојот на водоснабдителните системи значи проширување и одржување на постојните системи за водоснабдување, зафаќање на нови извори на вода (подземни води, извори, површински вода), одржување, проширување и реконструкција на постојната мрежа.

Во 2006 год. превземени се активности во 121 село за изградба или проширување на водоснабдителните системи, што е помалку во однос на 2005 год. кога беа превземени активности во 168 села. Во изминатата година изградени се 47 водоснабдителни системи (за разлика од 2005 год. кога се изградени во 106 села), во фаза на изградба се 38 и во 36 села извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа.

Во градовите превземени се активности главно за проширување и реконструкција на постоечките секундарни водоснабдителни мрежи.

Со Просторниот план на Р. Македонија е зацртано како приоритет да биде заштитата на подземните и површинските води од загадување со отпадни води, преку изградба на пречистителни станици. Во изминатата година не е изградена ниту е започнато со изградба на пречистителни станици во градовите како големи загадувачи со комунални и индустриски отпадни води. Пречистителната станица за градот Куманово, која се градеше во изминатиот период, во 2006 год. е пуштена во функција

Како позначајно може да се издвои изградбата на колектор и пречистителната станица за заштита на водите од акумулацијата "Младост", како локалитет кој е значаен за развојот на туризмот и за градот Велес и за Републиката.

- За заштита на водите на езерото Младост изградена е пречистителна станица со капацитет од 1500 ЕЖ во која ќе се пречистуваат

отпадните води од с. Сојаклари, Отовица, локалитет езеро Младост и Новачани

Изградени се пречистителни станици за пет села.

- Во Кривогаштани во завршна фаза е изградбата на пречистителна станица со капацитет од 32000 ЕЖ
- Во општина Делчево изградена е пречистителна станица за село Трабовитиште
- Во општина Демир Хисар за с. Сопотница изградена е пречистителна станица со капацитет од 1000 ЕЖ. Изградбата е започната во 2005 год.
- Во општина Пробиштип изградена е пречистителна станица со капацитет од 5000 ЕЖ за селата Злетово и Ратавица која се уште не е во употреба

Изградба или проширување на канализациони мрежи се одвива во вкупно 67 села, за разлика од 2005 год. кога беа превземени активности во 77 села. Во 31 село завршена е изградбата на канализационите стеми, во 25 села се во фаза на изградба и во 11 села проширени се канализационите мрежи.

Во развојот на системите за наводнување со Просторниот план зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи, доградба на постојните системи и изградба на нови системи.

Во областа на наводнувањето на обработливите површини, со поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, започнати се позначајни активности за реконструкција на системите за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Опфатени се четири независни системи:

- Во општините Гевгелија и Валандово започната е реконструкција на системите за наводнување кои ги опфаќаат површините на селата Миравци, Давидово и Милетково, на површина од 500 ха;
- Во општина Удово, опфатени се обработливите површини на селата Брајковци, Балинци и Марвинци, каде е започната реконструкција и изградба на нови системи за наводнување на површина од 465 ха;
- Во општина Гевгелија започната е реконструкција на системите за наводнување кои ги опфаќаат површините на селата Негорци и Предјци, на површина од 540 ха;
- Во општина Богданци започната е реконструкција на системот "Паљурци" кој ги опфаќа површините на селата Стојаково, Ѓавато и на Богданци на површина од 1100 ха.

Дел од системите за наводнување се и малите акумулации. Во општина Новаци направен е напор за обезбедување дополнителни количини вода за наводнување на обработливите површини со изградба на мала монтажна акумулација на Црна Река во атарот на с. Добромири.

Во 2005 год започната е градба на две мали акумулации во општините Гевгелија и Кривогаштани, кои во 2006 год. требаше да бидат во функција.

Во општина Гевгелија поради недостиг на средства запрена е изградбата на мини акумулацијата Сарандер кај с. Моин, а во општината Кривогаштани поради необезбедена документација за градба запрена е изградбата на акумулацијата Годивје.

Во изградбата на регулации на реките е направено многу малку. Во текот на 2004 и 2005 год. се поплавија големи површини на обработливо земјиште и

голем број на материјални добра претрпеа штета. Причината за тоа беше недоволно одржување на системите за одводнување, но и нерегулираните речни корита или неодржување на веќе регулираните речни корита.

Дирекцијата за заштита и спасување во соработка со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во текот на 2006 год., превземаа активности за чистење на одводните канали и водотеците на територијата на Р. Македонија:

- На територијата на Скопскиот регион извршено е чистење на главната и секундарната разводна мрежа на одводните канали во должина од 51,150 км;
- Во Тетовскиот регион исчистени и продлабочени се коритата на реките Вардар, Бистрица и саниран е каналот Радиовце - Бистрица во должина од 12,060 км;
- Во Кумановскиот регион исчистени и продлабочени се коритата на реките Кумановска, Липковска и Коњарка во вкупна должина од 7,88 км;
- Во Валандовскиот регион исчистена и продлабочена е Анска Река, одводниот канал Валандовски Оранжерии во должина од 10,350 км;
- За Кочанскиот регион Исчистени и продлабочени се реките Оризарска, Кочанска, Зрновска, Морошка и ободниот канал во вкупна должина од 18,70 км;
- Во Струмичкиот регион исчистени и продлабочени се коритата на реките Тркајна, Струмица и Водочица, пороите Светлијски и Бои Дол во вкупна должина од 13,65 км;
- Во Гевгелискиот регион исчистени и продлабочени се коритата на реките Коњска, Серменинска и Петрушка со вкупна должина од 2,83 км;
- Во Пелагонискиот регион исчистена е главната и секундарната разводна мрежа во должина од 19,5 км;
- Во Охридскиот регион исчистени и продлабочени се водотеците Слатински, Велмешко-Белчиски, Коселски и Летнички во вкупна должина од 5,5 км;
- Во Струшкиот регион исчистени се одводните канали во должина од 4,0 км;
- Во Македонско Бродскиот регион продлабочена и проширена е реката Треска во должина од 0,3 км;
- Во реонот на општина Пласница исчистени и продлабочени се суводолици во должина од 2,4 км;
- Во Демир Хисарски регион исчистени и продлабочени се реките Стара Река и Црна Река, суводолиците во с. Сопотница, Стругово и Обедница во должина од 9,3 км.

Табела: Преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура во Републиката

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
1	Арачиново	1. Во завршна фаза е изградбата на водоснабдителниот систем за Арачиново започнат во 2004 год. 2. Во изградба е водовод за с. Орланци					
2	Берово	1. Проширен е постоечкиот водоснабдителен систем за Берово со изградба на довод во долж. од 0,7 км, секундарна мрежа во долж. од 0,825 км	1. Завршена е изградбата на фекалната канализациона мрежа за с. Русиново, која е започната 2005 год. 2. Изградена е секундарна канализациона мрежа во долж од 1,65 км за заштита на Беровско Езеро. (Во 2005 год изграден е колектор во долж. од 1,5 км и пречистителна станица со капацитет од 500 ЕЖ во местото Линако).				
3	Богданци		1. Во изградба е фекална канализација во с. Гавато, како континуирана активност од 2005 год за изградба на заеднички систем со пречистителна станица за с. Стојаково и Богданци				
4	Боговиње		1. Во изградба е фекална канализација во с. Пирок		1. Извршена е регулација на речното корито во село Каменане во должина од 0,25 км		

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
5	Босилево	1. Во тек на градба е водоснабдителна мрежа во селата Робово и Еднокуќево со вкупна должина од 5,7 км.			1. Регулирана е Штучка Река во должина од 2,0 км 2. Извршено е чистење на Моноспитовски канал во долж. од 11 км.		
6	Битола	1. Изграден е локален водовод за село Острец	1. Изграден е колектор за отпадни води во долж. од 4,0 км Бегова Чешма-Пелистер 2. Во изградба е фек. кнализација за населба Довледик во Битола				
7	Брвеница	1. Во изградба е водовод за с. Челопек					
8	Валандово						
9	Василево	1. Изграден е системот за водоснабдување на Василево, Градошорци и Ангелци од акумулацијата "Турија", кој е отпочнат во 2005 год. Системот се состои од довоен цевовод во должина од 4,77 км, секундарна мрежа во долж. од 15,0 км, резервоар од 700 м ³ и филтерница со капацитет од 30 л/сек. 2. Во зградба е водовод во с. Доброшинци					
10	Вевчани						

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
11	Велес		<p>1. Изграден е колектор Сојаклари,-Отовица- езеро Младост - Новачани во долж. од 1,3 км и пречистителна станица со капацитет 1500 ЕЖ</p> <p>2. Проширена е секундарната канал. мрежа во с. Сојаклари со изградба на колектор во долж. од 0,94 км;</p> <p>3. Изграден е колектор во с. Црквино во долж. од 1,3 км;</p> <p>4. Изграден е колектор во с. Чолошево во долж. од 2,4 км;</p>				
12	Виница	<p>1. Изграден е водовод за с. Драгобраште со резервоар и довод во долж. од 3,23 км.</p> <p>2. Проширен е водоснабдителниот систем во с. Јакимово со изградба на довод од 0,85 км, секундарна мрежа од 0,65 км и резервоар од 250 м³.</p>			1. Регулирана е Градечка Река со заштита од 50 год вода.		
13	Вранештица						
14	Врапчиште	1. Изграден е резервоар за с. Топлица.	2. Во изградба е фек. кнализација за с. Галате				
15	Гевгелија		<p>1. Проширена е сек. фекална канализација во градот Гевгелија</p> <p>2. Во изградба е фек. кнализација за с. Негорци</p>				
16	Гостивар	1. Изграден е довод за с. Д.					

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		Јеловце					
17	Градско	1. Изграден е резервоар од 250 м ³ за Градско 2. Изграден е резервоар од 250 м ³ за с. Г. Чичево 3. Проширен е водоснабдителниот систем за с. Уланци со нови бунари, довод од 1 км, и секундарна мрежа од 2 км.					
18	Дебар	1. Изграден е цевовод во должина од 4 км за селата Цепиште и Отишани, започната во 2005 год. 2. Санација, реконструкција и доградба на водовод за с. Д. Косоврасти	1. Изградена е фек. канал. во должина од 0,7 км во градот Дебар 2. Изградена е атм. канал. во долж од 0,24 км во градот				
19	Дебарца	1. Во изградба е регионален водовод за селата: Г. и Д. Средоречие, Грко Пле, Ново Село, Лешани и Белчишта	1. Во тек е изградба на фек. канализација за с. Белчишта со пречистителна станица, 2. Изградена е фек. канализација за с. Оровник во должина од 0,689 км				
20	Делчево	1. Проширување на водоводната мрежа за Делчево во до долж. од 0,8 км.	1. Изграден колектор во Делчево во долж. од 0,78 км. 2. Изградена е фек. канализација во градот со должина од 1,24 км. 3. Изградена е фек. канал. мрежа за с. Трабовитиште во должина од 4,3 км, започната во 2005 год. Изградена е и				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
			пречистителна станица.				
21	Демир Капија		1. Изградена е фек. колектор за с. Корешница во долж. од 0,96 км. Водите се испуштаат директно во р. Вардар. 2. Проширена е фек. канал мрежа во Демир Капија за 0,25 км.				
22	Демир Хисар	1. Изграден е довод на вода за село Радово во долж. од 1,0 км и резервоар од 15 м ³ 2. Изграден е довод на вода за село Зашле во долж. од 0,72 км. 3. Изграден е потисен цевовод за с. Прибилци во долж. од 2,5 км	1. Изградена е канализациона мрежа за с. Сопотница во должина од 4,2 км и пречистителна станица со капацитет од 1000 ЕЖ. Изградбата е започната во 2005 год. 2. За селата Суводол и Купретино изведено е 1,0 км од колекторот, а во фаза на припрема е изведба на останатиот дел со пречистителна станица		1. Регулирана е реката во с. Журче во долж. од 0,5 км (И фаза) 2. Регулирана е реката во с. Обедник во долж. од 0,5 км (И фаза) 3. Регулирана е реката во с. Сопотница, во долж. од 0,6 км		
23	Дојран	1. Изграден е водоводен систем за Нов Дојран довод во долж. од 1,5 км, секундарна мрежа во долж. од 10 км, пумпна станица и резервоар од 500 м ³ . 1. Проширена е водоводната мрежа за с. Ѓопчели, со изградба на пумпна станица и резервоар од 100 м ³ .	1. Проширена е канализационата мрежа во Нов Дојран со изградба на секундарна мрежа од 1,2 км.				
24	Долнени		1. Изградена е канализациона				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
			<p>мрежа во с. Дебреште во должина од 7,5 км и пречистителна станица со капацитет од 1000 ЕЖ. Активноста е започната во 2005 год.</p> <p>2. Во изградба е фек. канализација за с. Лажани</p>				
25	Другово	<p>1. Изграден е цевовод во долж. од 2,4 км за с. мало Црско</p> <p>2. Во фаза на изградба се водоснабдителната мрежа за с. Душогубица со довод во долж. од 1,098 км, сек. мрежа со долж од 1,56 км и резервоар од 50 м³.</p> <p>3. Во фаза на изградба се водоснабдителната мрежа за с. Јудово со довод во долж. од 2,297 км, сек. мрежа со долж од 0,712 км и резервоар од 100 м³.</p> <p>4. Во фаза на изградба се водоснабдителната мрежа за с. Малкоец со довод во долж. од 1,162 км, сек. мрежа со долж од 2,31 км и резервоар од 40 м³.</p>					
26	Желино						
27	Жупа		<p>1. Проширена е фек. канал мрежа за Центар Жупа и с. Г. Папрадник. Изграден е</p>				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
			<p>колектор со долж. од 1,165 км и секундарна мрежа со долж. од 0,257 км.</p> <p>2. Изграден е колектор за отпадни води со долж. од 1,888 км и секундарна фек.мрежа со долж. од 0,997 км во с. Житнени., со што е заокружена изградбата на сек. мрежа започната во 2005 год.</p>				
28	Зајас		2. Во изградба е фек. канализација за с. Г. Строгомиште				
29	Зелениково						
30	Зрновци	1. Во фаза на градба е систем за водоснабдување на с. Зрновци од Зрновска Река, со филтер станица, довод во долж. од 1,2 км и секундарна мрежа од 20 км	1. Во Зрновци во фаза на градба е фек. канализационен систем со колектор во долж. од 6 км и секундарна мрежа со долж. од 12 км. Реципиент е Зрновска Река				
31	Илинден	<p>1. Во фаза на градба е секундарна водоводна мрежа з Текија во долж. од 2,5 км.</p> <p>2. Во фаза на градба е довод за с. Бучинци во долж. од 0,7 км.</p> <p>3. Во тек на доизградба е примарниот цевовод од РВС "Јурумлери" кон с. Мралино, Кадино и</p>					

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		Бунарцик, во долж. од 7,65 км.					
32	Јегуновце	1. Проширен е системот за водоснабдување на с. Копанце, преку изградба на довод од 0,8 км, секундарна мрежа со долж. од 4,5 км и резервоар од 200 м ³ .			1. Извршено е расчистување и проширување на речното корито на Вардар во атарот на с. Раотинце и Туденце во долж. од 7,0 км		
33	Кавадарци	1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Ресава со довод од 4,2 км од "Лукар". Секундарната мрежа се предвидува да се изгради во 2007 год.	1. Извршена е реконструкција на фек. канализација во Кавадарци во долж. од 2,75 км 2. Изградена е улична атм. канализација во Кавадарци во долж. од 1,18 км. 3. Во тек е изградба на фек. канализација за с. Конопиште				
34	Карбинци	1. Изграден е водовод во с. Оцалија во долж. од 1,35 км	1. Изградена е фек. канализација во с. Радање во долж. од 2,15 км. Водата без пречистување се испушта во р. Раданска		1. Извршена е регулација на Козјачка Река во с. Карбинци во долж. од 0,465 км		
35	Кичево						
36	Кочче						
37	Кочани		1. Во с. Оризари изградена е секундарна фекална канализациона мрежа во долж. од 0,72 км. 2. Во с. Тркања изградена е секундарна фекална				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
			канализациона мрежа 3. Во изградба е фек. канализација за с. Прибачево				
38	Кратово						
39	Кривопаштани	1. Проширена е секундарната водоводна мрежа за 2,6 км во с. Боротино 2. Проширен е системот за водоснабдување со изградба на бунар со капацитет од 5-6 л/сек за с. Славеј	1. Во Кривопаштани изграден е колектор во долж. од 2,5 км. Пречистителната станица е со капацитет од 3200 ЕЖ и е во завршна фаза на градба.				
40	Крива Паланка	1. Изграден е резервоар од 150 м ³ за с. Конопница како дел од системот за водоснабдување на селото започнат во 2005 год. 2. Проширен е системот за водоснабдување за Баглак 3	1. Проширен е канализациониот систем во с. Трештен Дол со изградба на колектор во долж. од 0,39 км.				
41	Крушево	1. Изграден е довод во долж. од 1,0 км за водоснабдување на с. Јакреново 2. Изграден е резервоар за с. Милошево			1. Превземени се мерки за чистење на речното корито на Црна Река, КО Бучин		
42	Куманово		1. Изградба на фек. канализација за с. Лопате 2. Изградена е уллична фек. канализација Куманово				
43	Липково	1. Изграден е водоводна мрежа во с. Ваксинце во долж. од 4,5 км.	1. Изградена е канализациона мрежа за с. Опаје во должина од 2,0 км				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		2. Во с. Оризаре, Слупчане и Липково во фаза на градба се водоводните мрежи, започнати во 2005 год. Вкупно е изградено 4,0 км.					
44	Лозово	1. Проширени се водоснабдителните системи за с. Милино и Каратманово со изградба на пумпни станици	1. Изградени се колектори во селата Каратманово и Дурфулија				
45	Маврово и Ростуше	1. Изграден е нов зафат и довод од 2 км за с. Леуново 2. Изграден е нов зафат и резервоар од 150 м ³ за населбата Маврови Анови, како дел од активностите за изградбана водоснабдителен систем за селото, започната во 2005 год. 3. Изградена е секундарна мрежа во долж. од 2 км. за с. Скудриње	1. Во тек на изградба е систем за одведување на отпадните води од селата Скудриње, Ростуше, Велебрдо, Битуше, Требиште и Жировница, што е дел од проектот за заштита на водите на реката Радика. Градежните работи за пречистителната станица за Жировница се завршени, за Скудриње се во фаза на градба, а заедничката пречистителна станица за Ростуше, Велебрдо, Битуше, и Требиште е во почетна фаза на градба.				
46	М.Брод	1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Русјаци со зафаќање на изворска вода и изградба на довод во долж. од 1,5, резервоар од 50 м ³ и					

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		секундарна мрежа од 0,3 км					
47	М. Каменица	1. Изграден е довод во долж. од 16 км од извор Јурчки гробишта за водосна бдување на с. Дулица. 2. Проширена е секундарната водоводна мрежа во М. Каменица во долж. од 1,3 км.					
48	Могила	1. Изградена е довод за с. Будаково и Трап во долж. од 3,5 км и секундарна мрежа во долж. од 5,5 км (започната во 2005 год.) 2. Изградена е дистрибутивна мрежа за с. Мојно во долж. од 4,7 км	1. Изградена е фек. канал. мрежа во с. Могила. Водите без третман се испуштаат во р. Шемница				
49	Нагоричане						
50	Негопино	1. Изграден е потисен цевовод и пумпна станица во долж. од 3,950 км за водоснабдување на с. Долни Дисан	1. Во тек е изградба на фек. канализација во с. Војшанци, (започната во 2005 год).				
51	Новаци						1. Изградена е монтажна мини акумулација со висина 2,5 м, во атар на с. Добромири на Црна Река.
52	Ново Село	1. Изграден е резервоар за	1. Изградена е фек.				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		водоснабдување на с. Сушица 2. Изградба на секундарна мрежа во с.Борисово	канализација во Ново Село во должина од 2,5 км				
53	Осломеј		1. Довршена е изградбата на фек. канализација во селата Србица, Аранѓел, Црвигци и Стрелци, започната во 2004 - 2005 год. 2. Во изградба е фек. канализација во с. Стрелци и Гарани				
54	Охрид		1. Проширена е секундарната фек. канализација во градот Охрид и во с. Пештани. 2. Изграден е колектор во с. Подмоље				
55	Петровец	1. Започната е изградба на секундарна мрежа во с. Петровец, Којлија, Ржаничино и Огњанци кои во текот на 2005 год. беа поврзани на РВС "Јурумлери"					
56	Пехчево		1. Во изградба е фек. канализација во с. Робово				
57	Пласница	1. Проширена е водоснабдителната мрежа во селата Пласница и Преглово					
58	Прилеп						
59	Пробиштип	1. Изграден е водовод за с.	1. Изградена е мешовита	1. Изградени се			

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		<p>Куково со сек. мрежа од 2,1 км и резервоар од 50 м³.</p> <p>2. Изграден е водовод за с. Петрешино со довод во долж од 3,3 км и сек. мрежа од 1,0 км.</p> <p>3. Изграден е водовод за с. Петрешино со довод во долж од 0,5 км, сек. мрежа од 0,967 км и резервоар од 30 м³.</p>	<p>канализациона мрежа во долж. од 23,187 км, започната во 2005 год.</p> <p>2. Во с. Злетово изграден е колектор во долж. од 4,1 км на кој треба да се приклучи и с. Ратавица. Изградена е и секундарна мрежа во долж. од 0,662 км и пречистителна станица со капацитет од 5000 ЕЖ која се уште не е во употреба</p> <p>3. Во с. Стрисовци изграден е колектор во долж. од 0,866 км и секундарна мрежа во долж. од 0,8 км</p>	<p>отворени канали занаводнување на 100 ха обработливи површини</p>			
60	Радовиш						
61	Ранковце				<p>1. Извршена е регулација, на една страна, на Ранковачка Река и Голем Дол во Ранковце во должина од 0,1 км. (активност започната во 2005 год.)</p>		
62	Ресен	<p>1. Извршено е проширување на водоснабдителните системи за с. Сопотско и Д. Дупени со зафаќање на нови извори и изградба на доводи</p>	<p>1. Селата Јанковец, Царев Двор и Езерани приклучени се на пречистителната станица "Езерани". Изградбата на фек. канализац. мрежа е завршена</p>				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		2. Во изградба е водоснабдителен систем за с.Љубојно	во 2005 год.				
63	Росоман	1. Изграден е водовод за с. Крушевица 2. Во изградба е водовод за Росоман					
64	Свети Николе	1. Започнати се активности за изградба на бунарско подрачје за алтернативно водоснабдување на цв. Николе во атарот на с. Кнежје					
65	Скопје	1. Проширена е водоснабдителната мрежа за висока зона во должина од 1,229 км и за ниска зона во долж. од 0,73 км.	1. Изградена е секундарна фекална канлизациска мрежа во долж. од 7,152 км 2. Изградена е атмосферска канлизациска мрежа во долж. од 3,386 км со ф 200, 400, 500 и 600 мм				
66	Скопје општина Центар	- 1. Изградена е улична водоснабдителна мрежа во должина од 0,593 км	1. Изградена е колектор ф 700 во долж од 0,163 км и ул. атмосферска канализација во должина од 0,391 км				
67	Скопје општина Аеродром	-					
68	Скопје општина Гази Баба	- 1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Дрма од бунари и должина на доводот и секундарната	1.Изградена е канализациона мрежа (колектор и сек. мрежа) во населба Хиподром во должина од 0,28 км.				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		<p>мрежа од 3,05 км.</p> <p>2. Изграден е систем за водоснабдување на с. Булачани од извор, со долж. на доводот од 4,7 км, секундарната мрежа од 4,0 км. и 2 резервоари (100 м³)</p> <p>3. Проширени се постоечките водоснабдителни мрежи во населбите Керамидница и Хиподром за вкупно 0,76 км.</p>					
69	Скопје-општина Ѓорче Петров	1. Изграден е довод за водоснабдување на с. Кучково во долж. од 1,2 км со резервоар од 100 м ³ , и пумпна станица	1. Изграден е колектор за одведување на отпадните води ф 600 и долж. од 0,68 км во с. Волково				
70	Скопје-општина Кисела Вода						
71	Скопје-општина Карпош						
72	Скопје-општина Сарај	<p>1. Во с. Буковиќ изведена е водоснабдителна мрежа во долж. од 5,4 км.</p> <p>2. Во с. Ласкарце изведена е водоснабдителна мрежа во долж. од 6,4 км.</p>	1. Во с. Кондово во прва фаза на изградба е фек. канализација со пречистителна станица				
73	Сопиште	1. Во фаза на изградба е РВС "Патишка Река" за	1. Извршено е изградба на фек. канал. мрежа за				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		водоснабдување на селата Патишка Река, Малчиште, Маркова Сушица, Јаболци, Н. Брезница, Д. и Г. Соње.	Сопиште, колектор во должина од 4,5 км и мрежа во долж. од 2 км.				
74	Старо Нагоричане	<p>1. Изграден е систем за водоснабдување на Младо Нагоричане: два бунари, довод во долж од 4,0 км, секундарна мрежа во долж. од 13,0 км и резервоар од 500 м³ со пумпна станица</p> <p>2. Изграден е систем за водоснабдување на с. Стрезовце и Војник: еден бунар, довод во долж од 0,5 км, секундарна мрежа во долж. од 10,0 км и резервоар од 50 м³</p> <p>3. Изграден е систем за водоснабдување на с. Жегњане, Степанце и Карловце: еден бунар, довод во долж од 0,2 км, и резервоар од 50 м³ со пумпна станица</p> <p>4. Во изградба е водовод за с. Облавце</p>					
75	Струга						
76	Струмица	1. Во тек на изградба е водовод за с. Габрово, со зафаќање на вода од извор, изградба на довод во долж. од 0,28 км и секундарна					

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		<p>мрежа во долж. од 5,036 км.</p> <p>2. Во тек на изградба е водовод за с. Баница, со зафаќање на вода од акум. Турија, изградба на довод, пумпна станица и секундарна мрежа., започнато во 2005 год.</p> <p>3. Извршено е проширување водоснабдителниот систем за с. Банско со зафаќање на вода од извори, изградба на довод во долж. од 0,887 км и резервоар од 300 м³.</p>					
77	Студеничани	<p>1. Проширена е водоводна та мрежа и изграден е резервоар од 460 м³ за с. Студеничани како II фаза</p>					
78	Теарце	<p>1. Изградена е секундарна водоводна мрежа во долж. од 4,7 км за с. Доброште од вкупно 8,3 км.</p> <p>2. Изграден е систем за водоснабдување, опочнат 2005 год., за с. Теарце, Пршовце и Глоѓи со зафаќање на вода од р. Бистрица, долж. од доводот од 2,53 км, резервоар за с. Теарце од 513 м³ и филтерница за с. Теарце со капацитет од 52,16 л/сек.</p>					

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
79	Тетово	1. Изграден е водовод во долж. од 1,27 км за с. Селце со зафаќање на вода од извор м.в. "Рокопеч", започнато во 2005 год.					
80	Чашка	1. Изграден е бунар и довод за вода во долж. од 1,75 км за с. Стари Град. 2. Изграден е бунар, пумпна станица, довод за вода во долж. од 2,75 км, резервоар од 100 м ³ , и секундарна мрежа во долж. од 4,09 км за с. Оморани. 3. Проширен е водоснабдителниот систем во с. Согле со изградба на бунар и довод во долж. од 1,5 км. 4. Проширен е водоснабдителниот систем во с. Мокрени со зафаќање на вода од извор, изградба на довод во долж. од 3,2 км, секундарна мрежа со должина од 0,92 км, резервоар од 50 м ³ , започнати во 2005 год. 5. Проширен е водоснабдителниот систем во с. Герис со зафаќање на вода од извор, изградба на довод во долж. од 0,6 км и	1. Изградена е секундарна фек. мрежа во с. Тетово во долж. од 0,378 км				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		пумпна станица.					
81	Чешиново Облешево		1. Извршено е проширување на канализационата мрежа во с. Облешево во долж. од 1,1 км. 2. Извршено е проширување на канализационата мрежа во с. Чешиново во долж. од 0,2 км.				
82	Чучер Сандево	1. Изграден е систем за водоснабдување, на местото Четири Воденички и Св. Архангел, кој се состои од довод во долж. од 12 км и секундарна мрежа во долж. од 12 км.					
83	Штип	1. Изграден е дел од системот за водооснабдување за с.Ласкавица и Балгалија во долж. од 1,7 км., започнат во 2005 год	2. Во изградба е фек. канализација за Стар Караорман				
84	Шуто Оризари		1. Изграден е фекалниот колектор во долж. од 3,2 км, активност започната во 2005 г 2. Изграден е атм. колектор во должина од 1,7 км за зафаќање на атм. води од површина од 415 ха, активност започната во 2005 г 3. Изграден е на атм. собирен канал од 1,5 км кој ќе се приклучи во Серава.				

Долгорочното планирање и реализацијата на активностите во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура и понатаму треба да се одвива во правец на:

- Оформување на заштитни зони околу сегашните и планираните изворници за водоснабдување (извори, подземни води и сливни подрачја на површинските води), со цел да се зачува квалитетот на водите;
- Зачувување на просторот предвиден за изградба на доводите за вода за водоснабдување и наводнување, со посебен акцент на регионалните и магистралните системи;
- Заштита на просторот предвиден за изградба на акумулации преку забрана на изградба на објекти и превземање на било какви активности со кои ќе дојде до деградирање на просторот;
- Заштита на сливните подрачја на постојните и предвидените акумулации со превземање на соодветни антиерозивни мерки и регулациони мерки;
- Изградба на уреди за пречистување на отпадните води од населените места и од индустријата;
- Забрана на изградба на индустриски и други објекти кои продуцираат отпадни води во сливовите на површинските водотеци кои се предвидуваат за водоснабдување;
- Заштитата на земјоделското земјиште и ограничување на трансформација на земјиштето од I - IV класа во неземјоделско земјиште.

4.9. Заштита на животната средина

Концептот на заштита на животната средина утврден со Просторниот план на Република Македонија предвидува мерки за санација, ревитализација и превенција кои се одвиваат преку посебни програми и планови за заштита на медиумите на животната средина: водите, воздухот, почвата, биодиверзитетот, заштита од бучава, управување со цврстиот отпад, шумите, техничко-технолошки акциденти и др.

Македонскиот информативен центар за живојна средина согласно Законот за животната средина, се грижи за обезбедување и воспоставување на базата на податоци за состојбата и квалитетот на животната средина, преку собирање, обработка, систематизирање, чување, искористување, дистрибуција и презентирање на податоци добиени од државната мрежа на мониторинг.

Од информативниот систем се обезбедува: база на релевантни податоци, сеопфатни, точни, јавно достапни информации за состојбата на природата, состојбата, квалитетот и за трендовите во сите медиуми и области на животната средина, како и предвидувања со техниките на моделирање.

Воздух

Од почетокот на 1950-те години емисијата на загадувачки супстанции во воздухот од загадувачи интензивно се зголеми како резултат на брзиот

индустриски раст и зголемување на патниот сообраќај. Природните извори на аерозагадување какви што се вулканските ерупции, шумските пожари и ерозијата се помалку од 2% од вкупните емисии предизвикани од човечките активности.

Во денешно време воздухот кој го дишеме е сè почесто загаден. Ова влијае врз здравјето на луѓето и врз деградацијата на животната средина.

Мониторингот на квалитетот на воздухот претставува суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина и средство кое се употребува за да се подобри квалитетот на воздухот и животната средина.

Резултатите од мониторингот треба да бидат основа за идните одлуки во однос на подготвување на планови и превземање на конкретни акции, како и да се искористат за информирање на јавноста.

Во септември 2004 година е усвоен новиот **Закон за квалитет на амбиентниот воздух**.

Бидејќи сеуште нема донесено подзаконски акти за гранични вредности према ЕУ директивите, за споредување на податоците се користи член 4 од стариот Закон за заштита на воздухот од загадување "Сл.весник на РМ", бр. 20/74, така да сите податоците кои се добиваат се споредуваат со МДК (Минимално дозволени концентрации), а за оние концентрации на загадувачки супстанции за кои според Законот нема МДК, се користат Директивите на ЕУ.

Загадувачки супстанции	Максимално дозволени концентрации	
	Поединечна	Среднодневна
Сулфур диоксид - SO ₂	500 µg/m ³	150 µg/m ³
Чад	150 µg/m ³	50 µg/m ³
Азотен двооксид - NO ₂	85 µg/m ³	85 µg/m ³
Суспендирани честички во воздухот - SPM (ЕУ директива 80/779/ЕЕС)		120 µg/m ³
Озон - O ₃ (ЕУ директива 92/72/ЕЕС)		110 µg/m ³
Јаглен моноксид - CO	3 mg/m ³	1 mg/m ³
Инертен прав		300 mg/m ³
Олово		0.0007 mg/m ³

Покрај Новиот закон за квалитет на амбиентниот воздух, подготвена е и усвоена на седница на Влада Уредбата за гранични вредности за загадувачи во воздухот и прагови на алармирање, која е прв подзаконски акт за воздухот хармонизиран со ЕУ директивите и новиот Закон за квалитет на амбиентниот воздух. Во Р. Македонија мониторингот на квалитет на воздухот се врши со автоматски фиксни мониторинг станици и рачно со земање проби од одредени мерни места.

Мерењето на квалитет на воздухот го вршат следниве институции:

- Завод за здравствена заштита (Скопје, Велес)
- Управа за хидролошки работи (Скопје, Берово, Битола, Тетово, Гевгелија, Куманово, Охрид, Прилеп, Штип, Велес, с. Лазарополе)
- Министерство за животна средина и просторно планирање (Скопје, Битола, Велес, Кичево, Кочани, Куманово, Тетово, с.Лазарополе и Кавадарци).

Автоматските мониторинг станици за квалитет на воздухот мерат еколошки и метеоролошки параметри. Од еколошки параметри се:

- CO - јаглен моноксид, изразен во mg/m^3
- SO₂ - сулфурен диоксид, изразен во $\mu\text{g}/\text{m}^3$
- NO - азотни оксиди, изразен во $\mu\text{g}/\text{m}^3$
- O₃ - озон, изразен во $\mu\text{g}/\text{m}^3$
- ПМ 10 - суспендирани честички во воздухот со големина помала од 10 микрони, изразен во $\mu\text{g}/\text{m}^3$

Вода

Република Македонија спаѓа во групата земји кои немаат доволно количество водни ресурси, а нивниот недостаток особено се чувствува во одредени периоди од годината. Проблемот кој е споменат како глобален претставува главна карактеристика на водните ресурси и во Република Македонија: нерамномерната распределба во време, простор и квалитет. Така, најголемите водни ресурси се распоредени во западните делови на земјата, додека источниот дел се соочува со постојан недостаток на вода, како количество воопшто и количество на соодветен квалитет на постојните ресурси за да се користат за снабдување со вода за пиење и наводнување. Недостатокот на вода во определени периоди од годината, особено во летните месеци, е присутен на целата територија на земјата.

Состојбата на квалитетот на водите во Република Македонија укажува на веќе нарушена природна рамнотежа во водотеците, како последица од загадувањето на реките со органски материи, тешки метали и одредени посебни загадувачи (пестициди, токсични и органски соединенија). Загадувањето е особено големо низводно од градовите, како резултат на испуштањето на непречистени комунални и индустриски отпадни води. Нивото на загаденост на делниците на водотеците кои минуваат низ помалку населени подрачја е нешто пониско.

Сето тоа наметнува потреба од редовно следење на квалитетот и квантитетот на водотеците во Република Македонија.

Согласно постојната законска регулатива:

- Според чл. 40 од Законот за животната средина ("Сл. весник на РМ" бр. 53/05) Македонскиот информативен центар за животна средина се грижи за обезбедување и воспоставување на базата на податоци за состојбата и квалитетот на медиумите на животната средина;
- Условите и начинот на употреба и користење на водите, заштита на водите од исцрпување и загадување се регулира со Закон за водите ("Сл. весник на РМ" бр. 4/98);
- Со Уредбата за класификација на водите ("Сл. весник на РМ" бр. 18/99) се врши класификација на површинските води (водотеци, езера и акумулации) и според намената и степенот на чистота се распоредуваат во 5 класи;
- Со Уредбата за категоризација на водотеците, езерата, акумулациите и подземните води ("Сл. весник на РМ" бр. 18/99) природните и вештачките водотеци, делниците на водотеците, езерата, акумулациите и подземните води се делат на 5 категории;

- ISO стандарди - се користат при обработка на податоци за квалитет на отпадна вода од Алкалоид.

Почва

Почвата има бројни еколошки функции, кои што се од суштинско значење за заштитата на животната средина, но и за економијата и напредокот на општеството во целост. Влијанијата врз почвата кои ги предизвикуваат човековите активности постојано се зголемуваат и водат кон деградација и опустинување на земјиштето, што предизвикува сериозни социо-економски последици. Главни закани за здравата состојба на почвите се ерозијата, локална и дифузна контаминација, отпечатување, салинизација, испостување на почвата итн. Голем предизвик е да се спречи деградацијата на почвата. Ова мора да се постигне преку посебни мерки на политиката за заштита и управување на почвата, како и вградување на прашањата за заштита на почвата во останатите секторски политики, односно во земјоделството, шумарството, управувањето со водите, транспортот и др.

Заштитата на почвите во Република Македонија се регулира со неколку закони:

- Законот за животната средина (Сл. весник 53/05 и измените Сл. весник 81/05)
- Законот за заштита на природата (Сл. весник бр. 67/04)
- Законот за земјоделско земјиште (Сл. весник бр. 25/98)
- Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл. Весник 52/05),
- Законот за шуми (Сл. Весник на Р.М. бр. 47/97).

Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Неопходно е дефинирање на максимално дозволените концентрации во почвите со различна намена на тешки метали, потоа одредени супстанции како на пример пестициди, полициклични ароматични јаглеводороди, халогени јаглеводороди и др.

Согласно постоечката законска регулатива, како и со очекуваната нова регулатива, голема е потребата од воспоставување на перманентен мониторинг на почвите со нагласок на местата со најголема контаминација на почвата.

Отпад

Секоја материја или предмет што човекот ги отфрла, има намера да ги отфрли или од него според закон се бара да ги отфрли, претставува отпад.

Отпадот се создава при екстракција на суровини, во процесот на преработка на суровините до полупроизводи или готови производи, при употреба на готовите производи или при било која друга активност на човекот.

Отпадот потекнува од рудниците и каменоломите, индустријата (фармацевтски компании, произведувачи на текстил, прехранбени комбинати итн.), производството на енергија, градежните зафати, земјоделските активности,

медицинските установи (болници, амбуланти, лаборатории итн.), комерцијалните објекти (продавници, ресторани, хотели итн.) и од домаќинствата.

Постоечкото законодавство во областа на отпадот, е дефинирано со:

- Законот за управување со отпад („Службен весник на РМ" бр. 68/04)
- Законот за комунални дејности („Сл. Весник на РМ" бр. 45/97, 23/99, 45/02, 16/04)
- Законот за одржување на јавната чистота, собирање и транспортирање на комунален цврст и технолошки отпад („Сл. Весник на РМ" бр. 37/98)
- Законот за животната средина („Службен весник на РМ" бр. 53/05).

Главна карактеристика на Законот за управување со отпадот е целосната усогласеност со директивите на Европската Унија, земајќи ги предвид локалните прилики во Р. Македонија со што се обезбедува современ пристап во управувањето со отпадот, согласно европските барања и стандарди.

Со донесување на подзаконските акти, националното законодавство во управувањето со отпадот ќе биде комплетирано и структурирано во согласност со законодавството на ЕУ.

Мониторингот или континуираното следење на управувањето со отпадот е основен предуслов за формирање релевантна база на податоци за состојбата со отпадот.

Законот за управување со отпад предвидува воспоставување на државна мрежа за мониторинг на отпадот, чии што цели се: обезбедување податоци за управувањето со отпадот и влијанијата на отпадот врз животната средина, откривање на негативните процеси и практики, предвидување на развојот, оценка на ефикасноста на преземените мерки за заштита и информирање на надлежните органи за секоја промена на состојбата, како и на креаторите на политики и јавноста.

Во рамките на Проектот "Зајакнување на капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање" (2002-2004 год.) беше изработена Стратегија за мониторинг на отпадот како составен дел од Стратегијата на мониторинг на животната средина. Стратегијата ги дефинира задачите и одговорностите при вршење на мониторингот на отпадот и дава насоки за воспоставување на системот за континуирано собирање на податоци за состојбата со отпадот.

Бучава

Бучавата како една од негативните последици врз животната средина е проблем кој е распространет во целиот свет и се јавува како резултат на технолошкиот развој. Најчесто е предизвикана од сообраќајните средства и машини кои се користат во производните процеси.

Согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Р. Македонија и Европската Унија, Националната програма за приближување на националното законодавство кон европското законодавство и препораките од Извештајот за ревизија на состојбите во животната средина (ЕПР), Владата на Република Македонија во својата Програма за работа предложи донесување на Закон за заштита од бучавата и соодветни подзаконски акти. Ова е една од обврските со

која треба да се овозможи хармонизација на легислативата на Р. Македонија со легислативата на ЕУ. Министерството го усвои новиот Закон за животна средина кој е во целост усогласен со легислативата на ЕУ и претставува основа за донесување на подзаконска регулатива за бучава.

Овластени институции кои вршат мерење на нивои на бучава во Р. Македонија се:

- Централна лабораторија за животна средина при Министерството за животна средина и просторно планирање, која врши само инцидентни мерења најчесто на барање на правни или физички лица
- Републички завод за здравствена заштита при Министерството за здравство. Заводите за здравствена заштита во Скопје и Битола вршат проценка на штетното влијание на комуналната бучава над експонираното население.

Мерењата кои се вршени од страна на овластените институции наменети се за да може да се обезбеди непречено:

- Прибирање на податоци
- Систематизација на податоците
- Обработка на податоците
- Воспоставување на база на податоци, со можност за нивно користење
- Определување на таканаречени "црни точки".

Проблематиката во однос на штетната бучава која се емитира во животната средина во Република Македонија е регулирана со:

- Законот за спречување на штетната бучава ("Сл. Весник на СРМ" 21/84) којшто е донесен во 1984 година, не е доволно оперативен и применлив бидејќи не е во согласност со постојната регулатива на ЕУ. Во собраниска процедура е новиот текст на Законот за бучава.
- Одлука за утврдување во кои случаи и под кои услови се смета дека е нарушен мирот на граѓаните од штетна бучава ("Сл. Весник на РМ" 64/93), донесена врз основа на Законот за прекршоците на јавниот ред и мир ("Сл. Весник на СРМ" 25/72, 29/83, 34/83, 51/88, 19/90 и "Сл. Весник на РМ" 26/93) и
- Наредба за задолжително атестирање (хомологација) на моторни возила со најмалку четири тркала во поглед на бучава ("Сл. Весник на РМ" 16/97).

Евиденцирани промени во проспорнои

Врз основа на податоците добиени од информативниите листови од извештајните единици на општините односно единиците на локална самоуправа и други релевантни институции, може да се согледаат реализираните активности во доменот на заштитата на животната средина.

Податоците добиени од ЕЛС што се однесуваат на третманот на отпадните води, а кои се во домен на заштитата на животната средина, обработени се во областа на Водостопанството и водостопанската инфраструктура, во делот на одведување на отпадните води.

1. **Општина Сарај:** На територијата на Општина Сарај нема определени места за депонии, но има многу диви депонии кои треба да се одстранат;
2. **Општина Петровец:** Не е изведен ниту еден објект од овој вид (Нови депонии за цврст комунален отпад и депонии за цврсти техногени отпадоци од индустриски и енергетски капацитети);
3. **Општина Делчево:** Изградена е нова депонија за неопасен отпад на локалитет "Црквинска река", КО Делчево;
4. **Општина Василево:** Депонија за неопасен отпад во с. Радичево, м.в. "Блок", со површина од 0.3299 Ха;
5. **Општина Чашка:** Времена депонија за комунален и градежен отпад на локација глиниште Раковец; северо-западно од нас. Чашка, југо-источно од село Раковец и северо-источно од село Чашка. Површина од 0.5 Ха;
6. **Општина Маврово и Ростуша:** Исчистени се селски депонии во населените места, централна депонија е лоцирана во атарот на Гостивар;
7. **Општина Боговиње:** Депонија Блатиште, во атарот помеѓу Камењане и Г. Седларце;
8. **Општина Арачиново:** Депонирањето на цврстиот отпад се врши на определена локација источно од н.м. Арачиново.

За согледување на состојбите и квалитетот на животната средина од Македонскиот информативен центар за животна средина обезбедени се значајни информации кои се однесуваат на идентификација на индустриски контаминирани места, т.н. жешки точки во Р. Македонија.

Постоењето на индустриски и комерцијални места со одредено загадување на почвата во Македонија, како и жаловишта од работата на рудниците во минатото, ја наметнува потребата од преземање на мерки и активности за ремедијација и рекултивација т.е. враќање на почвата и воопшто на животната средина на тие места во првобитна состојба, односно во состојба која не носи ризик за биодиверзитетот и здравјето на луѓето.

Декадите на индустрализација и засилено експлоатирање на природните ресурси оставиле одреден број на загадени региони во земјава. Со процесот на приватизација мошне значајно е да се обрати внимание на еколошките жаришта оставени од индустриите, контролирани од државата. Старите еколошки контаминирани индустриски подрачја претставуваат ризик за луѓето кои живеат во или близу до контаминираните региони, било поради нивното директно негативно влијание на човековото здравје или индиректно преку полутантите во синџирот на производство на храна.

Вкупно 16 индустриски контаминирани локации-жешки точки се идентификувани и проценети во Република Македонија. Жешките точки се рангирани како што следува:

Висок ризик по животната средина:

1. ОХИС А.Д. (органиско хемиска индустрија) во Скоје
2. Бучим рудник за бакар во Радовиш
3. МХК Злетово (топилница за олово и цинк) во Велес

Среден ризик по животната средина:

4. Лојане (поранешен рудник за хром, арсен и антимон) во близина на Куманово
5. Саса (рудник за олово и цинк) во Македонска Каменица
6. Силмак погон за феро-силициум (поранешен ХЕК Југохром) во Јегуновце
7. Тораница (рудник за олово и цинк) во Крива Паланка
8. Макстил (производство/преработка на железо и челик) во Скопје
9. Рудник Злетово (рудник за олово и цинк) во Пробиштип
10. РЕК Битола (Термо Електрична Централa и рудник за лигнит) во Битола

Низок ризик по животната средина:

11. Фени индустри (топилница за железо и никел) во Кавадарци
12. МХК Злетово (фабрика за вештачки губрива) во Велес
13. РЕК Осломеј (Термо електрична централа и рудник за јаглен) во Кичево
14. Годел кожара во Скопје
15. ОКТА Рафинерија АД (рафинерија за нафта) во близина на Скопје
16. Тане Цалески (површинска обработка на метали) во Кичево

Состојбите и квалитетот на заштитата на животната средина за 2006 година во одредени медиуми на животната средина ќе бидат детално достапни со Извештајот што го подготвува Македонскиот информативен центар за заштита на животната средина. Во моментот на подготовка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2006 година, овие информации беа недостапни заради временската дискрепанца во подготовката на наведените извештаи.

Заклучни согледувања

Во областа на заштитата на животната средина се превземаат перманентно мерки и активности за заштита и унапредување на квалитетот и состојбата на медиумите на животната средина.

Се делува на подигање на јавната свет кај граѓаните за заштитата на животната средина преку семинари во образовниот сектор, јавни манифестации (ликовни изложби, фестивали и сл.), со активности за пошумување или чистење на средина во која живееме.

Со воспоставување на мониторинг или следење на состојбите со животната средина кај: водата, воздухот, почвата, бучавата и отпадот. Во Македонија постојат автоматски мониторинг станици за мерење на квалитетот на воздухот во Скопје, Берово, Битола, Тетово, Гевгелија, Куманово, Кичево, Кочани, Охрид, Прилеп, Штип, Велес, с.Лазарополе. Мобилна автоматска мониторинг станица за мерење на квалитетот на воздухот е поставена во Кавадарци и една станица за следење на загадувањето од сообраќајот. Станицата за следење на загадувањето од сообраќајот поставена во Скопје и мобилната станица поставена во Кавадарци се пуштени во работа во април 2005 год. и сеуште се во експериментална фаза на работа.

Се превземаат активности за уредување на старите депонии како и намалување на бројот на дивите депонии.

Изработка на голем број проекти кои се поврзани со заштитата на животната средина како и усогласување на законската регулатива со регулативата на Европската унија во оваа област.

И покрај горенаведените активности сепак присутно е сознанието за сеуште недоволната подготвеност, кадровска, техничка и стручна на единиците за локална самоуправа за целосно и адекватно превземање и извршување на надлежностите обезбедени со процесот на децентрализација во областа на заштитата на животната средина.

4.10. Заштита на природното наследство

Во Република Македонија заштитата на природата (заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство) како и заштитата на животната средина се заснова непосредно на Уставот на Република Македонија, на Законот за заштита на природата ("Службен весник на РМ бр.67/2004 и 14/2006), Законот за животна средина ("Службен весник на РМ бр.53/2005) и на законите и другите прописи во рамките на другите правни области.

Со Законот за заштита на природата се уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство, во заштитени и надвор од заштитени подрачја.

Заштитата на природата се остварува со утврдување на компонентите на биолошката и пределската разновидност и нивната загрозеност, создавање на услови и превземање на мерки за заштита на природното наследство со цел зачувување и рационално управување со одредените компоненти, како и одржливо и рационално користење на природното наследство. Заштитата се остварува и со планирање и уредување на просторот и вградување на условите и мерките за заштита на природата во одделни стопански дејности, како и следење и подготвување на извештаи за состојбата на природата, известување на јавноста за состојбата на природата, како и овозможување на учество на јавноста во донесувањето на одлуките за заштита на природата.

Но ваквите основи за заштита на природното наследство досега не се доволно почитувани. Поради тоа потребна е итна ревалоризација и воведување на заштитни режими за сите објекти заштитени или предложени за заштита.

Во современото планирање присутна е тенденција за заштитни мерки и активно уредување на природното наследство, како и одржливо користење на биолошката разновидност, што е препорака во Агенда 21.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварување на заштитата, начелата за заштита, категории на заштитени подрачја, режими на заштита, како и спроведување на мерки за заштита, надлежности и управување со заштитени подрачја, финансирање и казни.

Законот за заштита на природата ги содржи следниве основни дефиниции:

- **природа** е целокупната биосфера, вклучувајќи ги: компонентите на биолошката разновидност, живеалишта, геолошките формации, минералите и фосилите, како и другите физичко-географски појави на Земјата;

- **биолошка разновидност** е севкупност на живите организми како составен дел на екосистемите, а го вклучува разнообразието внатре во видовите, меѓу видовите, како и разнообразието на екосистемите;
- **пределска разновидност** е просторна структура на природните и антропогените пределни составни делови (биолошки, геолошки, геоморфолошки и културни карактеристики);
- **предел** е топографски дефинирана територија што се состои од карактеристичен мозаик од меѓусебно зависни типови екосистеми кои би можеле да бидат или би биле предмет на специфични човекови активности. Развојот на пределот е под влијание на природни или на антропогени фактори или комбинација од двата;
- **природно наследство** се делови од природата и локалитети кои се состојат од геолошки, физичко-географски или биолошки формации или група на такви формации, кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска или научна гледна точка. Природното наследство може да биде: заштитено подрачје, строго заштитен или заштитен див вид, карактеристични минерали и фосили или спелеолошки објекти;
- **статус на природно наследство** е посебен статус на заштита кој подразбира преземање на посебни мерки и активности за заштита на карактеристиките поради кои се стекнува статусот и се доделува согласно со одредбите на законот;
- **заштита на природата** претставува секоја постапка во системот на мерки што се извршува заради зачувување на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство.

Според степенот на досегашната истраженост и стручно-научните сознанија, во Републиката се регистрирани 265 локалитети кои според своите карактеристики и природни вредности се ставени или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита. До 1999 год. под заштита се ставени 69 објекти (подрачја) со површина од 184.187ха или 7,14% од територијата на Република Македонија.

Табела:Преглед на заштитни групи (број и површина) до 1999 година

Заштитна група	Број на подрачја заштитени до 1999год	Површина во ха	Процент во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300ха)
НП	3	108.388	4,2
СПР	2	12.730	0,49
ПППК	3	2.338	0,09
ОРЖВ	14	2.647	0,10
СП	47	58.084	2,26
ВКУПНО	69	184.187	7,14

Преку различни степени на заштита до 2020 год. ќе бидат заштитени следните категории на објекти: 5 национални паркови со вкупна површина од 188.196 ха, 8 спороги природни резерваии со површина од 13.682 ха, 38 научно-испиражувачки природни резерваии 11.836 ха, 6 предели со посебни природни карактеристики 13.966 ха, еден карактеристичен пејзаж 200 ха, 26 посебни природни резерваии 5.155 ха, 14 одделни растителни и животински видови 2645

ха и 167 споменици на природата со вкупна површина од 62.886 ха. (Сите овие категоризации се по стариот закон за Заштита на природните реткости)

Табела:Преглед на заштитни групи (број и површина) до 2020 година

Заштитна група	Број на подрачја предложени за заштита до 2020год	Површина во ха	Процент во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300ха)	Број на подрачја (заштитени и предложени) до 2020год	Површина во ха	Процент во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300ха)
НП	2	79.808	3,104	5	188.196	7,32
СПР	6	952	0,037	8	13.682	0,53
НИПР	38	11.836	0,460	38	11.836	0,46
ПППК	3	11.628	0,452	6	13.966	0,54
КП	1	200	0,007	1	200	0,008
ППР	26	5.155	0,200	26	5.155	0,20
ОРЖВ	/	/	/	14	2.645	0,10
СП	118	3.147	0,122	167	62.886	2,45
Вкупно	194	112.726	4,382	265	298.566	11,608

Вкупната површина која ја сочинуваат споменатите подрачја и објекти изнесува 298.566 ха или 11,608% од територијата на Републиката (25.713км² односно 2.571.300ха).

Од утврдените простори и објекти за заштита, посебна предност се дава на националните паркови, особено на предложените за прогласување, Шар Планина и Јакупица, со оглед на специфичноста на природните вредности и значењето што тие го имаат за регионите во кои се наоѓаат. Вкупната површина под национални паркови во 2020 год. ќе изнесува 188.196 ха, односно зголемување од сегашните 108.388 ха за 79.808 ха нови површини.

Природније резерваии (Строги природни резервати, Научно-истражувачки природни резервати, Предела со посебни природни карактеристики, Карактеристични пејзажи и Посебни природни резервати и Одделни растителни и животински видови) се наредната категорија на заштитени подрачја. За заштита се предложени вкупно 93 локалитети од кои денес се заштитени 30 објекти, од кои пак само два се прогласени како строги природни резервати (Езерани на површина од 2080 ха и Тиквешко Езеро на површина од 10.000 ха).

Споменициите на природата претставуваат најбројна група со вкупно 167 објекти кои се ставени или ќе бидат ставени под заштита до 2020 год. Меѓу нив се разликуваат неколку подгрупи на споменици и тоа: геолошко-палеонтолошки или минералноско-петрографски, геоморфолошки, хидролошки, ботанички, дендролошки и зоолошки. До крај на 2005 заштитени се 47 објекти како споменици на природата. Тие се распространети низ целата територија на Републиката.

Посебно внимание при заштитата на природното наследство треба да се обрне на начинот, видот и обемот на изградбата што се предвидува во заштитените простори за да се одбегне или да се надминат судирите и колизиите со инкомпатибилните функции. За таа цел е неопходно почитување на следните принципи:

- оптимална заштита на просторите со исклучителна вредност;

- оптимална заштита на производните природни потенцијали и унапредување на природните блага;
- зачувување на доминантните карактеристики на постојната состојба;
- рационална изградба на инфраструктурата;
- концентрација и ограничување на изградбата;
- оптимална изградба на рекреативната инфраструктура;
- правилен избор на соодветна локација.

Посебна задача во наредниот период претставува продолжувањето на инвентаризацијата и проучувањето на заштитените и загрозените видови флора и фауна во рамките на трајниот програм на заштита на генофондот и работата на Црвената книга на Македонија. Планираниот развој на информативниот систем на Републиката е да го вклучи и развојот на информациониот систем за заштита на природата, како дел на овој систем.

Со Просторниот план на Република Македонија дадени се плански поставки за заштита на природното наследство и тоа:

- Утврдување на границите и означување на сите објекти прогласени и предложени за прогласување како природно наследство.
- Забрана за вршење на какви било стопански активности кои не се во согласност со целите и мерките за заштита утврдени со правениот акт за прогласување природното добро или просторениот план за подрачје со специјална намена.
- Во подрачјата и зоните со строга заштита дозволени се само научно-истражувачки активности.
- Во просторите со карактер на природно наследство дозволено е користење на растителни и животински видови само во санитарно-здравствени цели.
- На подрачјата кои се предложени за заштита како природно наследство, изградбата и уредувањето до прогласувањето на истите мора да се врши согласно претходно направената валоризација на природните вредности и влијанијата врз животната средина.
- Магистралната и останатата инфраструктура (надземна и подземна) да се води надвор од објектите со природни вредности, а при помали зафати потребно е нејзино естетско вклопување во природниот пејзаж.
- Воспоставување на мониторинг, перманентна контрола и надзор на објектите со природни вредности и преземање на стручни и управни постапки за санирање на негативните појави.
- Воспоставување на стручна соработка со соодветни институции во окружувањето за заштита на пограничните простори со природни вредности (паркови и резервати).

Евиденцирани промени во просторнои

Со Законот за заштита на природата (Службен весник на Република Македонија бр.67/04) во чл.66 наведена е нова категоризација на заштитени подрачја:

1. Строг природен резерват е подрачје кое поради своите значајни или карактеристични екосистеми, геолошки или физичко-географски карактеристики или видови, како и изворно сочувана дивина, стекнува статус на природно наследство, првенствено заради спроведување на научни истражувања или мониторинг на заштитата. Пространоста на подрачјето на кое се протега строгиот природен резерват обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои го стекнало статусот на природно наследство. Зачувувањето на биолошката разновидност во рамките на строгиот природен резерват се постигнува преку заштита без какво било свесно влијание врз природните процеси во живеалиштето или популациите на видовите.
2. Националниот парк е пространо претежно неизмерно подрачје на копно или вода со особени повеќекратни природни вредности, кое опфаќа еден или повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, а првенствено е наменет за зачувување на изворното природно, културно и духовно богатство. Националниот парк има научно-истражувачка културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна намена.
3. Споменик на природата е дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загроени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција.
Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност. Во спомениците на природата и во нивната непосредна близина не се дозволени активности кои ги загрозуваат нивните обележја и вредностите, заради кои се прогласени за споменици на природата.
4. Парк на природата е подрачје кое поседува еден или повеќе изворни, ретки и карактеристични компоненти на природата (растителни, габни и животински видови и заедници, рељефни форми, хидролошки вредности и друго). Паркот на природата може да биде ботанички, зоолошки, геолошки, геоморфолошки и хидролошки.
5. Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел со особени карактеристики и естетско, еколошко, културно-историско или етнографско значејње, карактеристично само за тоа подрачје, кое притоа поседува значително висока биолошка разновидност. Заштитата на интегритетот на традиционалниот начин на користење на земјиштето и организацијата на населените места, обичаите и верувањата е особено значајно за заштитата, одржувањето и еволуцијата на заштитениот предел.

6. Повеќенаменското подрачје е подрачје кое вообичаено се распространува на релативно голема територија на копно и/или вода, кое е богато со води, шуми или ливади и може да биде користено за лов, риболов или туризам или за размножување на диви животни. Повеќенаменското подрачје е и подрачје кое е од исклучително значејње за потребите на одбраната. Повеќенаменското подрачје може да биде антропогено изменето, како и да опфаќа населби. Повеќенаменското подрачје не мора да опфаќа еколошки значајни подрачја или други вредности од национален интерес.

Во рамките на пратење на имплементација и реализација на Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист пополнет од релевантните извештајни единици во областа на природното наследство за 2006 год. добиени се следните податоци:

- Во 2006 година согласно Законот за заштита на природата спроведена е постапка за прогласување на локалитетот "Смоларскиот Водопад" и локалитетот "Маркови Кули" за заштитени подрачја, во категоријата споменик на природата, што значи бројот на Споменици на природата од 47 се зголемил на 49.
- Во 2006 година отпочната е процедура за прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје во категоријата Национален парк, потоа за прогласување на пештерата Слатински Извор и локалитетот Куклица кај Кратово за заштитени подрачја. Во тек е постапка пред Владата на Република Македонија за прогласување на горенаведените објекти на природата, за заштитени подрачја.
- Во поглед на националната легислатива, покрај Законот за заштита на природата, започнати се активности на изготвување на подзаконски акти за заштита на природата. Во таа смисла изготвен е Правилник за содржината на плановите за управување со заштитени подрачја и содржината на годишните програми за заштита на природата, како и неколку драфт верзии на подзаконски акти за заштита на биолошката разновидност.

Заклучни согледувања

Министерството за животна средина и просторно планирање согласно член 187 од Законот за заштита на природата ("Службен весник на РМ бр.67/2004 и 14/2006) во 2006 год. ја отпочна постапката за ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на Законот и почна со изготвување на нови акти за прогласување.

Спроведена е постапка за прогласување на локалитетот "Смоларскиот Водопад" и локалитетот "Маркови Кули" за заштитени подрачја. Истотака отпочната е процедура за прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје во категоријата Национален парк, потоа за прогласување на пештерата Слатински Извор и локалитетот Куклица кај Кратово за заштитени подрачја. Во тек е постапка пред Владата на Република Македонија за прогласување на горенаведените објекти на природата, за заштитени подрачја.

Пештерата Слатински Извор за прв пат е регистрирана за заштитено подрачје, што значи бројот на заштитени подрачја се зголемил од 265 на 266.

Изготвен е Правилник за содржината на плановите за управување со заштитени подрачја и содржината на годишните програми за заштита на природата, како и неколку драфт верзии на подзаконски акти за заштита на биолошката разновидност.

4.11. Заштита на културното наследство

Заради создавање на трајни економски и други општествени услови за опстојување, оживување и функционално користење на недвижното културно наследство, неговата заштита е една од основните цели на просторното и урбанистичкото планирање.

Со планирањето на заштитата на недвижното културно наследство во просторните и урбанистичките планови се утврдува долгорочната политика на просторниот развој на државата и локалната самоуправа во оваа област.

Просторниот План на Република Македонија го третира просторниот аспект на недвижното културно наследство во корелација со долгорочната стратегија за економски, општествен и просторен развој, односно стратегијата за зачувување и заштита на тоа наследство во услови на пазарно стопанство и во таа смисла утврдува конкретни задачи и цели:

- задолжителен третман на недвижното културно наследство во процесот на изработка на планови од пониско ниво: просторни и урбанистички планови заради обезбедување на плански услови за нивната заштита, остварување на нивната културна функција, просторна интеграција и активно користење на спомениците на културата за соодветна намена, во туристичкото стопанство, во малото стопанство и услугите и во вкупниот развој на државата;
- планирање на реконструкција, ревитализација и конзервација на најзначајните споменички целини и објекти и организација и уредување на контактниот, околниот споменичен простор заради зачувување на нивната културно-историска димензија и соодветна презентација;
- измена и дополнување на просторните и урбанистичките планови заради усогласување од аспект на заштита на недвижното културно наследство.

Согласно Закон за просторно и урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ бр. 51/05), во просторните и урбанистички планови, врз основа на документацијата за недвижното културно наследство, задолжително се утврдуваат: плански мерки за заштита на спомениците на културата, како и насоки за определување на режимот на нивната заштита.

Режимот на заштита на недвижното културно наследство, произлегува од одредбите на Законот за заштита на културното наследство, (Сл.весник на РМ бр. 20/04), според кои надлежниот државен орган или организација со решение за утврдување на својство споменик на културата, пропишува режим и мерки за заштита.

Мерки за заштита

Културното наследство се заштитува според неговите вредности, значење и степен на загроеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето, кој ги создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија припаѓа или дали е регистрирано.

Заштита на културното наследство подразбира истражување, идентификација, валоризација, ревалоризација, категоризација, прогласување, регистрација и означување на културното наследство, негово чување, почитување, негување и одржување, конзервација, реставрација, реконструкција, дислокација и ревитализација, како и превенција, надзор, реституција, презентација, популаризација и секој друг облик на непосредно или посредно зачувување на културното наследство што се остварува во јавен интерес.

Валоризација е стручна и научна постапка со која врз основа на заеднички прифатени критериуми, се врши утврдување на вредноста на културното наследство.

Валоризацијата содржи согледување за неопходноста од воспоставување заштита врз незаштитените недвижни добра и за нивниот заштитен статус, односно дали треба да добијат статус на: културно наследство, добро под привремена заштита, резервирана археолошка зона.

Категоризација е стручно, научно и општествено степенување на вредностите и значењето на културното наследство во јавен интерес, во функција на пропишување на соодветен режим на заштита, утврдување на приоритетите во заштитата, разграничување на надлежностите и примена на ратификувани меѓународни договори.

Категоризацијата содржи осврт на категоризираните добра и согледување на неопходноста од категоризирање на добрата според нивното значење и степенот на загроеност.

Ревалоризација е стручно и научно преценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштитата, вклучувајќи и нејзино иземање или престанување.

Ревалоризацијата содржи согледувања за неопходноста од редефинирање на вредностите, значењето, границите или режимот на заштита на споменичкото наследство, било од аспект на проширување односно зајакнување на заштитата, било од аспект на намалување односно стеснување или престанок на заштитата.

Вградување на соодветен режим на заштита на недвижното културно наследство во просторен и урбанистички план се врши според **заштитно-конзерваторски основи** за културното наследство (Согласно чл. 71 од Закон за заштита на културно наследство).

Заштитно-конзерваторските основи за културното наследство се изработуваат во согласност со одредбите од Правилникот за содржината и методологијата за изработка на Заштитно-конзерваторските основи за културното наследство (Сл. Весник на Република Македонија бр. 111/05). Заштитно-конзерваторските основи ги одобрува и заверува Управата за заштита на културно наследство.

Состојби и промени во просторноста

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија (Сл. Весник бр. 39/04), во континуираното следење на промените во просторот, од аспект на недвижното културно наследство во текот на 2006 год. промените се однесуваат на воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство: валоризација, категоризација, ревалоризација (согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство, започнат е процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката.)

Оваа констатација се базира на податоците добиени од страна на извештајни единици (Информативни листови), за изработка на Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2006 год. Извор на релевантна информација претставува и Годишниот Извештај за 2006 год. на УЗКН (Управа за заштита на културно наследство).

Целта на започнатиот процес на класификација на културното наследство е да се унифицира разновидноста, што ќе овозможи создавање на кохерентен систем за дефинирање на културното наследство. Тоа е важен предуслов за ревалоризација, со која културното наследство според степенот на неговото значење, ќе биде поделено на две основни категории: од **особено значење и значајно културно наследство**.

Културно наследство според степенот на неговата загрозеност, може да биде: незагрозено и загрозено културно наследство.

Посебни категории на заштитени добра се: **добра под привремена заштита, резервирана археолошка зона, културно наследство во опасност**.

Со новата организација на национална и локална служба за заштита на културното наследство, а особено со формирање на Управата за заштита на културното наследство, се воведоа правила на игра со кои се консолидира остварувањето на заштитата на националното културно наследство. Во таа смисла, во текот на 2006 година, согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, реализирани се:

Ревалоризација

- **изработени елаборати за ревалоризација /процедурата е во тек/**

Бр.	Недвижни културни добра	Локација
1.	Јени џамија	Битола
2.	Куќа на ул.Маршал Тито бр.26	Битола
3.	Куќа на ул.Маршал Тито бр.102	Битола
4.	Саат кула	Стар Дојран
5.	Црква Св.Илија	Стар Дојран
6.	Археолошки локалитет "Цареви Кули"	Струмица
7.	Археолошки лок. "Вардарски рид"	Гевгелија
8.	Споменичка целина - дел од ул."Маршал Тито"	Струмица
9.	Турска Пошта	Струмица

10.	Турски амам	Струмица
11.	Комплекс Водички цркви	Струмица
12.	Комплекс бањи Банско	Струмица
13.	Археолошки локалитет "Исар"	с. Марвинци
14.	Саат кула	Кочани
15.	Средновековна кула	Кочани
16.	Турбе	Радовиш
17.	Црква Св.Горѓи	Г. Козјак, Штип
18.	Манастир Конче, Црква Св.Стефан	Радовиш
19.	Археолошки локалитет "Барутница"	с.Анзабегово, Свети Николе
20.	Археолошки локалитет "Баргала"	Штип
21.	Кружна црква - Ротонда	Клетовник, с. Крупиште
22.	Доцноантичка и средновековна населба "Црквиште"	с.Мородвис
23.	Хусамедин џамија	Штип
24.	Безистен	Штип
25.	Црква Успение на Св.Богородица	Ново Село, Штип
26.	Споменичка целина	Ново Село, Штип
27.	Археолошки локалитет "Исар"	Штип
28.	Магаза	Штип
29.	Безистен	Скопје
30.	Споменичка целина Стара Скопска чаршија	(во постапка е донесување на Закон за прогласување на Старата скопска чаршија за културно наследство од особено значење)
31.	Куршумли Ан	Скопје
32.	Сули Ан	Скопје
33.	Капан Ан	Скопје
34.	Даут Пашин амам	Скопје
35.	Стара нова бања	Скопје
36.	Археолошки локалитет "Скупи"	Скопје
37.	Црква Св.Спас	Скопје
38.	Црква Св.Димитрија	Скопје
39.	Црква Св.Петка	с.Побожје, Скопје
40.	Манастир Св.Пантелејмон	с. Нерези
41.	Манастир Благовештение, Горни Забел	с.Бањани
42.	Ристиќева палата	Скопје
43.	Кули-Саат кула, Симиќева и Златкова	Кратово
44.	Емин Бегова кула	Кратово
45.	Крстева кула	Кратово

46.	Винарска визба	Демир Капија
47.	Споменичка целина Стар дел на градот	Охрид

- **престанок на заштита**

1. Станбена зграда на ул. "Борис Кидрич" бр.2, Битола, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-1123/2 од 29.06.2006 год.);

Категоризација /според степенот на загрозеност/

- **културно наследство во опасност**

1. Куќа на Даут Болети, ул. "Мајор Чеде Филиповски" бр.68, Гостивар. Донесено е Решение за прогласување на културно наследство во опасност, со кое се определуваат следните мерки на заштита:
 - изработка на конзерваторски проект за превентивна заштита со вклучени геомеханички истражувања, во рок од четири месеци.

Валоризација

- **изработени елаборати за валоризација** /процедурата е во тек/

бр.	недвижни културни добра	локација
1.	Станбен објект на ул. "Ленинова" бр.21	Битола
2.	Станбен објект на фамилијата Чому, ул. "Димо Хаџи Попов" бр.10	Битола
3.	Станбен објект на ул. "Самоилова" бр.34	Охрид
4.	Црква Св. Никола	с. Чагор, Битола
5.	Археолошки локалитет "Црвено поле"	Струмица

- **Незаштитени недвижни културни добра**

Иден статус на заштита: *привремена заштита*

- **Археолошко наоѓалиште** "Мерата", термален објект од периодот на доцната антика, КП 1034, с.Баница, Струмица. Донесено е Решение за привремена заштита, со кое се определуваат следните мерки за заштита:
 - да се изврши непосредна заштита на доброто;
 - да се извршат истражувачки работи на доброто со цел истото да се стекне со статус на заштитено добро.
- **Административен објект** на Министерството за образование, ПЕ Струга, ул. "Партизанска" бр. 4, Струга, процедурата е во тек.
- **Основно училиште** "Браќа Миладиновци", ул. "Партизанска" бр. 4, Струга, процедурата е во тек.
- **Административен објект** на Министерството за одбрана, ПЕ Струга, ул. "Партизанска" бб, Струга, процедурата е во тек.
- **општина Неготино:**
 - лок. Градештје- предлог да влезе во резим на привремена заштита;

- **општина Прилеп:**

Во текот на 2006 год. НУ "Завод за заштита на споменици на културата" и "Музеј Прилеп" изврши рекогносцирање на поширок простор кој влегува во КО Бонче, Крушевица, Подмол и Лопатиц, со цел да се подготви Елаборат за ставање под привремена заштита на културното добро **Комплекс археолошки локалитети "Висока - Старио Бонче"**.

Предлогот се базира врз тоа што во определената просторна целина се евидентирани поголем број на археолошки локалитети, меѓу кои се и двата со поголема научно историска важност "Висока" и "Старио Бонче".

Студии и елаборати изработени за потребите на промените во просторот:

- **Заштитно-конзерваторски основи:**

1. ДУП за "Маџир Маало" општина Центар, Скопје;
2. ДУП за "Дел од населба Злокуќани", општина Карпош, Скопје;
3. ГУП за град Охрид;
4. ГУП за град Струга;
5. ГУП за град Струмица;

Финални согледувања

При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2006 год., се констатира дека промените во најголем дел се однесуваат на **ревалоризација** на недвижното културно наследство, изработка на **елаборати за валоризација** на недвижни културни добра чија процедурата е во тек и изработка на **заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во **просторните и урбанистичките планови**. Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство.

4.12. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од оценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Од тука политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загроеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загроеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

4.12.1. Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти: Законот за одбрана (Сл.весник на РМ, бр.42/2001), Законот за заштита и спасување (Сл.весник на РМ, бр. 36/2004 и 49/04), Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ, бр.51/2005), Уредба за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл.весник на РМ, бр.80/2005), Уредба за спроведување на спасувањето на населението од урнатини (Сл.весник на РМ, бр.98/2005), Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Одлука за утврдување на загроени зони (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето (Сл. Весник на РМ бр. 76/06), Правилник за стандарди и нормативи за уредување на просторот (Сл. весник на РМ, бр.2/2002), Правилникот за поблиска содржина и начинот на графичка обработка на плановите и за начинот и постапката за донесување на просторните и урбанистичките планови (Сл. весник на РМ, бр. 2/2002).

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба

за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Обврска за изградба на јавни засолништа има Републиката и единицата на локалната самоуправа. Обврската за изградба на засолништа се однесува на загрозените зони. Загрозените зони ги утврдува Владата и истите се составен дел на просторните и урбанистичките планови, а се утврдени со Одлуката за утврдување на загрозени зони (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Засолништата се градат како двоенаменски објекти, со тоа што не смее да се загрози нивната примарна заштитна функција. Засолништата за основна заштита мораат да обезбедат заштита од натпритисок, урнатини, радиоактивни врнежи, хемиска контаминација и пожари, а се проектираат и опремуваат за подолг престој. Засолништата за дополнителна заштита мораат да обезбедат заштита од урнатини, а се проектираат и опремуваат за престој до 48 часа. Задолжителното зајакнување на првата армирана бетонска плоча е во функција на обезбедување од урнатини.

Тековното и инвестиционото одржување на засолништата го вршат сопствениците и корисниците на истите. При опасност засолништето мора да се доведе во функција за основната намена во рок од 48 часа, со непречен пристап за лицата за кои е наменето. Одржувањето, сервисирањето на средствата и опремата во сите засолништа и атестирањето го вршат трговски друштва, јавни претпријатија, установи и служби регистрирани за таква дејност, коишто имаат вработени лица со лиценца за вршење на таква дејност согласно со закон. Градежни зафати со кои се намалува заштитното својство на засолништето не се дозволени. Засолништата и другите заштитни објекти можат да се издаваат под закуп, под услов да не се наруши нивната примарна заштитна функција. Засолништата и другите заштитни објекти се издаваат под закуп од страна на нивните сопственици, а за засолништата и другите заштитни објекти чиј сопственик е непознат, издавањето го врши Дирекцијата. Начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број на засолнишни места со Уредбата за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл. весник на РМ, бр.80/2005), а ги уредува Владата.

Надлежностии на единициите на локалната самоуправа

1. Совет на единицата на локалната самоуправа

Во остварувањето на заштитата и спасувањето Советот на единицата на локалната самоуправа ги врши следниве работи:

- заради отстранување на последиците од настанатите природни непогоди или епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи, ги утврдува обврските на јавните претпријатија, установи и служби од локален карактер кои тие ги основале во:
- гаснење на пожари и спасување на луѓе и имот при сообраќајни, техничко-технолошки и други несреќи;

- расчистување на локални патишта, улиците и другите инфраструктурни објекти во случај на непроодност поради врнежи од снег, наноси од снег, голомразица, наноси од земја предизвикани од силни врнежи, одрони, лизгање на земјиштето и друго;
- укажување на прва медицинска помош во случај на појава на зголемен број на заболени и повредени и спречување на ширењето на заразни болести;
- заштита на животните и растенијата во случај на појава на болести, штетници и други природни непогоди;
- ја следи подготвеноста на единицата на локалната самоуправа за заштита и спасување;
- одлучува за висината на средствата потребни за заштита и спасување од буџетот на единицата на локалната самоуправа;
- одлучува за висината на средствата од буџетот на единицата на локалната самоуправа за надомест на штета од природни непогоди, епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи и
- одлучува за распределба на хуманитарна помош наменета за настраданото население во единиците на локалната самоуправа.

2. Градоначалник на единицата на локалната самоуправа

Во остварувањето на заштитата и спасувањето на подрачјето на единицата на локалната самоуправа, градоначалникот ги врши следниве работи:

- го предлага Планот за заштита и спасување;
- ја следи состојбата во врска со реализацијата на донесените одлуки од Советот на единицата на локалната самоуправа за спречување на настанувањето и за отстранувањето на последиците од природните непогоди, епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи;
- одговорен е за подготвеноста на силите за заштита и спасување кои единицата на локалната самоуправа ги формирала;
- одлучува за ангажирање на силите за заштита и спасување кои единици на локална самоуправа ги формирала;
- го следи остварувањето на акциите за расчистување на локални патишта, улиците и другите инфраструктурни објекти во случај на настанување на природни непогоди или епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи на подрачјето на единицата на локалната самоуправа;
- бара помош во ангажирање на просторните сили за заштита и спасување, формирани кај правните лица од подрачјето на единицата на локалната самоуправа и
- во услови кога со силите за заштита и спасување од точката 4 на овој член ако не можат да се отстранат последиците од природните непогоди, епидемии, епизоотии, епифитотии и други несреќи, бара ангажирање на републичките сили за заштита и спасување.

Специфично за Градот Скопје е тоа што ги координира активностите во областа на заштитата и спасувањето на своето подрачје. Во заштитата и спасувањето општините од Градот Скопје се должни да соработуваат и

постапуваат по насоките од Градот Скопје. За остварување на оваа надлежност Градот Скопје формира Градски штаб за заштита и спасување.

Евиденцирани промени

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2006 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

5. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Р. Македонија е членството во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро резултатите-повисок економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, истот така и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рапидниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашава Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,
- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики, те. политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на проспорниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областа на планирање на проспорниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 г. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот "секторско планирање со просторни последици" (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човечките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Донесување на ESDP и сродни документи е, меѓу останато, **манифестација на обновен интерес за стратешки пристап кон организација на урбаниот и регионален простор во Европа** (на разни нивои), што всушност е насочено кон квалитетот на просторот и неговата основна и битна културолошка димензија. На тој начин, **ESDP** е резултат на промените во теоријата и праксата на европското планирање.

Сепак, ESDP е своевиден "кровен" документ, во тоа што има намера да биде до одреден степен обединувачки и за политиките на Европската унија (политика на засилување на конкурентноста, заштита на животната средина, регионална политика, сообраќајна политика, политика во областа на истражувањата, технологија и развојот и др.).

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ "план/програм" на супранационално ниво. На тој начин, **Унијата е прв голем светски регион кој дефинирал заедничка просторна визија за развој на својата територија.**

Сумарно, ESDP претставува **стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови**, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унија, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на

сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и "водич/насоките" за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON) и други информатичко статистички поддршки

Остварување на ESDP е поддржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во различноста на компонентите на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3. Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

Во една важна димензија, целиот овој потфат тече паралелно со многубројните активности на разните меѓународни институции и организации кои работат на развивање на разни системи на индикатори за одржлив развој и тнр. "озеленување" на националните и супранационалните системи на сметководство. Меѓу основните видови индикатори (со кои се изразува состојбата на средината и развојот, за разлика од оптоварувањето и одговорот), особено се нагласува важноста на последните, бидејќи тие претставуваат најсигурна мерка со која може да се изрази успех/неуспех на одредена политика во областа на заштита на животната средина и одржливиот развој. Покрај овие мерки, во некои држави веќе е воведено користење на тнр. синтезни, односно композитни показатели, како што се HDI (Human Development Index), IS (Index of Sustainability) итн.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и пооделни земји членки на Европската унија и пооделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се поддржи трансационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, во тек е завршување на неговото продолжување под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, ќе биде реализиран преку низа пооделни проекти,

во рамките на пет големи програми кои треба да одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;
- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Во наведените програми дефинирани се неколку приоритети кои ги изразуваат пооделните или сите главни цели од ESDP (просторната интеграција, сообраќајна достапност, социјална кохезија, заштита на природното и културното наследство и др.), специфицирани во согласност со долгорочните цели на даденото подрачје.

Содржина на Перспективата на просторен развој на Европа (ESDP, European Spatial Development Perspective, Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU)

Како што е наведено, ESDP претставува еден интегративен и индикативен плански документ, во таа смисла, што покрај просторните аспекти на развојот во потесна смисла, опфаќа и поголем број на други елементи на најшироко сфатен одржлив развој (1), па и во таа смисла што не е задолжителен за земјите членки на Унијата (2). Тој ќе биде остварен со примена на низа индиректни мерки и инструменти и тоа во онаа мерка во која тие се подготвени да ги прифатат и интегрираат целите на европската политика на просторниот развој во своите национални политики.

Основните пропозиции на ESDP се изразени во форма на општите цели (1) и можните политика за нивната реализација (2), со што всушност се нагласува незадолжителниот карактер на пропозициите, односно правото на избор на земјите членки во однос на нивното прифаќање/неприфаќање. Секоја од трите основни општи цели разложена е на неколку составни целни пропозиции, при што се наведени и можните политики за нивната реализација:

- Полицентричниот просторни развој и новите односи помеѓу урбаните и руралните подрачја, како една од трите основни општи цели, разложен е на четири составни цели (потцели): 1) Полицентричен и урамнотежен просторен развој во Европската Унија, 2) Динамични, атрактивни и конкурентни градови и урбанизирани региони, 3) Индигени/автохтони, разновидни и продуктивни рурални подрачја, 4) Партнерство помеѓу урбаните и

руралните подрачја. За нивни назначени потцели, наведени се преку 20 можни политики.

- Втората основна општа цел, "еднаквост во пристапот до инфраструктурата и знаењето", разложена е на четири составни цели: 1) Интегриран пристап до подобрени сообраќајни врски и пристап до знаење, 2) Полицентричен модел на развој како основа за подобра пристапност, 3) Ефикасно и одржливо користење на инфраструктурата, 4) Ширење на иновации и знаење. Покрај нив, наведени се петнаесет можни политики.
- Третата основна општа цел, "мудро управување со природно и културно наследство", разложена е на пет потцели: 1) Природно и културно наследство како развоен ресурс, 2) Чување и унапредување на културното наследство, 3) Управување со водните ресурси како посебен предизвик на просторниот развој, 4) Креативно управување со природните пејсажи, 5) Креативно управување со културното наследство. За имплементација на овие потцели предложени се повеќе можни политики.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *и.е., Алтернативи на европската просторна и територијална интеграција, стратегија и политика на интеграција на просторниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваат Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *и.е., Обсерваторија за просторно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комплементарен на првиот. Тој ги офаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспектиите на информатичката поддршка на подготвките, донесувањето и сироведувањето на одлуки во областа на одржливиот развој и прагматичките институционални и организациони аранжмани (и.е. регионална обсерваторија и мрежа на национални јунктови/фокални точки).*

Четрите главни цели на овие два проекта се:

- Компаративен опис на главните карактеристики на трендовите и политиките на просторен развој во земјите учеснички;
- Истражување на барањата во однос на воспоставување на мрежата на научна, истражувачка и информатичка поддршка на просторниот развој;
- Идентификација на стратешките приоритети во работата на националните и регионалните агенции кои се надлежни за планирање на просторниот развој;

- Идентификација на главните елементи за формулирање на заедничката рамка за интеграција и координација на политиката на просторниот развој.

Тргувајќи од назначените цели, во рамките на двата проекта завршена е работата на поголем број на комплексните делови, кои ги опфаќаат следните главни документи:

- Перспективи на просторниот развој и планирање (главните трендови и административни системи);
- Пристапи и гледишта за просторната структура (мониторинг и евалуација на главните проблеми);
- Насоки за интегрирање на просторните приоритети и политики (дефинирање на политики и нивното спроведување);
- Структура на мрежата на регионалната OSPE опсерваторија и националните опсерватории во областа на просторот и животната средина;
- Директориум на агенции за просторното планирање;
- Проект и пробно користење на интернет серверот за потребите на проектот;
- Преглед/профил на националните системи на просторното планирање;
- Компендиум за просторните приоритети;
- Рамки за интеграција на просторната политика;
- Завршни документи на ESTIA и OSPE, кои содржат, помеѓу останато, и програма за соработка во рамките разни идни проекти кои збирно се означуваат како ESTIA/OSPE-плус.
- Назначени се и следните можни области на приоритетната соработка;
- Основање на тнр. Форум за просторно планирање (Spatial Planning Forum), кој треба да послужи како средишна експертска и политичка арена во идните истражувања и друга соработка, како и при основање на регионалната мрежа на опсерватории во областа на просторното планирање (OSPE), предвидено е како прв чекор во продолжување на меѓусебната соработка;
- Невработеност;
- Подрачја и сектори на приоритетни инвестициони програми и проекти;
- Развој на мали и средни претпријатија;
- Развој на партнерство помеѓу приватниот, јавниот и тнр. трет сектор;
- Географски/сообраќајно изолирани подрачја;
- Подрачја и сектори каде е нагласена емиграција на младо, образовано и витално население;
- Стандард/квалитет на живеење;
- Подрачја, односно сектори со заостаната производна и друга структура;
- Приоритетни подрачја на "еко-еко" обнова;

- Еколошки најзагадени и просторно најнеурдени подрачја;
- Проблеми на твр. социјално исклучување и депривација;
- Проблеми на избеглици, повратници и сл.;
- Подрачја со највреден и/или најосетлив и/или најзагрозен биодиверзитет;
- Крајбрежни подрачја;
- Приоритетни подрачја за заедничко управување со водните ресурси;
- Подрачја со висок еколошки ризик;
- Специфични погранични подрачја.

Во рамките на предлогот за идната соработка, назначена е и листа на можните приоритетни научни истражувања, чии резултати би биле користени како информатичка/сознајна поддршка на идните активности на ниво на *ESTIA/OSPE* региони и составни држави, региони и локални подрачја. Се работи за следните области на истражувања:

- Теориски, општометодолошки и применети методолошки аспекти на планирањето и политиката на одржлив развој во периодот на транзиција;
- Нови институционални и организациони аранжмани;
- Проблеми на "поделба на работата" (демаркации, делимитации и сл.) помеѓу планирањето и политиката, пазарните механизми и инструменти на општо општествено управување, насочување и контрола;
- Проблеми на вертикалната, хоризонталната и другите координации на планските и други управувачки одлуки;
- Планска евалуација;
- Однос на планските визии и планските имплементации;
- Нови процедури во подготовките, донесувањето и остварувањето на планските одлуки;
- Влијание на приватизацијата на градското земјиште врз изборот на новите планско-управувачки пристапи и системи;
- Општи и посебни прашања на информатичката и друга сознајна поддршка;
- Формат, т.е. содржина и форма на новата генерација на документи на одржлив развој на супра-национални, национално-државни и субнационални нивои на планирање;
- Истражувања за потребите на изработка на алтернативни сценарија на развој на новата генерација на документи за одржлив развој;
- Истражување на просторно-еколошкото влијание на политиките од разни супра-национални, национални и субнационални нивои, врз состојбите во просторот во регионот на *ESTIA/OSPE*;
- Истражувања за потребите на твр. "општо образование за Европа", за да се олесни и забрза исполнување на *acquis communautaire* за државите кандидати за прием во Европската Унија.

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите *ESTIA/OSPE*, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени "реплики" и "деривативи" на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни "експерименти", најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се *ESTIA* и *OSPE*), тука се наведени бидејќи повеќето содржат поедини елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative)*, од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на *CEFTA*, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation)*, со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;
- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area)*, основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);
- *Конференција за стабилност, безбедност и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation of South Eastern Europe)*, од 1996 г., покасно наречена *Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces)*, претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, те. продолжение на поранешната мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Рајмон од 1995г.*, односно *Процес на стабилност и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
- *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, те. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обновa и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
- *Пакт за стабилност во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста,

политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките, финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;

- *Јадранско-јонската иницијатива (AI, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
- *Дунавска комисија (Danube Commission)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со единаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
- *Работна заедница на додунавскиите региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
- *Работна заедница "Алпе-Јадран" (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

6. КАРТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Карта бр.1. "Изработени услови за планирање на просторот"

Карта бр. 2 "Новоизградени и стопански објекти во градба"

Карта бр. 3 "Урбанистичка документација (усвоена и во процедура)"

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2006 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Услови за планирање на просторот

Изработени услови за планирање

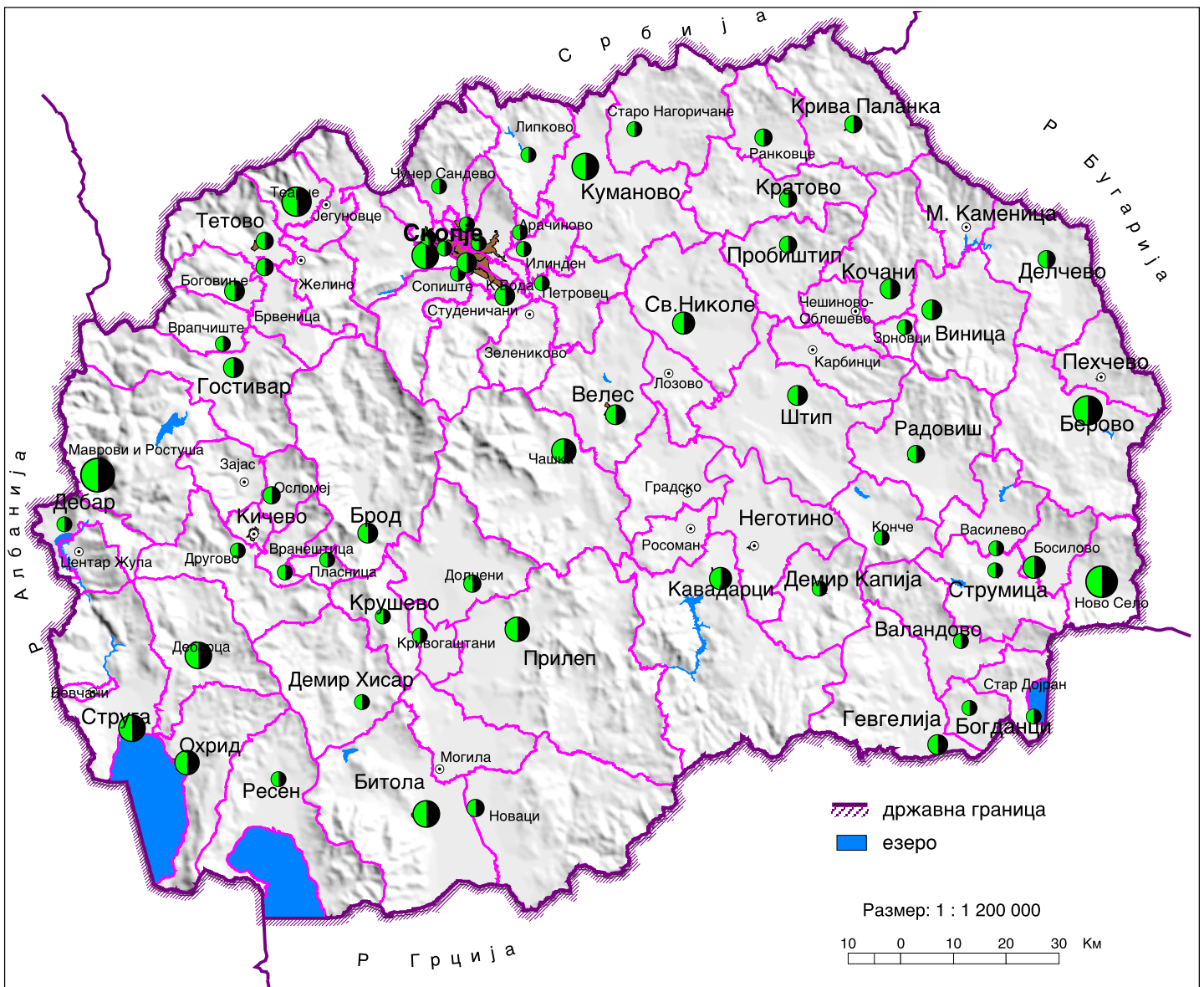
Карта бр. 1

Легенда:

Изработени услови за планирање

□ општинска граница

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2006 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:

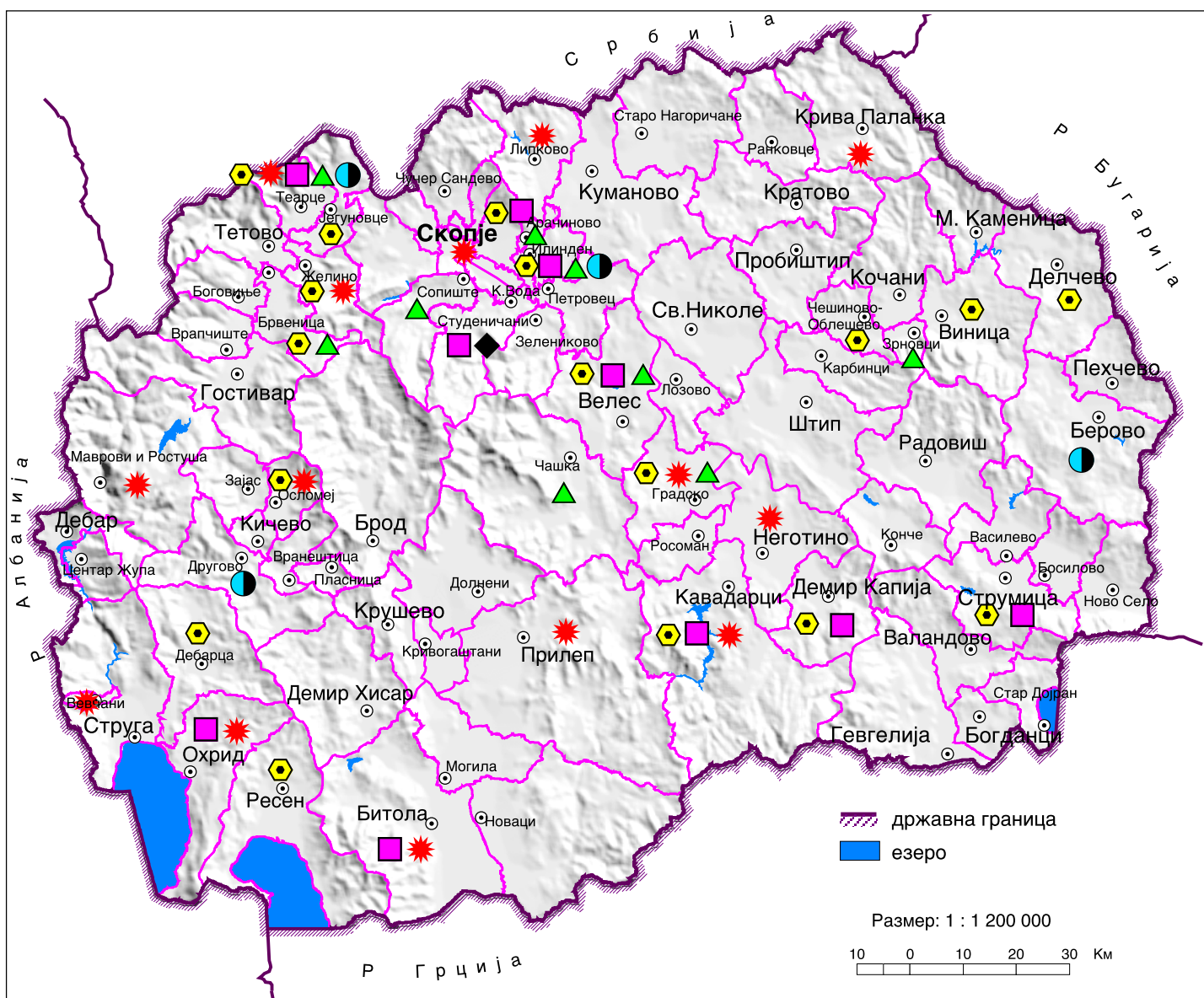
Развој на стопанството

Новоизградени и стопански објекти во градба

Карта бр. 2

Легенда:

	производен капацитет		рибник		општинска граница
	туристичко-гостинелски објект		сервис		
	фарма		деловен објект		

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2006 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Урбанизација и систем на населби

Урбанистичка документација-(усвоена и во процедура)

Карта бр. 3

